

MASTEROPPGAVE

Emnekode: HI330LS

Navn / kandidatnr.: Mathias Høgevold

Skytesport som middel – forsvarssak som mål

En studie av Det frivillige Skyttervesens forsvarsrelaterte virksomhet 1945-1990

Dato: 15.5.2020

Totalt antall sider: 124

Kapittel 1: Bakgrunn og valg av tema	1
<i>Avgrensning og forskningsspørsmål .....</i>	<i>2</i>
<i>Metode.....</i>	<i>3</i>
<i>Litteratur .....</i>	<i>3</i>
<i>Teori .....</i>	<i>5</i>
<i>Erfaringsrom og forventningshorisont .....</i>	<i>5</i>
<i>Samfunnsmessige og funksjonelle imperativer .....</i>	<i>6</i>
<i>Spenningsforhold mellom idrett og forsvar.....</i>	<i>6</i>
<i>Den norske forsvarstradisjonen .....</i>	<i>7</i>
<i>Håkenstads tre perspektiver .....</i>	<i>9</i>
<i>Verneidrettsbegrepet og DFS som verneidrettsaktør.....</i>	<i>10</i>
Kapittel 2. Skytterlagstradisjonen.....	10
<i>En stortingsopprettet idrettsorganisasjon .....</i>	<i>11</i>
<i>Stortinget oppretter skyttertropper .....</i>	<i>14</i>
<i>Idretten i mellomkrigstiden.....</i>	<i>17</i>
<i>Virksomheten i 1939 og 1940 .....</i>	<i>21</i>
<i>Kontrafaktiske hypoteser om kampene i 1940.....</i>	<i>23</i>
Kapittel 3. Forsvarspolitik og idrett.....	24
<i>Arbeiderpartiets ekstraordinære forsvarsspørsmål .....</i>	<i>24</i>
<i>Skytterlaga er heimestyrkane våre .....</i>	<i>27</i>
<i>Heimevernet utformes .....</i>	<i>28</i>
<i>Heimeverns- og skytterlagspolitikk .....</i>	<i>30</i>
<i>Forsvarskommisjonen av 1946.....</i>	<i>32</i>
<i>Skytterbevegelsen kanaliseres inn i HV .....</i>	<i>34</i>
<i>Skytterlagene har ingen spesiell rolle i krig...men?.....</i>	<i>35</i>
<i>Oppsummering av Forsvarskommisjonen av 1946 .....</i>	<i>39</i>
Kapittel 4. Verneidrettens storhetstid	39
<i>Økende medlemstall i DFS i etterkrigstiden .....</i>	<i>39</i>
<i>Skyttersak – mer enn bare forsvarssak .....</i>	<i>41</i>
<i>Et av Norges største idrettsarrangementer .....</i>	<i>44</i>
<i>Verneidretten som demokratisk forsvarsbygger - Den nye idrettsfronten.....</i>	<i>44</i>
<i>Norges skyttere i ord og bilder – Verneidrettslitteratur fra verneidrettens storhetstid? .....</i>	<i>47</i>
<i>Idrettslederne og idrettens institusjonalisering .....</i>	<i>53</i>
<i>Norges Skytterstyre.....</i>	<i>54</i>
<i>Idrettens institusjonalisering.....</i>	<i>54</i>

Kapittel 5. Aktiv politikk for å knytte skyttersaken opp mot Forsvaret.....	55
Økte bevilgninger i etterkrigstiden.....	55
Norges Skytterforbund som en del av skyttersaken?.....	58
Det er enhver våpenfører manns plikt å melde seg til tjeneste.....	58
Kapittel 6. Skyttersaken som et eksempel på etterkrigstidens sivil-militære samarbeid.....	59
Skytterlagstropper – endelig i uniform.....	59
Desentralisert skytebanestruktur – til nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig	60
Opplæringsanstalt for skyting og våpenkultur - til nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig	61
Tilbud i skolene.....	62
FK46 om våpenlære og våpenbruk i skolene.....	63
Skarpskytter- og instruktørkurs.....	65
Samarbeidet om skiskytingen	67
En oppfyllelse av Forsvarskommisjonen av 1946.....	73
Kapittel 7. Sivil-militær geværsamordning	74
Skarpskyttergevær M/59	79
Oberst Einar Kiils forslag til ny geværsamordning	79
Skarpskyttergevær M/67	80
Subsidieringen.....	81
HV – hold på KV.....	81
Geværprøver ved Forsvarets Skyte- og vinterskole	83
SIG Sauer 200 STR innføres i DFS.....	84
DFS-skytingen i praksis.....	86
Oppsummering av den sivil-militære geværsamordningen	88
Kapittel 8. DFS som forsvarsrelevant organisasjon.....	88
Forsvarsmessig verdi henimot null?	89
Sjefen for NATOs nordkommando uttaler seg om skyttersaken	90
DFS: Økt betydning for Hærens dugelighet?	91
Kapittel 9. Perspektiver på DFS.....	94
DFS og det kulturelle perspektivet.....	94
DFS og det rasjonalistiske perspektivet.....	96
DFS og Forsvarets begrensede ressurser	97
Skytterlagstradisjonen	98
Vedlegg	101
Litteraturliste	111

Det rettes en stor takk til min veileder Steinar Aas for konstruktive tilbakemeldinger og god veiledning. De ansatte ved Skytterkontoret fortjener også en stor takk for å ha gitt tilgang til Skytterkontorets arkiv. Jeg vil også takke Kurt Arne Berglund for å ha gitt verdifull innsikt i DFS sin virksomhet.

Deres samlede bidrag har vært uvurderlig for at denne oppgaven ble muliggjort.

Kapittel 1: Bakgrunn og valg av tema

Norsk forsvars- og idrettslitteratur kjennetegnes ved at skytterbevegelsen, slik den var representert ved Centralforeningen for Udøvelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug (CF) og Folkevæpningssamlagene (FV) er viet plass vedrørende forsvars- og idrettspolitik på 1800-tallet. Årsaken til at CF og FV er viet plass i både forsvars- og idrettslitteraturen kan finnes igjen i at organisasjonene, som var idrettsorganisasjoner, også hadde sterke koblinger til det norske forsvaret.

Det frivillige Skyttervesen (DFS) er en direkte arvtaker etter disse organisasjonene, der organisasjonen siden opprettelsen i 1893 har hatt et tett samarbeid med Forsvaret. Allikevel har forsvars- og idrettslitteraturen i mindre grad fulgt opp skytterbevegelsens virksomhet etter at skytterbevegelsen ble kanalisert inn i DFS i 1893. Dette har gjort at litteraturen har skapt et noe uklart bilde av DFS som organisasjon, hvor tendensene til dette uklare bildet spesielt er fremtredende for perioden etter 1945.

Dette er påfallende, ettersom DFS med enkelte unntak var Norges største idrettsorganisasjon fra opprettelsen i 1893 til midten av 1950-tallet.¹ Organisasjonen så en kraftig medlemsvekst i opptakten til andre verdenskrig, med påfølgende masseinnmeldinger i etterkrigstiden. Den kraftige veksten førte til at DFS var den norske idrettsorganisasjonen med høyest medlemstall frem til DFS etterhvert ble forbigått av Norges Fotballforbund (NFF). Med dette forble DFS Norges nest største idrettsorganisasjon i lang tid, der DFS den dag i dag fortsatt er blant Norges største idrettsorganisasjoner.

En vanlig forestilling er at DFS hadde størst betydning som forsvarsrelatert organisasjon på slutten av 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet i forbindelse med fremveksten av norsk idrett og ved unionsoppløsningen i 1905, der denne forestillingen kan forklares ut ifra at DFS som organisasjon er viet liten plass i historieskrivingen om perioden etter 1945. Når det gjelder DFS

---

¹ Norges Fotballforbund. *50 års boken* og *Norges Skiforbund 50 år*. S. 112. NFF var ved enkelte år større enn DFS, og Norges Skiforbund ble større enn DFS på 1930-tallet, før DFS ble større enn Skiforbundet i etterkrigstiden. NFF ble større enn DFS på midten av 1950-tallet.

og koblingen til Forsvaret har DFS siden 1893 fått sine bevilgninger gjennom forsvarsbudsjettet. Per 2020 sorterer DFS under Forsvarsdepartementets (FD) bevilgningspost kalt *Forsvarsrelaterte organisasjoner*², noe som slår fast at skytesporten, slik den blir representert av DFS også i moderne tid synes å ha en kobling til å være forsvarssak.

I boken *Hele folket i forsvar: Totalforsvaret frem til 1970* trekker Sørli og Rønne frem at av frivillige organisasjoner med tett tilknytning til det militære forsvaret i etterkrigstiden bør DFS særlig nevnes.³ Sørli og Rønne utdyper dog ikke hvorfor DFS særlig bør nevnes som en viktig frivillig organisasjon for det norske militære forsvaret, der denne oppgaven vil undersøke nettopp hvorfor DFS bør nevnes som en frivillig organisasjon med tilknytning til det norske forsvaret i etterkrigstiden.

Avgrensning og forskningsspørsmål

Med utgangspunkt i at det eksisterer et behov for å dekke DFS sin kobling til det militære forsvaret i etterkrigstiden vil denne oppgaven omhandle DFS sin forsvarsrelaterte virksomhet i perioden etter 1945. Perioden 1945-1990 markerte en storhetstid for både DFS og Forsvaret når det gjelder organisasjonenes størrelsesorden. Av hensyn til dette, samt av hensyn til oppgavens lengde vil derfor oppgaven i all hovedsak omhandle denne tidsperioden. Med dette blir forskningsspørsmålet som følger:

«Hvilken rolle spilte Det frivillige Skyttervesen som forsvarsrelatert organisasjon i perioden 1945-1990?»

Ettersom DFS er en stortingsopprettet organisasjon utøver Stortinget betydelig myndighet overfor DFS. For å tydeliggjøre formålet og hensikten med DFS vedtok Stortinget i 1911 at DFS' lov §1-1, som også omtales som formålsparagrafen, skulle lyde som følger:

«Det frivillige Skyttervesens mål er å fremme praktisk skyteferdighet innen det norske folk og derved dyktiggjøre det for landets forsvar.»

Formålsparagrafen ble stående uendret ved Stortingets revisjon av DFS sine grunnregler i 1960 og 1996.⁴ Dette gjør at formålsparagrafen av 1911 gjelder for hele denne studiens tidsramme. En sentral retningslinje for å svare på forskningsspørsmålet vil være å se hvordan DFS har arbeidet

---

² Frem til 1976 sorterte DFS under Forsvarsdepartementets bevilgningspost «Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret». DFS har siden 1893 fått bevilgninger fra forsvarsbudsjettet.

³ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 118

⁴ Solli-rapporten. S. 16

etter sin stortingsvedtatte formålsparagraf av 1911. Formålsparagrafen av 1911 ble i 2016, med virkning fra 01.01.2017 endret til:

«Det frivillige Skyttervesens formål er å fremme god våpenkultur og praktiske skyteferdigheter, samt sikre tilgang til en desentralisert skytebanestruktur, til nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig.»⁵

DFS lover og regler av henholdsvis 1911 og 1960 ligger vedlagt (vedlegg 1). Ved lesing av denne oppgaven anbefales det å ha en viss oversikt over lovverket, samt å ha formålsparagrafen i mente under lesing av oppgaven. Det gjøres oppmerksom på at mindre variasjoner av lovverket forekommer, ettersom Skyttertinget kan vedta nye lover og regler for DFS, men det trengs stortingsvedtak for å gjøre vesentlige endringer ved DFS' lover og regler.⁶ DFS' gjeldende lovverk pr. 2020 kan finnes i Skytterboka 2019-2020.

Metode

For å finne svar på forskningsspørsmålet måtte flere forhold undersøkes. For det første måtte jeg sette meg inn i DFS som organisasjon og lese meg opp på forsvars- og idrettshistorie, og forholdet mellom forsvar og idrett i Norge. Videre måtte jeg undersøke momentene etterkrigstidens forsvars- og idrettspolitik. For å undersøke DFS sin rolle som forsvarsrelatert organisasjon måtte momentene om forsvars- og idrettspolitik knyttes opp mot DFS sine aktiviteter.

Denne fremgangsmåten i metoden skaper en todeling i oppgaven. Den første delen av oppgaven omhandler blant annet forsvars- og idrettspolitik, mens andre del av oppgaven i større grad vektlegger DFS sine aktiviteter i praksis, før de to momentene knyttes sammen mot slutten av oppgaven. Denne fremgangsmåten har vært nødvendig, ettersom forsvars- og idrettspolitikken legger et grunnlag for at DFS sin virksomhet kan ses i lys av forsvars- og idrettspolitikken.

Litteratur

Mens skytterlagenes rolle fra 1860-tallet og de påfølgende tiår er forholdsvis godt dokumentert i den historiefaglige litteraturen, kan ikke det samme sies å gjelde for DFS som organisasjon siden opprettelsen i 1893. For litteratur som omhandler DFS i perioden 1893-1939 dukker organisasjonen fra tid til annen opp i litteraturen, og da gjerne i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905 eller klassekampen i mellomkrigstiden. Videre preges litteraturen for denne perioden av å være oppstykket og lite helhetlig, hvor DFS sjelden er hovedtema.

---

⁵ Forsvarsdepartementet. Prop. 1. S (2016-2017). S. 84

⁶ Skytterboka 2019-2020. Grunnregel §1-17

Til forskjell fra de tidligere tiår synes året 1940 å være et år hvor DFS er viet en del plass. Skytterlagenes virksomhet i krigsforberedelsene og kampene i 1940 er nevnt i flere historiske verker og i en rekke jubileumsbøker. En studie av skytterlagenes virksomhet på 1930-tallet og gjennomgang av skytterlagenes krigsforberedelser og deltakelse i kampene i 1940 kan finnes igjen i Ola Herjes masteroppgave fra 2015 kalt *Skytterlag i krig. En idrettshistorisk studie av de norske skytterlagenes innsats under kampene i 1940*.

Fraværet av litteratur om perioden etter 1945 gjør at det er krevende å få et tydelig bilde av DFS som forsvarsrelatert organisasjon i etterkrigstiden. Mens litteraturen som omhandler DFS fra 1893-1939 er oppstykket og lite helhetlig, så er dette særlig tilfelle når det gjelder litteratur som omhandler DFS i etterkrigstiden. DFS er i liten grad nevnt i sentral idretts- og militærhistorisk litteratur om etterkrigstiden, hvor det meste av litteratur om DFS stort sett er å finne i jubileumsbøker for DFS og Heimevernet (HV). Den lite helhetlige litteraturen har gjort kildearbeidet krevende og gjort at denne oppgaven har benyttet et stort antall verker. Det finnes allikevel unntak i etterkrigslitteraturen om DFS.

Samleverket *Norges skyttere i ord og bilder*, som består av tre bind utgitt i henholdsvis 1953, 1954 og 1955 fremstår som et betydelig verk som omhandler den norske skytterbevegelsen i tidlig etterkrigstid. Verket kan anses som en historisk levning fra en periode der DFS er i sterk vekst, der verket gir innsikt i skytterlagsmedlemmenes, ledelsens og sentrale offiserers samtidsholdninger til skyttersaken som forsvarssak

Jeg har også benyttet meg av en rekke jubileumsbøker for HV. Her kan særlig boken *Heimevernet 50 år* nevnes, der boka går historisk til verks om DFS som forsvarsrelatert organisasjon og samarbeidet mellom DFS og HV.

Norsk idretts historie. Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986 av Stein Tønnesson har vært et sentralt verk for å få et blikk på de generelle trekkene i norsk idrett i etterkrigstiden. Karl Egil Haneviks *Norske militærgeværer etter 1867* har vært av stor nytte når det gjelder bruken av ulike geværer i Forsvaret og DFS i et historisk perspektiv.

Litteratur utgitt av DFS har også vært relevant, herunder *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år* og *Handbok for skyttere og skytterlag*. Annen sentral litteratur fra DFS er *Norsk skyttertidende* (NST), som har vært på trykk siden 1882. NST var i starten Folkevæpningssamlagenes offisielle tidsskrift, men ble ved samlingen av skytterbevegelsen og opprettelsen av DFS i 1893 DFS' offisielle tidsskrift. De fleste årgangene av NST befinner seg ved Skytterkontorets arkiv i Oslo. Arkivet har vært av stor nytte, selv om koronapandemien satte reisebegrensninger som hindret

meg i å dra full nytte av Skytterkontorets arkiv. Det må også legges til at når det henvises til NST er det henvist til sidenummer slik det forekommer i de respektive årgangenens bokserier, hvor de komplette årgangene befinner seg i bokserier på Skytterkontoret.

FD nedsatte i 2013 en arbeidsgruppe som skulle utrede DFS sin fremtidige rolle og tilknytning til Forsvaret og samfunnet for øvrig. Arbeidsgruppen ble ledet av tidligere forsvarssjef Arne Solli, hvor utvalget leverte sin rapport med anbefalinger 8. april 2014. Rapporten, kalt «Det frivillige Skyttervesens rolle og relevans for forsvarssektoren og samfunnet for øvrig» blir i oppgaven kalt *Solli-rapporten*. Rapporten benyttes da den gir innblikk i DFS' historie og virksomhet.

Det at DFS har tette koblinger til norske myndigheter og Forsvaret har gjort at det finnes mye tilgjengelig informasjon om DFS i offentlige dokumenter.

Her har særlig Stortings- og regjeringsdokumenter vært av stor nytte, samt at Forsvarskommisjonen av 1946 (FK46) har blitt benyttet som et utgangspunkt for oppgaven, ettersom kommisjonen tilkjente DFS flere forsvarsrelaterte oppgaver. I søken etter kilder har noe av arbeidet foregått ved Riksarkivet i Oslo, hvor særlig Forsvarets overkommando/Forsvarsstabens avleveringer til Riksarkivet har vært interessant og relevant for oppgaven.

Det må allikevel nevnes at grunnet koronapandemien og påfølgende stenging av Riksarkivets lokaler har det kun vært mulig å gjennomgå en brøkdel av relevant materiale vedrørende DFS og Forsvaret ved Riksarkivet. Det vil derfor kunne ligge mer uoppdaget materiale vedrørende temaet i Riksarkivets lokaler. Her kan eksempelvis Forsvarets avleveringer, Jens Chr. Hauges arkiver og andre avleveringer fra sentrale institusjoner og personer innenfor norsk idretts- og forsvarspolitikke være forslag til arkiver som kan benyttes for ytterligere studium av temaet.

Teori

Erfaringsrom og forventningshorisont

Den tyske historikeren Reinhart Koselleck hevdet at kunnskap og erfaring fra fortiden skaper et erfaringsrom med muligheter for visse forestillinger om fremtiden. Håp og frykt i samtiden skaper en forventningshorisont som påvirker måten mennesker organiserer forholdet mellom hukommelse og glemsel. På denne måten plasserer mennesker den bevisste og ubevisste historiebruken i en dynamisk prosess som innbefatter fortolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og deres perspektiver på fremtiden.⁷

---

⁷ Bøe, J-B. Knutsen, K. *Innføring i historiebruk*. S. 16

Begrepene erfaringsrom og forventningshorisont er begreper som kan benyttes for å forstå etterkrigstidens norske forsvarsutbygging. Begrepet erfaringsrom sikter i denne oppgaven til erfaringene fra andre verdenskrig. Begrepet forventningshorisont sikter i oppgaven til hvordan erfaringsrommet fra andre verdenskrig, kombinert med den kalde krigen førte med seg en forventningshorisont om at en ny verdenskrig kunne komme.

Samfunnsmessige og funksjonelle imperativer

I sitt klassiske verk *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations* fra 1957 peker Samuel P. Huntington på at militære institusjoner blir formet av to krefter: et funksjonelt og et samfunnsmessig imperativ. Det funksjonelle imperativet er knyttet til truslene mot samfunnets sikkerhet, mens det samfunnsmessige imperativet er knyttet til sosiale krefter, ideologier og institusjoner som dominerer innenfor det aktuelle samfunnet. Det funksjonelle imperativet omhandler i større grad hva som er militært egnet, mens det samfunnsmessige imperativet setter forsvarsutbyggingen i en samfunnsmessig kontekst, hvor dette ikke nødvendigvis er militært egnet.

Mellom disse to imperativene kan det eksistere et spenningsforhold, men de kan også trekke i samme retning.⁸ Disse to imperativene vil bli benyttet for å analysere de sivil-militære relasjonene mellom DFS og Forsvaret.

Spenningsforhold mellom idrett og forsvar

Jeg vil også lansere en annen versjon av et slikt spenningsforhold, der spenningsforholdet er spesifikt rettet mot DFS. Det samfunnsmessige imperativet vil i så måte være idrett og idrettens samfunnsmessige rolle, mens det funksjonelle imperativet vil være idrettens forsvarsrelevans.

Å benytte et slikt analyseverktøy i denne sammenhengen er nødvendig ettersom enkelte former for skytesport kan være såpass sportifisert at forsvarsrelevansen blir lav, hvor et slikt eksempel vil gjøre at det oppstår et spenningsforhold mellom skyting som idrett og skyting som forsvar. Avhengig av hvordan DFS har benyttet skytesporten skaper dette et utgangspunkt for om også DFS sin virksomhet skaper et spenningsforhold mellom samfunnsmessige imperativer (idrett og samfunn) og funksjonelle imperativer (forsvar), eller om DFS sin virksomhet gjør at begge imperativene trekker i samme retning.

---

⁸ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 215

Den norske forsvarstradisjonen

Et sentralt utgangspunkt for oppgaven er Ståle Ulriksens bok *Den norske forsvarstradisjonen: militærmakt eller folkeforsvar?*

I boka kritiserer statsviteren Ståle Ulriksen sterkt etterkrigstidens forsvarsutbygging slik den ble utformet av etterkrigstidens dominerende parti, Arbeiderpartiet.

Ulriksen viser til at Einar Gerhardsen (AP) i sine memoarer anså at det ikke ville vært noe poeng for Norge å ruste opp under mellomkrigstiden, ettersom man ville blitt rent over ende av den tyske krigsmakten uansett. Med dette knebler Ulriksen Gerhardsen ved å stille spørsmål til hvorfor det norske mobiliseringsforsvaret, representert ved den allmenne verneplikten og påfølgende tilførsel i HV ble så sterkt utbygget i etterkrigstiden hvor fienden, Sovjetunionen, etter all sannsynlighet ville være en *enda* mer overlegen fiende enn det Tyskland hadde vært. Ulriksen hevder at Operasjon Weserübung opererte helt på marginene og at det ville vært tvilsomt om den ville blitt iverksatt om det norske mobiliseringsforsvaret hadde blitt satt i full beredskap da krigen startet i 1939.⁹

Når det gjelder det lettbevæpnede mobiliseringsforsvaret er Ulriksen av det inntrykk at dette har lite for seg i etterkrigstidens krigføring og at det norske forsvarssystemet i liten grad var i overenstemmelse med militærfaglige vurderinger slik de fremkom ved «Plan for en første reising av Norges Forsvar» i 1946, der det ble ansett at den beste løsningen for et moderne forsvar var bruk av stående styrker, og den nest beste løsningen hurtig mobiliserbare styrker.¹⁰ Dette resulterte i at Flyvåpenet og Marinen langt på vei ble de stående styrkene i Norge, mens de resterende styrkene, inkludert Hæren/landforsvaret var mobiliseringsstyrker.¹¹

Med utgangspunkt i forsvarsutbyggingen stiller derfor Ulriksen spørsmål ved motivene bak etterkrigstidens mobiliseringsforsvar, hvor han hevder at utbyggingen av mobiliseringsforsvaret heller kan anses for å være et resultat av et ønske om en indrepolitisk samling. Ulriksen viser i denne sammenheng til at marginaliseringen av arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden hadde ført til splittelser som fremstod som en fare for den norske statens sikkerhet. Nettopp denne marginaliseringen hadde ifølge Ulriksen en sentral betydning for forsvarets utforming i etterkrigstiden.¹²

---

⁹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 168

¹⁰ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 9

¹¹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 195-196

¹² Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 167

Ifølge Ulriksen ble skytterlagstradisjonen, arven fra gutta på skauen og det sterke fokuset på det lokale i norsk krigshistorie legemliggjort ved opprettelsen av HV i 1946, hvor HV minnet mye om det folkeforsvaret de norske sosialdemokrater agiterte for før 1906, der HV hadde ingen offensiv kraft og dermed var akseptabelt for selv de fleste militærskptikere. Ulriksen hevder også at opprettelsen av HV var en eventyrlig nasjonsbyggende suksess.¹³

Med dette hevder Ulriksen videre at forsvarspolitikken prioritet var å bygge en enhetlig og integrert nasjon i stedet for å skape et militært effektivt forsvar¹⁴ og at det lettbevæpnede forsvaret samsvarte med det norske soldatidealet om den norske soldaten i fjellkrig med ski på beina og gevær på ryggen. Ulriksen påpeker at det ikke lenger er antall menn med rifler som avgjør krigen, og slik har det heller ikke vært de siste 60 år, der etterkrigstidens prioritet av antall menn med geværer fremfor teknologi ignorerte erfaringene fra krigen.¹⁵

Ulriksens argumentasjon fungerer på mange måter dekonstruerende for det norske forsvarssystemet og de norske doktrinene under den kalde krigen, herunder mobiliseringsforsvaret og totalforsvarskonseptet. Kjernen av Ulriksens argumentasjon er at nasjonsbygging var viktigere enn å skape et militært effektivt forsvar, og at det ikke ville være mulig å skape et bredt folkeforsvar som samsvarte med militærfaglige teorier. Dette gjør at Ulriksen setter forsvarsutbyggingen i det samfunnsmessige imperativet, der vektleggingen av Forsvarets samfunnsmessige rolle gikk på bekostning av funksjonelle og militærfaglige vurderinger.

Selv om Ulriksens bok føyer seg i rekken av bøker som ikke nevner DFS (bortsett fra at HV var et resultat av den norske skytterlagstradisjonen) vil det være naturlig å anta at Ulriksen ville satt DFS i nettopp denne nasjonsbyggingsprosessen, som et eksempel på hvordan koblingen mellom idrett og forsvar hadde lite for seg rent militært sett, men var av høy betydning som en del av Arbeiderpartiets sosialdemokratiske prosjekt.

Også Sørli og Rønne diskuterer Forsvarets samfunnsmessige rolle som en del av etterkrigstidens arbeiderpartistat. Mens Ulriksen sterkt vektlegger spenningsforholdet mellom det funksjonelle og samfunnsmessige imperativet med påfølgende kritikk av forsvarsutbyggingen i et funksjonelt, militært perspektiv hevder Sørli og Rønne at i stedet for at det eksisterte et spenningsforhold

---

¹³ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 194 og 195 og 228. Se også Bjørnson, Ø. *På klassekampens grunn (1900-1920)*. S. 327

¹⁴ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 228

¹⁵ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 257 og S. 228

mellom kreftene, trakk kreftene i stor grad i samme retning i etterkrigstiden, der det samfunnsmessige perspektivet også tilfredsstilte hva som ble ansett å være militært ønskelig.¹⁶

Håkenstads tre perspektiver

I verket *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970: Rasjonelt kompromiss eller nasjonal livsløgn?* diskuteres Ulriksens bok av historiker og forsker ved Institutt for forsvarsstudier Magnus Håkenstad.

Håkenstad setter det norske mobiliseringsforsvaret inn i tre ulike perspektiver, der perspektivene er basert på Huntingtons funksjonelle og samfunnsmessige imperativer. Det første perspektivet kalles for det *rasjonalistiske* perspektivet, som legger vekt på at militære strukturer og doktriner utvikles som resultat av en objektiv analyse av trusler og mottiltak. Det andre perspektivet er det *kulturelle* perspektivet, som fremhever at det rasjonalistiske perspektivet har en begrenset forklaringskraft og at ideologiske og tradisjonelle faktorer er avgjørende. Det tredje perspektivet tar opp de *begrensede ressursene* hva angår mannskap og økonomi, hvor Håkenstad hevder at den norske mobiliseringshæren i stor grad kan forstås og forklares ved hjelp av disse tre perspektivene.¹⁷ Blant disse perspektivene er det spesielt de kulturelle og rasjonelle perspektivene som kan tenkes å stå i motsetningsforhold til hverandre, ettersom de er basert på Huntingtons samfunnsmessige og funksjonelle imperativer.

Ifølge Håkenstad er kjernen i Ulriksens analyse av mobiliseringsforsvaret under den kalde krigen at det var foreldet, dysfunksjonelt og uegnet for moderne krigføring, og at det derved ikke kan forstås ut ifra et rasjonalistisk perspektiv¹⁸, slik at det ikke kunne regnes for å være et seriøst militærapparat.¹⁹

Håkenstads verk er på mange måter et motsvar til Ulriksens skarpe kritikk av det norske mobiliseringsforsvaret som et tomt skall basert på en nasjonal livsløgn, for å tilfredsstille offiserenes nasjonalromantiske forfengelighet og politikernes nasjonsbyggende agenda. Håkenstad er av oppfatning at Ulriksens analyse tegner et skjevt og urimelig bilde som ikke tar høyde for andre analyseperspektiver enn det kulturelle perspektivet. Ved å implementere perspektivene om rasjonalisme og begrensede ressurser fremstår mobiliseringshæren som mer rasjonell i Håkenstads øyne enn i Ulriksens øyne.

---

¹⁶ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 215

¹⁷ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 63-64

¹⁸ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 71

¹⁹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 214, Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 71

Håkenstads perspektiver om mobiliseringsforsvaret har vist seg å være overførbare til å analysere Det frivillige Skyttervesens virksomhet, der oppgaven avslutningsvis vil se DFS gjennom Håkenstads perspektiver. Dette skaper et utgangspunkt for å undersøke hvorvidt DFS sin rolle som forsvarsrelatert organisasjon i etterkrigstiden kan ses i lys av det sosialdemokratiske prosjektet, eller om organisasjonen kan ses i mer militærfaglige lys.

Det må også legges til at litteraturen vedrørende norsk forsvarsutbygging ofte omhandler forsvarsutbygging på et overordnet militært og politisk plan. I motsetning til en slik form for skriving vil denne studien av DFS også ta for seg DFS på et overordnet nivå, men studien vil også sterkt vektlegge DFS sin virksomhet i praksis, noe som gjør at denne studien vil bære preg av å være en case-studie.

Verneidrettsbegrepet og DFS som verneidrettsaktør

Et begrep som vil benyttes i denne oppgaven er begrepet verneidrett.

Verneidrett omfatter idrett som er av militær relevans, der eksempler på idretter som tradisjonelt har blitt fremhevet som verneidrett er løping og skiløping, skyting, orientering og kombinasjoner av disse idrettene, som for eksempel skiskyting.

Med dette vil jeg i denne oppgaven i all hovedsak vektlegge det forsvarsorienterte perspektivet vedrørende skyttervesenets virksomhet og forholdet mellom idrett og forsvar. Dette gjør at oppgaven vil omhandle skyttervesenets virksomhet som en forsvarsrelatert organisasjon i et verneidrettsperspektiv.

Det må allikevel nevnes at å kun vektlegge DFS som en organisasjon som bedriver verneidrett vil gi en ufullstendig fremstilling av organisasjonen, ettersom skytesporten også kan ses i et rent idrettslig perspektiv uten at forsvar og militære hensikter skal innblandes. Det er allikevel av denne oppgavens hensikt, med utgangspunkt i DFS' forsvarsrettede formålsparagraf og institusjonelle tilknytning til Forsvaret å undersøke DFS' forhold til Forsvaret, noe som gjør at oppgaven i all hovedsak vektlegger verneidrettsperspektivet og DFS som en forsvarsrelatert organisasjon.

Kapittel 2. Skytterlagstradisjonen

Selv om det er utenfor forskningsspørsmålets tidsramme, er det av hensyn til forståelsen for DFS som organisasjon nødvendig å gi en introduksjon til fremveksten av skytterbevegelsen, opprettelsen av DFS samt organisasjonens funksjon og virksomhet.

På midten av 1800-tallet opplevde det norske samfunnet at det ble opprettet en rekke organisasjoner og foreninger over hele landet, hvor dette markerte starten på en norsk

organisasjonskultur.²⁰ I takt med den økte interessen for organisasjons- og foreningsarbeid ble Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug (CF) opprettet i 1861, der opprettelsen av CF markerer begynnelsen på den organiserte idrettsbevegelsen i Norge.

Hensikten til idretten var delt; idretten skulle både være en sosial institusjon som skulle være gagnlig for samfunnet og helsen, samtidig som den skulle skape dyktige fedrelandsforsvarere. Skyttersaken fremstår som Centralforeningens hovedprioritet, der målet med skyttersaken var å opprette skytterlag og å utbre gode skytevåpen. Skytingen, kombinert med andre idretter av militær relevans skulle skape et sunt og sterkt legeme som skulle gi selvtillit og dyktighet til forsvaret av landet. Ut ifra Centralforeningens satsing på skytesport ble det etablert skytterlag over hele landet, hvor dette representerer begynnelsen på den landsomfattende og organiserte norske skytterbevegelsen. Selv om CF var en privat organisasjon, fikk organisasjonen statlige bevilgninger ved blant annet penger, våpen og ammunisjon.²¹

Centralforeningens fokus på geværskytingen henger i stor grad sammen med våpenteknologien slik den utviklet seg fra midten av 1800-tallet. Den moderne våpenteknologien gjorde at den enkelte soldats ferdigheter i geværskyting ble stadig mer relevant, der det ble hevdet at «forsvaret ligger i bøsken».²² Dette gjør at opprettelsen av CF også markerer begynnelsen på en ny form for våpenkultur som kan kalles den norske skarpskyttertradisjonen, der den disiplinerte skytteren med sin sitt redskap og trofaste venn; det langtrekkende og treffsikre geværet utgjorde kjernen i skytterbevegelsens siviliseringsprosjekt.

Med opprettelsen av det første Folkevæpningssamlaget (FV) i 1881 og påfølgende sterk medlemsvekst i 1880-årene overgikk FV Centralforeningen i antall medlemmer i løpet av få år.²³ Mens CF i større grad var et byfenomen, representerte FV i større grad bonde- og venstrebevegelsen, noe som skapte motsetninger mellom de to organisasjonene, selv om begge hadde til hensikt å drive skytterlagsvirksomhet av såvel militære som sosiale hensyn.

En stortingsopprettet idrettsorganisasjon

Fra midten av 1880-tallet ble det fra CF, FV og norske myndigheter arbeidet for en samling av skytterbevegelsen i én organisasjon, blant annet for å dra nytte av skytterbevegelsens forsvarspotensial og for å realisere vernepliktsloven av 1885.²⁴ Arbeidet om samlingen resulterte

---

²⁰ Myhre, J-E. *Norsk historie 1814-1905*. S. 137

²¹ Olstad, F. *Norsk idretts historie*. S. 11 og 13

²² Myrvang, C. *Troskap og flid*. S. 177

²³ Olstad, F. *Norsk idretts historie*. S. 99

²⁴ Oth. Prp. Nr. 19 (1892). Ang. Udfærdigelse af Lov om kommunale skydebaner.

i at Stortinget opprettet Det frivillige Skyttervesen 30. juli 1892 med virkning fra 1. juli 1893, hvor det konstituerende møtet for DFS ble satt 6. juli 1893.²⁵

Som et premiss for utbetaling av statsbidrag vedtok Stortinget i 1892 at den norske skytterlagsbevegelsen, representert ved CF og FV måtte gi sin tilslutning til Det frivillige Skyttervesen. Det store flertallet av henholdsvis CF og FVs skytterlag godtok tilslutningen.²⁶ I anledning opprettelsen av DFS påpekte Militærkomiteen at det ville være hensiktsmessig om CF og FV avsluttet sin virksomhet.²⁷ Med dette ble CFs skytterlag overført til DFS, hvor CF (som også drev annen idrett enn skytesport) avsluttet utøvelse av skytesport, og endret navn til Centralforeningen for udøvelse af Idræt, mens FV, som kun drev skyting gikk inn i DFS, hvor FV således ble oppløst. Fra Militærkomiteen ble det også forutsatt at den eiendom CF og FV hadde skaffet seg gjennom statsmidler skulle fortsette å tjene skyttersaken etter opprettelsen av DFS.²⁸

Ved opprettelsen av DFS ble det etablert et Landsskytterstyre (nåværende Norges Skytterstyre), hvor styret blant annet skulle bestå av et kongevalgt medlem, av det «offentliges krav paa en noget videregaaende indflydelse paa Skytterlagenes Anliggender paa en tilfredsstillende Maade at kunne imødekommes.»²⁹

Med utgangspunkt i at det lå et forsvarspotensial i den organiserte skytterbevegelsen ble det bestemt at DFS skulle få sine bevilgninger fra FD via forsvarsbudsjettet. For å sikre at «Skyttersagen kan blie en Forskole for Arméens rekruter i Enkeltmandsskydning, samt forat de allerede udskrevne Mandskaber skal kunne vedligeholde sin Skydeferdighed» ble det knyttet 10 betingelser for utbetaling av Statsbidrag³⁰, hvor DFS således ble tilkjent oppgaver som støtteorganisasjon for det norske forsvaret. Et sentralt moment var at DFS skulle benytte samme gevær og kaliber som Forsvaret, noe som ble gjort ved felles bruk av Krag-Jørgensengeværet i kaliber 6,5x55. Det ble også vedtatt en lov som tilsa at staten pliktet å finansiere halvparten av utgiftene ved anleggelse av skytebane, hvor skytterlaget eller kommunen skulle finansiere den andre halvdel. Skytterlaget pliktet å vedlikeholde banen. Skytebaneområdet skulle bestemmes av et utvalg bestående av kommunestyret og skytterlaget.³¹

---

²⁵ DFS. *Skyttersaken gjennom 100 år*. S. 21-22

²⁶ Indst. S. X. (1893.) Indstilling fra Militærkomiteen angaaende arméens budget fra 1ste juli 1893 til 30te juni 1894. S. 48

²⁷ Sth. Prp. No. 54. (1892) *Ang Udkast til Bestemmelser vedrørende det frivillige Skyttervæsen* S. 12

²⁸ Sth. Prp. No. 54. (1892) *Ang Udkast til Bestemmelser vedrørende det frivillige Skyttervæsen* S. 12

²⁹ Sth. Prp. No. 54. (1892) *Ang Udkast til Bestemmelser vedrørende det frivillige Skyttervæsen*. S. 3

³⁰ Betingelsene kan leses i sin helhet i Sth. Prp. N. 54 (1892).

³¹ Norges lover. 1682-1936. S. 470.

Ved å gi bevilgninger til DFS gjennom forsvarsbudsjettet, samt å tilkjenne DFS ansvar og oppgaver overfor Forsvaret sørget myndighetene for at DFS ble underlagt parlamentarisk kontroll og således kunne fungere som en støtteorganisasjon for Forsvaret. Dette var hensiktsmessig ettersom det ga myndighetene kontroll over de væpnede skytterlagene, hvor en kan si at opprettelsen av DFS førte med seg at staten Norge ytterligere konsoliderte sitt voldsmonopol, samt at opprettelsen av DFS kan ses i lys av en forsvarspolitisk konflikt mellom den svenske kongemakten og Stortinget, hvor DFS fikk sterk tilknytning til Stortinget. Det kan derfor påstås at det var både funksjonelle og samfunnsmessige årsaker som lå til grunn for samlingen, ettersom praktiske, doktrinmessige og politiske årsaker bidro til at Stortinget kanaliserte den private skytesporten under myndighetenes kontroll, i hva som kan anses for å være en statlig kooptering.³²

Selv om koopteringen på mange måter fremstår som en statlig inngripen i det frie organisasjonslivet må det nevnes at den statlige koopteringen av skytterbevegelsen i stor grad var en innfrielse av skytterlagenes krav om å få være en del av Forsvaret, noe som fremkommer av at både CF og FV hadde deltatt i arbeidet om samlingen, der den store majoriteten av skytterlagene godtok å inngå i DFS.³³ Det vil derfor kunne hevdes at ved opprettelsen av DFS i 1893 gikk skytterbevegelsen fra å være en privat, men stortingspositiv forsvarsrelatert bevegelse til å bli en bevegelse underlagt parlamentarisk og statlig kontroll med formål om drive skytesport til nytte for Forsvaret, der den institusjonelle tilknytningen til Forsvaret ble forsterket ved opprettelsen av DFS. Siden dette i stor grad var i takt med skytterbevegelsens virksomhet og ønsker kan det sies at skytterbevegelsen ble kooptert av myndighetene, men at skytterbevegelsen ikke ble assimilert, ettersom skytterbevegelsens virksomhet og kultur i stor grad ble ivaretatt, om ikke forsterket etter at myndighetene koopterte skytterbevegelsen.

Tradisjonen med Stortingets og myndighetenes innflytelse i DFS har fortsatt, og kan blant annet finnes igjen i DFS sitt lovverk den dag i dag. I DFS' grunnregler §1-17 slås det fast at vedtak som medfører vesentlige endringer i Det frivillige Skyttervesens oppbygging, formål og virksomhet ikke er gyldig uten Stortingets godkjenning. Dette innebærer at det kun er Stortinget som kan

---

³² Kooptering. Konfliktstyringsmekanisme. I denne konteksten en handling der Stortinget skaffet seg innflytelse i skytterbevegelsen og ga skytterbevegelsen et stortingsvedtatt mandat.

³³ Indst. S. X. (1893) Indstilling fra Militærkomiteen angaaende arméens budget fra 1ste juli 1893 til 30te juni 1894. S. 48. Fra CF og FV godtok tilsammen 586 skytterlag tilslutningen til DFS, 27 godtok ikke tilslutningen og 201 skytterlag unnlot å svare.

bestemme DFS' formålsparagraf og andre vesentlige endringer i DFS, samt at ifølge lov §4-1 skal ett medlem og varamedlem av Norges skytterstyre oppnevnes av Forsvarsdepartementet.³⁴

Den norske idrettsbevegelsen fikk sine bevilgninger fra FD frem til Socialdepartementet overtok ansvaret for idrettsbevilgningene i 1929. Unntaket her er DFS, som fortsatt får sine bevilgninger fra FD. Et innblikk i de statlige bevilgningene fra 1910 viser at DFS i stor grad ble prioritert sammenlignet med resten av idretten, der DFS for budsjettåret 1909-1910 fikk mer enn ti ganger så høye bevilgninger som resten av den samlede norske idretten.³⁵ Bevilgningsforholdene ble spesielt i mellomkrigstiden mer jevnet ut men det var først i 1938 at de statlige bevilgningene til «resten» av idretten oversteget bevilgningene til DFS.³⁶ Bevilgningene til DFS utgjorde også en forholdsvis stor andel av forsvarsbudsjettene rundt århundreskiftet. For eksempel utgjorde bevilgningene til DFS ca. 1,06% av Norges totale forsvarsutgifter for 1909-1910.³⁷

Stortingsvedtatte bevilgninger til DFS har også vedvart, hvor dette skjer gjennom forsvarsbudsjettet. Under bevilgningsposten «forsvarsrelaterte organisasjoner» ved forsvarsbudsjettet er FD tilskuddsforvalter for organisasjoner og virksomheter innenfor forsvarssektoren. Tilskuddene skal stimulere sivilsamfunnet til aktivitet som fremmer kunnskap og oppmerksomhet om norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, eller til organisasjoner som støtter opp om oppgavene til Forsvaret på andre måter. DFS har gjennom hele etterkrigstiden vært den forsvarsrelaterte organisasjonen som har mottatt høyest bevilgninger fra FD. For budsjettåret 2018 fikk elleve organisasjoner driftsstøtte og tolv organisasjoner prosjektstøtte. Av disse tilskuddene fikk DFS 30,4 millioner kroner, noe som utgjorde 52,3% av de totale tilskuddene FD bevilget til forsvarsrelaterte organisasjoner.³⁸

Stortinget oppretter skyttertropper

Mens opprettelsen av DFS gjorde at skytterbevegelsen ble nært knyttet til Forsvaret, forble den offisielt en støtteorganisasjon. For å dra full nytte av skytterbevegelsens vernepotensial agiterte allikevel enkelte skyttersaksforkjempere for at DFS skulle få status som en offisiell krigsorganisasjon, der skytterlagene var tiltenkt å danne egne avdelinger av lokalvern. I 1895 ble et forslag kalt «Lov om Det frivillige Skyttervæsens Deltagelse i Landsforsvaret» behandlet, der blant annet formannen i DFS, Ola Five og senere forsvarsminister Haakon D. Lowsow (V) hadde

---

³⁴ Skytterboka 2019-2020. *Lover for Det frivillige Skyttervesen med supplerende bestemmelser.*

³⁵ St. prp. nr. 1. Hovedpost XI A. (1909). Kap. 8 *Utgifter utenfor arméen.* S. 123.

³⁶ Goksøyr, M. *Staten og idretten 1861-1991.* S. 81

³⁷ St. prp. nr. 1. Hovedpost XI A. (1909). *Arméens budjet.* Og St. prp. nr. 1. Hovedpost XI B (1909). *Marinens budjet.*

³⁸ Forsvarsdepartementet. Prop. 1 S (2019-2020). S. 60-61

deltatt i utarbeidelsen. Forslaget fikk ikke tilslutning, selv om FD påpekte at man ved anvendelse av Landstormen i krig ville ha oppmerksomheten «henvendt paa at nyttiggjøre den specielle Dyktighed, som findes blandt Skytterne».³⁹

Selv om DFS ikke fikk status som krigsorganisasjon i 1895, fortsatte det å være en bred interesse for folkelig deltakelse i Forsvaret, særlig med inspirasjon hentet fra sveitsiske militssystemer og Boerkrigen. I 1900 ble det opprettet en skytterkomite som skulle undersøke spørsmålet om skytterlagenes inntreden i Forsvaret. I den anledning ble Kaptein Julius Allum hentet inn for å bistå med sine erfaringer og iakttagelser fra Boerkrigen og fra sitt studieopphold i Sveits.⁴⁰ Allum var utvilsomt positivt innstilt til DFS som en del av Forsvaret, da Allum selv var skytter, trakk likhetstrekk mellom Boernes og Norges situasjon, samt at han som et resultat av sine erfaringer fra Boerkrigen konkluderte med at:

Denne krig er meget oppmuntrende for de små stater, da den har vist os at et lidet land i en forsvarskrig med moderne våben har store sjanser selv mot en uhyre overmakt – forutsatt at de har sine stridsmidler i orden.⁴¹

Ved den ansente situasjonen i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905 ble frivillige avdelinger i Forsvaret på nytt aktualisert. 22. august 1905 vedtok Stortinget at ved ethvert skytterlag tilhørende DFS kunne skytterne danne frivillige skyttertropper.⁴² Dette vedtaket gjorde at skytterlag kunne danne egne styrker tiltenkt krig. Skytterlagets egen krigsavdeling ble kalt for *skyttertropp*, hvor disse skulle inngå i Landstormens kompani. Når flere skyttertropper ble tilsluttet Landstormen skulle det dannes egne skytteravdelinger i Landstormskompaniet. Skyttertroppene- og avdelingene var således underlagt Landstormens kommando. Militærkomiteen understreket av troppene- og avdelingene av skyttere ikke måtte kommanderes lengre unna sitt hjemsted enn skytternes normerte utrustning, ammunisjon og proviant kunne strekke til, sett bort ifra tilfeller der skytterne fikk utlevert forsyninger fra Forsvarets beholdninger. Militærkomiteen understrekte også at skyttertroppene- og avdelingene i all hovedsak skulle operere i distriktene.

---

³⁹ Sth. Prp. nr. 52 (1895). *Om det frivillige Skyttervæsens Deltagelse i Landsforsvaret m. v*

⁴⁰ St. Prp. nr. 45 (1902-1903).

⁴¹ Carlsson, A-G. *Norge og Boerkrigen*. I: *Nordmenn i Afrika*. S. 108

⁴² Stortingstidende. 1904/1905. *Adgang for frivillige til at indtrede i arméens afdelinger m. m.* S. 3345

Ifølge Ane-Charlotte Five Aarseth kom hjemmelen om skyttertroppene for sent til å kunne organiseres skikkelig, med enkelte unntak, der blant annet 700 skyttere fra Solør skyttersamlag deltok i grensevakten ved Kongsvingertraktene.⁴³

Mens DFS med henvisning til vedtaket i 1905 kunne danne frivillige skytteravdelinger, der disse avdelingene i all hovedsak skulle fungere som lokalvern, var det allikevel enkelte som agiterte for at DFS måtte knyttes ytterligere nærmere Forsvaret, samt at de frivillige lokalvernsavdelingene skulle være basert på plikt. Disse ønskene ble etterhvert etterfulgt. Militærkomiteen påpekte at den sterke tilførselen av frivillige skyttere ved grensen i 1905 i praksis beviste skytternes ønske om å delta i Forsvaret, og Stortinget vedtok 16. mai 1913 at «Det frivillige Skyttervesen utgjør en del av landsforsvaret.» Med dette ble DFS vedtatt å være en del av den norske krigsmakten. Videre vedtok Stortinget at «Ethvert skytterlag tilhørende den frivillige skytterorganisation skal for krig oppsætte en militær avdeling, en lagstrop, som kan anvendes til landets forsvar.»

Stortinget vedtok at av skytterlagets våpenføre medlemmer var følgende personer pliktige til å gjøre tjeneste ved skytterlagenes lagstropper i krig: mannskaper over 18 år som ikke har blitt utskrevet eller meldt seg som frivillig til annen militærtjeneste, mannskaper i utskrivingsalder som av en eller annen lovlig grunn ikke tilhører den væpnedes makt oppbud, mannskap som er for gammel for å tjenestegjøre i resten av Forsvaret, men som er under 55 år, samt våpenføre menn som frivillig melder seg til tjeneste og er godkjent av skytterlagstroppen.⁴⁴ Dette vedtaket innebar i praksis at alle menn i vernepliktig alder, men som ikke var underlagt mobiliseringsordre fra regulære militære avdelinger, kunne beordres til å slutte seg til sitt lokale skytterlag om krig skulle forekomme. I denne sammenhengen påpekte FD at en slik ordning var nødvendig av hensyn til at en total mobilisering til den ordinære Hæren i krigstid ville skape utrygge og vanskelige forhold, hvor ordningen med skytterlagstropper dro full utnyttelse av skytterlagenes borgere som ikke tilhørte Hærens faste oppbud. FD understrekte at ordningen var i full overensstemmelse med DFS sin tilblivelse, samt organisasjonens utvikling.⁴⁵

Vedtaket av 1913, som trådte i kraft 1. januar 1914 gjorde dermed at DFS ble en offisiell del av Forsvaret, der de lokale skytterlagene fikk funksjon som lokalvern. Vedtaket om DFS som offisiell del av Forsvaret var dog lite vellykket, hvor ordningen ble avsluttet allerede i 1918.⁴⁶ Forsvarskommisjonen av 1920 begrunnet oppløsningen av ordningen ved at en mobilisering til

---

⁴³ Aarseth, A-C. *Skyttergeneralen Ola Five*. S. 136

⁴⁴ Stortingstidende. (1913). Ang. den friv. skytterorganisations deltagelse i landsforsvaret. S. 1255

⁴⁵ Stortingstidende. (1913). Og St. Prp. nr. 81. (1913)

⁴⁶ Aarset, A-C. *Skyttergeneralen Ola Five*. S. 154.

Hæren ville gjøre at det ville være få mannskaper igjen til skyttertroppene, samt at det var usikkert i hvilken grad skyttertroppene ville blitt behandlet som ordinære soldater, og ikke bli ansett som franktirører.⁴⁷

Idretten i mellomkrigstiden

Arbeiderbevegelsen hadde siden begynnelsen på 1900-tallet stadig utviklet en mer militærskpektisk og antimilitaristisk politikk, hvor denne politikken fortsatte inn i mellomkrigstiden⁴⁸, der Det norske Arbeiderparti (DNA) i den første delen av mellomkrigstiden hadde gått inn for en fullstendig avskaffelse av militærvesenet.⁴⁹ Arbeiderbevegelsens militærskopsis, klassekonfliktene og Forsvaret som ble ansett for å være en institusjon som stod på borgerskapets side i klassekonflikten førte med seg et syn fra arbeiderbevegelsen om at Forsvaret var et borgerskapets virkemiddel for å motarbeide arbeiderbevegelsens interesser.⁵⁰ Dette resulterte i en fremmedgjøring mellom Forsvaret og rundt 30-40% av befolkningen.⁵¹

I tråd med arbeiderbevegelsens antimilitaristiske linje og en holdning til at idretten, representert ved Norges landsforbund for Idrett (NLI) var for sterkt preget av nasjonalisme og militarisme⁵² fremstod derfor også idretten som et stridsspørsmål for arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden. DFS ble også utsatt for kritikk, der det fra arbeiderbevegelsen ble hevdet at også DFS stod på borgerskapets side, der skytterlagene fungerte som et indre maktpotensial for å motarbeide Arbeiderbevegelsens interesser. Daværende politiker for Norges Kommunistiske Parti (NKP) og senere forsvarsminister for DNA, Fredrik Monsen, kalte kontorsjefen i DFS for «en fullblods fascist» i 1925⁵³ og mente at skyting hadde like mye å si for nøytralitetsvernet som fotball.⁵⁴

Striden om idretten resulterte i opprettelsen av Arbeidernes Idrettsforbund (AIF) i 1924, der arbeiderpartimannen Rolf Hofmo var en sentral skikkelse, hvor Hofmo etterhvert ble sekretær og formann. Målsetningene for arbeideridretten var annerledes fra «den offisielle idretten». Arbeiderbevegelsen så heller på idretten som et velferds- og dannelsesprosjekt, hvor utviklingen av det menneskelige legeme og folkesunnheten stod sentralt.⁵⁵

---

⁴⁷ Forsvarskommisjonen av 1920. Del 8. *Det frivillige Skyttervesen*.

⁴⁸ Bjørnson, Ø. *På klassekampens grunn (1900-1920)*. S. 323-364

⁴⁹ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 222

⁵⁰ Dahl, H-F. *Fra nød til sejr*. I: DNA - fra folkebevegelse til statsstøtte. S. 139

⁵¹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 162

⁵² Bryhn, R. *Arbeidernes Idrettsforbund*. (SNL.NO)

⁵³ Stortingstidende 1925. S. 1900

⁵⁴ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 25

⁵⁵ Hofmo, R. *Idrett og politikk*. S. 60-61.

Som et resultat av idrettskonflikten ble idrettsbevegelsen overført fra Forsvarsdepartementet til Socialdepartementet i 1929. Selv om dette ikke på noen måte skapte store endringer i hvordan idretten ble utøvd, samt at DFS fortsatte å sortere under FD, symboliserte overføringen idrettens sosiale, helsemessige og oppdragende betydning, noe som kan ha dempet striden om idrettsspørsmålet, selv om linjen med at idretten var forsvarsrelevant egentlig ikke ble forlatt. I tillegg resulterte skyttervesenets samarbeid med Leidangen i «nok et indrepolitisk skjær» for DFS, noe som gjorde at DFS' anseelse i arbeiderbevegelsens øyne sank ytterligere.⁵⁶

Mens kriseforliket i 1935 kan ses som et eksempel på en gradvis oppmykning i klassekonfliktene⁵⁷, kan idrettsforliket i 1936 som tillot at medlemmer av de ulike organisasjonene kunne konkurrere mot hverandre ses som et ytterligere eksempel på begynnelsen av en gradvis oppmykning av klassekonfliktene, i dette tilfellet på det idrettspolitiske plan. Idrettsforliket kan ha fungert ytterligere dempende på striden, selv om idrettsforliket sikkert var provoserende for de politiske ytterpunktene i henholdsvis NLI og AIF. Det var likevel ikke tale om noen samling mellom organisasjonene, noe Hofmo uttalte så sent som i februar 1939.⁵⁸

Hofmo synes likevel å ha blitt preget av nazismens trussel for arbeideridretten, noe som gjorde at Hofmo, under påvirkning fra Trygve Lie⁵⁹, på slutten av 1930-tallet utviklet en mer nasjonal og forsvarsvennlig innstilling til idretten.⁶⁰ Historikeren Hans Fredrik Dahl viser til at DNA utarbeidet brosjyrer og skriv for distribusjon blant rekrutter, der det i et skriv fra 1932 stod at Forsvaret «er ubrukelig i tilfelle krig, men at det opprettholdes som et middel mot arbeiderne», mens tonen i 1938 hadde blitt en annen, grunnet fascismens trusler, der et skriv sier: «Hele vårt liv, vårt håp, vår fremtid er knyttet til Norge.» «Vi har meget å forsvare.»⁶¹

Selv om en samling var uaktuelt for Hofmo i februar 1939, hadde Hofmo endret mening i juni 1939, der Hofmo foreslo en erklæring om at AIF prinsipielt ikke hadde noe å innvende mot at norsk idrett skulle samles i ett forbund.⁶² Arbeidet med samlingen tok tid, sannsynligvis på grunn av at Hofmo måtte ta hensyn til kommunistene samtidig som han arbeidet med samlingen.

Etterhvert som den utenrikspolitiske situasjonen ble forverret kom det et felles opprop fra NLI, DFS, AIF og Forsvaret i februar 1940 der det ble oppfordret til at folk skulle melde seg inn i

---

⁵⁶ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 21

⁵⁷ Furre, B. *Norsk historie 1905-1940*. S. 240

⁵⁸ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 12

⁵⁹ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 16

⁶⁰ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 35

⁶¹ Dahl, H-F. *Fra nød til sejr*. I: DNA-fra folkebevegelse til statsstøtte. S. 139

⁶² Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 12

idrettslag og skytterlag for å klargjøre seg i tilfelle krigen skulle komme. Dette oppropet, som signaliserte samarbeid mellom AIF og «borgerskapets organisasjoner», herunder DFS, hadde gjort at AIF ble utsatt for kritikk fra antimilitaristiske kommunister. Hofmo på sin side forklarte i et avisinnlegg i februar 1940 at AIF ble med på det felles oppropet nettopp for å beskytte landet mot krig, hvor et felles opprop ville hindre at reaksjonære og krigssjåvinistiske elementer skulle utnytte situasjonen. Hofmo påpekte videre at å mobilisere idrettsungdommen var et ledd for å opprettholde nasjonal selvstendighet, slik at man kunne fortsette å arbeide for å skape et samfunn med høyere utviklet sosialt og kulturelt nivå. Hofmo avsluttet innlegget med:

Vi har innad i landet bekjempet de krefter i vårt samfunn som har villet avskaffe den frihet vi gjennom kamp har gitt det norske folk, vi vil derfor også av all kraft bekjempe de krefter som utenfra vil ta oss fra retten til å leve vårt eget nasjonale liv.⁶³

Ut ifra innlegget kan det synes at Hofmo var av inntrykk at koblingen forsvar og idrett ikke var like farlig, nå som landets indre farer var bekjempet, hvor det nå var den ytre fienden som var landets, herunder arbeiderbevegelsens nye trussel. Verneidretten kunne derfor ut ifra Hofmos synspunkter begrunnes demokratisk – ved at verneidretten var et potensial for å bidra til å sikre demokrati og nasjonal selvstendighet. AIF dannet dessuten en landskomite for frivillig militæropplæring, der de i mars 1940 sendte ut en oppfordring gjennom arbeiderpressen om at idrettsorganisasjonene skulle drøfte hva de kunne gjøre for å styrke vernekraften, noe som ble møtt med kraftig kritikk fra NKP som sammenlignet aktualiseringen av verneidretten med hvite borgerkrigsgardar og skyddskår etter beste Mannerheim-mønster.⁶⁴

Når det gjelder samling av NLI og AIF var det likevel ikke før *etter* krigens utbrudd at arbeidet med samlingen virkelig tok fart. Etter tyskernes vellykkede angrep fremstod det enda mer åpenbart at arbeideridretten var truet, hvor AIF var avhengige av en samling med NLI, slik at arbeideridretten ikke ville bli forbudt, og at ikke den borgerlige idretten gradvis ville nazifiseres, noe som hadde vært tilfelle ved nazistenes idrettspolitiske linje i Tyskland.⁶⁵

Med dette ble det fra AIF arbeidet hardt for å få i gang en samling. Samtidig, i månedsskiftet august-september hadde NLI overraskende valgt major Olaf Helset som formann i NLI. Årsaken til valget av Helset er uavklart, men Tønnesson hevder at det er overveiende sannsynlig at Helset ble valgt ettersom han hadde blitt et samlingsmerke for de som ville føre en kompromissløs

---

⁶³ Vestfinnmark Arbeiderblad. 12. februar 1940. S. 4

⁶⁴ Espeseth, A. *Statens forhold til en privat organisasjon*. S. 71-72.

⁶⁵ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 26

motstandslinje overfor tyskerne. Offiseren Helset var helten fra slaget på Midtskogen 10. april, der han i krigsfangenskap nektet å gi tyskerne æresord på å ikke ta opp kampen igjen. Dette passet godt overens med AIFs sterke anti-tyske holdninger. Tønnesson hevder også at det er sannsynlig at Helset stilte til valg i NLI med den hensikt å samle NLI og AIF i en felles norsk idrettsfront mot okkupasjonsmakten.⁶⁶

Valget av Helset banet vei for en institusjonell samling av NLI og AIF mot den felles ytre fiende. Samlingen av NLI og AIF ble realisert kort tid etter utnevnelsen av Helset, der Norges Idrettsforbund ved midnatt 13. og 14. september 1940 ble opprettet med Helset som formann og Hofmo som nestformann. I et brev fra Helset til Hofmo datert 4. juni 1945 som omhandlet samlingen av NLI og AIF skrev Helset:

Jeg ser slik paa det at vi har liten tid aa gjøre paa. Baade A.I.F og Landsforbundet vil naa bli utsatt for angrep fra nasistene. Vi maa skynde oss aa faa i stand en samling før de andre blander seg bort i det, og saa maa vi – idrettsungdommen fra begge forbund – gjøre felles sak og danne en felles front mot okkupasjonsmakten.

Ifølge Helsets brev svarte Hofmo omtrent som dette: «jeg er 100% enig i at naa gjeller det kamp mot okkupasjonsmakten. Jeg ser paa det akkurat som du».⁶⁷ Under okkupasjonen stod den norske idrettsbevegelsen i stor grad samlet, blant annet ved idresstreiken/idrettsfronten, der idrettsfronten var en sentral motstandsbevegelse under krigen. Samholdet mellom NLI og AIF fortsatte under hele krigen, der Norges Idrettsforbund ble konstituert i 1946.

Den gradvise oppmykningen av konfliktene mellom NLI og AIF på slutten av 1930-tallet synes også å være overførbar til DFS, blant annet ved det felles oppropet i 1940. Den forverrede utenrikspolitiske situasjonen synes å være en sentral forklaringsfaktor for oppmykningen, der Herje viser at DFS mot slutten av mellomkrigsårene ristet av seg de verste virkningene av den årelange politiske uroen.⁶⁸ Blant annet de finske skyddskårenes⁶⁹ sentrale betydning for Finlands krigsinnsats i vinterkrigen mot Sovjetunionen synes å ha hatt legitimerende effekt for DFS' anseelse, noe som også ble tatt opp på Stortinget av Peter E. Vorum (DNA), som påpekte at han var sikker på at DFS ville være et av de viktigste leddene i folkevernet bare de fikk tilstrekkelige bevilgninger.⁷⁰

---

⁶⁶ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 28

⁶⁷ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 34

⁶⁸ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 33

⁶⁹ De finske skyddskårene var en finsk frivillig forsvarsorganisasjon med lokalvernspreg.

⁷⁰ Stortingstidende 1940. S. 371

Virksomheten i 1939 og 1940

I masteroppgaven «Skytterlag i krig» går Ola Herje gjennom DFS' aktiviteter i perioden opp mot det tyske angrepet på Norge. Slutten av 1939 til april 1940 førte med seg en drastisk økning i DFS sine medlemstall, med en økning fra 43 700 til 73 200 de tre første vintermånedene i 1940, samt at 119 skytterlag ble stiftet og gjenreist. NST tok fra høsten 1939 i bruk slagordet «for guds skyld lær de unge å skyte». Kontorsjef i DFS, Arne Hatlebak skrev en artikkel i NST under overskriften «I gevær!» at alle, hurtigst mulig burde starte skyteopplæring for å verne om rikets trygghet og sikkerhet. DFS arrangerte terrengøvelser hvor deltakerantallet oversteget antall geværer tilgjengelig, og det var en økt skytevirksomhet over store deler av landet. Enkelte skytterlag skrev brev til Stortinget hvor de oppfordret Stortinget til å anmode alle menn til å melde seg inn i skytterlag. Skytterlagene samarbeidet med skiklubber om å arrangere langrenn med skyting, Birkebeinerrennet hadde for første og eneste gang en egen klasse for deltakere som ønsket å gå med gevær i tillegg til den obligatoriske sekken hvor det etter å ha fullført to tredjedeler av løpet ble skutt på en figur kalt «Molotov».⁷¹ Stortinget bevilget ekstraordinære midler til DFS, selv om bevilgningene kom for sent til å kunne gjøre noen nytte. Det kom også en rekke donasjoner fra private, banker og organisasjoner rundt omkring i landet.⁷² I tillegg til den økte øvingsaktiviteten tok skytterlagsmedlemmene Hatlebaks oppfordring om å ta til gevær på ordet. Skytterkontoret fikk i den korte perioden 1. januar 1940-19 februar 1940 inn bestillinger på 825 geværer.⁷³ De økte bestillingene førte til at arbeidsstyrken ved Kongsberg Våpenfabrikk måtte økes.⁷⁴

I tillegg ble «Hærens frivillige militæropplæring» (HFMO) opprettet, hvor HFMOs kursvirksomhet ble satt i gang omkring 1 februar med omtrent 10 000 kursdeltakere. DFS fikk en sentral rolle ved HFMO, der det ofte var de lokale skytterlagene som stod for kursvirksomheten som gikk over fire uker med to kveldskurs i uken, samt utendørsøvelser hver søndag. Kursingen foregikk med lagsvåpen, private våpen og våpen utlånt fra Forsvaret. Deltakerne fikk gratis ammunisjon, og ble i tillegg til rifleskyting trent i maskingeværskyting, kartlesing og patruljetjeneste. Det ble også bestemt at hvert sted som arrangerte HFMO hadde ansvar for å danne avdelinger av lokalvern som skulle beskytte eget hjemsted i krigstid, hvor disse

---

⁷¹ Molotov, etter Sovjetunionens utenriksminister Vjatsjeslav Molotov.

⁷² Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 30-46

⁷³ Stortingstidende 1940. S. 371

⁷⁴ Popperud, E. *Streiftog gjennom Kongsberg Våpenfabrikks historie*. S. 91

vaktavdelingene også fikk i oppgave å fungere som etterretningstjeneste, i tillegg til å beskytte både lagre, bedrifter, kommunikasjoner og selve bygda, mot angrep fra fienden.⁷⁵

Gjennom geværbestillinger og den økte øvingsaktiviteten hos DFS synes det at skytterlagene tok den forverrede utenrikspolitiske situasjonen på alvor, hvor DFS i samarbeid med politiske og militære myndigheter drev opprustning av seg selv samt at organisasjonen bidro til å utdanne folk som ønsket å tilegne seg militærrelevante ferdigheter.

Med utgangspunkt i skytterlagenes desentraliserte struktur og at skytterlagsfolk hadde egne våpen, ble det mulig å danne væpnede styrker i selv de minste bygder.⁷⁶ Skytterlag over flere deler av landet fungerte som lokale vaktavdelinger ved den tyske invasjonen av Norge.

Skytterlagenes innsats var ikke bare begrenset til vaktoppdrag, der det også finnes eksempler på skytterlag som deltok som egne tropper, og som deler av militære tropper⁷⁷, der for eksempel trefningen på Midtskogen og kampene i Vinjesvingen kan nevnes. Siden skytterlagene også hadde en viss kvinnerepresentasjon førte dette med seg at kvinner fra skytterlag deltok i direkte stridshandlinger, hvor blant annet et kvinnelig skytterlagsmedlem ved Ringerike hadde lagt seg i et skur og sendt «sikre skudd som traff sitt mål».⁷⁸ For å oppfylle Haag- og Genèvekonvensjonenes krav som stridende benyttet skytterlagene nasjonalfargede armbind, som både kunne være egenproduserte eller utdelt fra myndighetene. I tillegg benyttet skytterne uniformer utdelt fra Forsvaret.⁷⁹

Det er lite som tyder på at mobiliseringen av skytterlagene for den felles krigsinnsatsen kom fra DFS sentralt, men at det ofte var skytterlagene selv som tok initiativ til mobilisering, i tillegg til mobilisering på oppfordring fra militære og sivile myndigheter.⁸⁰

Skytterlagenes rolle som lokale vaktavdelinger og som styrketilføring fungerte som en nyttig avlastning for Forsvaret. Ved å plusse sammen antall skyttere som meldte seg frivillig til krigsinnsats får en et antall på opp mot flere tusen, der det bare i Østerdalen meldte seg nesten tusen frivillige skyttere, noe som må ha utgjort en stor andel av skytterlagsfolk i Østerdalen, ettersom det eneste samlaget i Østerdalen, Østerdalen skyttersamlag i 1939 hadde hatt 1293 klasseførte skyttere.⁸¹ Med utgangspunkt i angrepet på Norge, hvor invasjonsmakten plasserte

---

⁷⁵ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 38-40

⁷⁶ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 97

⁷⁷ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 95

⁷⁸ Norsk skyttertidende. 1945. S. 20

⁷⁹ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 77

⁸⁰ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 77

⁸¹ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 73

styrker på en rekke punkter i landet, bidro relasjonen mellom Forsvaret og DFS og den desentraliserte skytterlagsstrukturen til at det ble muliggjort å opprette ad hoc lokalvernsavdelinger i flere deler av landet.

Den felles våpen- og kalibersamordningen hadde også betydning for at skytterlagene kunne bidra i krigsinnsatsen. Dette gjorde at det gjengse skytterlagsmedlem kunne melde seg til krigsinnsats hvor han kunne benytte sitt private skytterlagsvåpen som var fullt brukbart som krigsvåpen. Den gjengse skytterlagskar med sin egen Krag stod således materielt sett forholdsvis likeverdig som den gjengse norske infanterist, hvor det heller ikke vil være unaturlig å påstå at mange skytterlagsfolk, med bakgrunn i at de drev skyting som idrett, var bedre skyttere enn mange soldater. Dessuten var skytterlagenes Krager ofte bedre egnet for skarpskyting enn Forsvarets Krager.⁸² Dette gjorde at ved tilfeller hvor skyttere selv deltok, donerte våpen til Forsvaret, eller om soldatene tok med sin egen private Krag, så ble disse private geværene ofte benyttet som skarpskyttergeværer i kamp, der disse skytterne var særlig høyt ansett og fryktet av de tyske motstanderne.⁸³

At samme våpen og kaliber ble benyttet i DFS og hos Forsvaret tilrettela for en gunstig forsyningsmessig situasjon. Det ble estimert at norske skyttere donerte omtrent 3000 rifler til det norske forsvaret i kamphandlingene i 1940⁸⁴, samt betydelige mengder ammunisjon.⁸⁵ Donasjonene var nyttige, ettersom mange av Forsvarets våpen var fordelt utover sentrale våpenlagre der soldatene måtte reise til lagrene for å få utlevert sine våpen. I tillegg var ofte våpnenes sluttstykker eller andre vitale deler oppbevart på andre steder enn geværene, der problemer med å få tak i komplette våpen resulterte i at hele regimenters beholdninger gikk tapt.⁸⁶ Donasjonene kunne også gå andre veien, ved at Forsvaret kunne utlevere våpen og ammunisjon til skytterlagsmedlemmer ved behov.

Kontrafaktiske hypoteser om kampene i 1940

Hendelsene og kampene i 1940 viste hvordan skytesporten og de sivil-militære relasjonene mellom DFS og Forsvaret gjorde at Norges samlede vernekraft var større i antall mannskaper, våpen, ammunisjon, annet materiell og skyteferdighet enn hva Forsvaret hadde på papiret. DFS'

---

⁸² Utover 1900-tallet ble det produsert nye og forbedrede modeller av Kragen, som både ble benyttet i det og sivile. Dessuten var det vanlig at skytterlagsmedlemmene gjorde oppgraderinger på sine geværer. Se blant annet *Norske militærgeværer etter 1867*, s. 289

⁸³ Berg, J-H. Vollan, O. *Fjellkrigen 1940*. S. 324-325.

⁸⁴ Stortingstidende 1946. S. 630

⁸⁵ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 56

⁸⁶ Strømme, O. *Den hemmelige hæren*. S. 59-61.

kunnskaper og desentraliserte struktur gjorde at det var langt enklere å sette i gang et system med frivillig militæropplæring over hele landet. Med henvisning til diskusjonen hittil kan en langt på vei si at DFS oppfylte sin formålsparagraf om å fremme praktiske skyteferdigheter innen det norske folk og derved dyktiggjøre det for landets forsvar.

Når det gjelder DFS' tilknytning til Forsvaret har det blitt utarbeidet kontrafaktiske hypoteser om DFS sin relevans i kampene i 1940 hvis DFS hadde vært nærmere tilknyttet Forsvaret.

Ifølge offiser og BP-politiker Anton Ryen ville et bedre organisert DFS skape større hodebry for okkupasjonsmakten. Ryen viste til at Oslo ble angrepet av omkring 1000 tyske soldater, hvor det foruten av noen skoleavdelinger og Garden var ca. 6500 skytterlagsmedlemmer i Oslo. Også tidligere forsvarssjef Torolf Rein diskuterte konsekvensene av et bedre organisert skyttervesen, der han i 1993 uttalte følgende:

Da tyskerne invaderte Norge 9. april 1940, hersket det fullstendig kaos. Det var ikke noe form for organisert motstand den gang. Vi fikk ikke mobilisert i tide. Men det er klart at hvis det var organisert på en skikkelig måte den gang og med alle de våpen og ferdigheter som var blant de frivillige skytterlagenes medlemmer og hvis disse hadde vært organisert i hæravdelinger, blant annet, så ville ikke okkupasjonsmakten hatt en eneste mulighet, etter mitt skjønn.⁸⁷

Spørsmålet om okkupasjonen av Norge kunne vært unngått er et omdiskutert spørsmål. Ifølge Hobson og Kristiansen ville sterkere norsk motstand uansett endt med norsk nederlag, med et «vinterkrig-resultat» med titusener av døde – og så okkupasjon.⁸⁸ Ståle Ulriksen på sin side hevder at Weserübung opererte helt på marginene, hvor «det er tvilsomt om den ville blitt iverksatt om det norske mobiliseringsforsvaret hadde blitt satt i full beredskap da krigen startet høsten 1939.»⁸⁹

Kapittel 3. Forsvarspolitik og idrett

Arbeiderpartiets ekstraordinære forsvarsspørsmål

Perioden etter 1945 representerer en periode der Arbeiderpartiet (AP) var det dominerende partiet i norsk politikk, og særlig i perioden 1945-1961 hvor partiet satt i ettpartiregjering og samtidig hadde flertall i Stortinget. Med dette utøvde AP betydelig innflytelse i etterkrigstidens

---

⁸⁷ Aarset, A-C. *Skyttergeneralen Ola Five*. S. 180

⁸⁸ Hobson, R. Kristiansen, T. *Norsk forsvarshistorie 1905-1940*. S. 324

⁸⁹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 168

forsvarspolitik. Med utgangspunkt i arbeiderbevegelsens og APs forsvarsskeptiske fortid stod AP overfor ekstraordinære forsvarsspørsmål i etterkrigstiden. AP måtte føre en forsvarpolitikk som skulle løse mellomkrigstidens forsvarsspørsmål vedrørende arbeiderbevegelsen, samtidig som forsvarpolitikken skulle bygge et troverdig forsvar som tilfredsstilte såvel det norske «aldri mer 9. april-mantraet» ved å bygge et forsvar som tilfredsstilte den moderne krigens krav og omfang. I tillegg var forsvarsutbyggingen viktig for at det ikke skulle oppstå tvil om hovedlinjene for norsk sikkerhets- og forsvarpolitikk når det gjaldt Norges medlemskap i forsvarsalliansen NATO.⁹⁰

Momentene om mellomkrigstidens forsvarsspørsmål og 9. april-mantraet signaliserer en dobbelthet i forsvarpolitikken, hvor forsvarpolitikken både skulle være militært egnet, samtidig som forsvarsutbyggingen skulle gagne samfunnet. Disse momentene, altså økt forsvarsutbygging og avstand fra tradisjonelt sosialistisk militærskpektisk tankegods inngår i hva sosiologen og idéhistorikeren Rune Slagstad kaller en ny ideologisk kombinasjon.⁹¹ Innenfor denne ideologiske kombinasjonen stod den allmenne verneplikten, som var i overensstemmelse med arbeiderpartiideologien som vektla en jevn fordeling av samfunnspliktene.⁹²

Gjennom denne dobbeltheten i forsvarpolitikken synes både funksjonelle og samfunnsmessige imperativer, der forsvarpolitikkenes retning i etterkrigstiden får Håkenstad til å knytte etterkrigstidens forsvarsanstrengelser opp mot et sosialdemokratisk prosjekt⁹³, mens Ulriksen går enda lengre i sin analyse og hevder arbeiderpartiideologien fikk forrang for seriøse militære utbygginger, og at forsvarsutbyggingen var med sikte på nasjonsbygging – og ikke for å føre krig.⁹⁴

Antimilitarismen og forsvarsspørsmålet ble ifølge Slagstad løst av Einar Gerhardsens valg av Jens Chr. Hauge som forsvarsminister, der Hauge var tidligere leder av Milorg. Valget av Hauge signaliserte en dobbelt hensikt: demokratisk modernisering av det militære, men også arbeiderbevegelsens integrasjon i det militære. Forsvaret ble på denne måten lagt mer under politisk kontroll, noe som brakte Hauge på krigsfot med deler av det militære establishment.⁹⁵ Arbeiderpartiet tok nå styringen av forsvarpolitikken, hvor deres antimilitaristiske fortid kan ha skapt en viss legitimitet blant den ellers militærskpektiske arbeiderbevegelsen. Ved forsvarssjef

---

⁹⁰ Lie, H. *Slik jeg ser det*. 2. S. 19

⁹¹ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 255

⁹² Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 223

⁹³ Håkenstad, M. *Mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 58

⁹⁴ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 228

⁹⁵ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 219.

Halvor Hanssons oppsigelse i 1946 avskaffet dessuten Hauge stillingen som forsvarssjef, noe som gjorde at Forsvaret ble ytterligere lagt under politisk kontroll. I tillegg gikk Forsvarskommisjonen av 1946 inn for at det ble slutt på den tid da fattigfolks barn ble soldater, mens offiserstillingene var forbeholdt byungdom fra velstilte familier.⁹⁶ Disse hendelsene kan anses som innfrielse av arbeiderbevegelsens høylytte krav til det norske forsvaret – at forsvaret skulle demokratiseres.⁹⁷

Etterkrigstidens forsvarsutbygging skapte således et markant skille i forsvarstenkingen der APs avstand fra tradisjonelt sosialistisk militærskpektisk tankegodt er tydelig. Spørsmålet blir dog om APs tidligere militærskpektikere nå benyttet forsvarssaken som et middel for å oppnå et bedre samfunn, eller om forsvarsutbyggingen også var i tråd med militærfaglige vurderinger.

Forsvarssjef Wilhelm Hansteen lanserte for Londonregjeringen de første planene for etterkrigstidens forsvar i 1944. Hansteen uttalte blant annet at «reising av et folkeforsvar forutsetter forberedelser på alle samfundsområder i fred. Krig i vår tid angår oss alle, og alle må forberede seg på en slik mulighet.» Hansteen forfektet videre at alle deler av samfunnet, sivile administrasjoner, fylker og kommuner måtte delta i krigsforberedelse, der «Nær sagt alle samfundsspørsmål får dermed en militær side», og at ytelser i forsvarsforberedelsene måtte gis frivillig og uten vederlag. Hvis det norske samfunnet lyktes i å gjøre forsvarsforberedelsene til en slik folkesak ville det ifølge Hansteen, til tross for landets begrensede ressurser, «kunne nå større resultater enn de fleste er tilbøyelig til å forestille seg som mulig. Dette dokumentet anses som begynnelsen på det norske totalforsvarskonseptet.»⁹⁸

Den forsvarspolitiske linjen om et syn på at en ny krig ikke ville være isolert til å kun gjelde for de militære styrkene synes i stor grad å ha fortsatt inn i etterkrigstidens forsvarspolitikk. Krigen var nå et samfunnsanliggende, der hele samfunnets potensiale var nødvendig for drift av krigsmaskinen. Dette innebar at skillet mellom det militære og sivile liv ble visket ut. Totalforsvaret var selve kjernen i den norske forsvarsdoktrinen under den kalde krigen, der totalforsvaret kan anses som et nasjonalt nødvergeinstrument. Doktrinen ville ha satt i gang en fullstendig omveltning og militarisering av det norske samfunnet om det skulle bryte ut storkrig,

---

⁹⁶ Gjeseth, G. Forsvarskommisjonen av 1946. S. 57

⁹⁷ Gjeseth, G. Forsvarskommisjonen av 1946. S. 15

⁹⁸ Direktoratet for sivil beredskap og Forsvarets overkommando. *Totalforsvaret*. S. 18

hvor så godt som alle arbeidsføre voksne menn ville inngått i de væpnede styrkene og inntil en tredjedel av hele befolkningen ville blitt direkte involvert i krigsinnsatsen.⁹⁹

Resultatet av fremveksten av det norske totalforsvarssystemet skildres tydelig i et skriv fra Beredskapsnemda i 1957:

Hvis Norge på ny skulle komme ut i krig, vil det bli en kamp på liv og død som kan avgjøre nasjonens skjebne for mange generasjoner framover. Ingen vil kunne forholde seg passiv til de direktiver som den norske regjering gjennom forsvarsledelsen gir for Norges forsvarskamp. Direktivene vil gjelde for hele folket, ikke bare de rent militære styrker.¹⁰⁰

På denne måten kan det hevdes at historiebevisstheten ved erfaringsrommet fra andre verdenskrig skapte en forventningshorisont om den moderne krigens omfang. Den kalde krigen forsterket denne forventningshorisonten. Sann sett synes etterkrigstidens forsvarspolitik om et totalt forsvar å være bygget på de faktiske militærfaglige råd som ble gitt Londonregjeringen under andre verdenskrig. Den totale krigens krav om at krigen var et samfunnsanliggende passet dessuten godt overfor Arbeiderpartiets likhetsprinsipper og den allmenne verneplikten, noe som ga et utgangspunkt for at etterkrigstidens forsvarspolitik kunne tilfredsstille militærfaglige råd, samtidig som forsvarspolitikken kunne inngå i Arbeiderpartiets sosialdemokratiske prosjekt. Den ideologiske kombinasjonen, som bekreftes ved Trygve Brattelis knytting av forsvarsviljen «til en positiv innstilling til samfunnet i det hele», Einar Gerhardsens understreking av sammenhengen mellom samfunnsfellesskap, beredskap og forsvarsvilje, og Hauges påstand om at Forsvaret måtte være en del av det nasjonale liv¹⁰¹ kan derfor ses som en kombinasjon av såvel samfunnsmessige og funksjonelle imperativer – ettersom kombinasjonen på mange måter bygde på de forsvarsplaner Londonregjeringen hadde blitt fremlagt fra de militære myndigheter.

Skytterlaga er heimestyrkane våre

Blant planene som forelå under Londonregjeringens forsvarsplanlegging var opprettelsen av et lokalvern som enten skulle kalles Hjemmevernet eller Heimevernet (HV).

De tidligste tankene bak HV var at det skulle være en frivillig militæropplæring. Ifølge Karl Brox var det enkelte grupperinger innenfor DFS som så på DFS som selvskreven til å ta på seg et oppdrag som frivillig militærorganisasjon og at opprettelsen av HV var unødvendig, ettersom

---

⁹⁹ Norheim-Martinsen, P (red). *Det nye totalforsvaret*. S. 11. På 1970 og 1980-tallet lå antall militært disponibelt personell på 350 000-500 000. Bogen, O. Håkenstad, M. *Balansegang. Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. S. 32. Børresen, m.fl. *Allianseforsvar i endring*. S. 66.

¹⁰⁰ Beredskapsnemda for Statens informasjonstjeneste i krig. *Hvis det skulle bli krig*. S. 41

¹⁰¹ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren*. S. 58

DFS kunne ta på seg et slikt heimevernsoppdrag. Opprettelsen av HV ble derfor møtt med skepsis av enkelte i DFS, ettersom HV kunne bli en brysom konkurrent når det gjaldt bevilgninger, der DFS sin argumentasjon også kan ses i sammenheng med at mange ønsket å bevare Milorg som en frivillig militærorganisasjon.¹⁰²

Den kjente skytteren og motstandsmannen Lars Øye skrev et innlegg i NST under tittelen *Skytterlaga er heimestyrkane våre* hvor han uttalte at skytterlagene er de bærende krefter for forsvarstanken hvor skytterlagene «skapar den seige trossen som aldri kapitulerar.»¹⁰³ Selv om enkelte mente at DFS kunne ta på seg lokalvernsoppdrag, noe mange skytterlag hadde gjort i kampene i 1940, må det påpekes at DFS som et offisielt lokalvern ikke synes å ha fått noen omfattende konsensus innenfor DFS. I NST i 1945 kan en for eksempel lese at hjemmevernet i motsetning til skytterlagene måtte organiseres med militært utdannet befall, men at skytterlagenes oppgave skulle være å utdanne alle unge menn, også de som senere skal tjenestegjøre i Forsvaret i skyting, samt å sørge for at Forsvaret kunne benytte skytterlagenes skytebaner.¹⁰⁴

Selv om det ble HV som tok på seg lokalvernsoppdraget, viser uttalelsene at det var en forståelse innad i DFS om at skytterbevegelsen var en sentral faktor når det gjaldt forsvarsvilje og forsvarsevne i landet, og at det var et ønske innad i DFS å også spille en forsvarsrelatert rolle i etterkrigstiden. For eksempel ble det hevdet i NST i 1946 at den norske skytterbevegelsen var preget av to ting: fedrelandskjærighet og idrettstrang.¹⁰⁵

Heimevernet utformes

I NST i august 1945 vises det til at forsvarsminister Oscar Torp (AP) uttalte at skytterlagene måtte få en framskutt plass når det gjaldt den nye forsvarsordningen for å dyktiggjøre ungdommen, vedlikeholde skyteferdighetene og stå ved siden av som hjelper for det hjemmevern vi også måtte få.¹⁰⁶

Det at Torp og Arbeiderpartiet hadde kommet til en konklusjon som anerkjente DFS som en betydningsfull støtteorganisasjon for Forsvaret, blant annet ved å dyktiggjøre ungdommen for militærtjeneste, står i kontrast med Arbeiderpartiets holdninger til både idretten og DFS i store deler av mellomkrigstiden. Årsaken til denne helomvendingen skyldtes ifølge NST krigens lærdommer hvor den totale krigen skapte et behov for at Forsvaret måtte underbygges i også de

---

¹⁰² Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 44 og S. 288

¹⁰³ Norsk skyttertidende. 1945. S. 53

¹⁰⁴ Norsk skyttertidende. 1945. S. 18

¹⁰⁵ Norsk skyttertidende. 1946. S. 1

¹⁰⁶ Norsk skyttertidende. 1945. S. 51

sivile ledd.¹⁰⁷ Her synes erfaringsrommet og forventningshorisonten, ettersom Torp og NST understrekte at DFS skulle utgjøre et ledd i etterkrigstidens totalforsvarskonsept.

Forsvarsplanleggingen resulterte blant annet i opprettelsen av Heimevernet i 1946. Når det gjaldt debatten om HV skulle baseres på plikt eller frivillighet falt valget på en mellomløsning, der HV-tjeneste ble basert på plikt, men at det også ble åpnet for at frivillige kunne inntre i HV. Nettopp denne løsningen bidro ifølge Brox til at den tidligere skepsisen fra DFS ble endret til en samstemt oppslutning om HV, ettersom skytterlagene nå kunne melde seg til HV-tjeneste.¹⁰⁸

Konseptet med HV innebar bruk av frivillig og vernepliktig personell hvor en krisesituasjon ville ført til en hurtig mobilisering av dette personellet, der HV og de stående styrkene skulle vinne tid slik at mobiliseringshæren rakk å organisere seg.

Heimevernets oppgave ble av Forsvarets overkommando beskrevet slik:

Under moderne krig må befolkningen på et hvilket som helst sted i landet og når som helst på korteste varsel kunne tre i aksjon til forsvar av sin egen by, bygd eller grend. Det skal først og fremst holde fienden stangen inntil ordinære stridskrefter kan komme til.¹⁰⁹

HV kan således anses for å være et militsbasert folkeforsvar, der hjemmeoppbevaring av våpen var sentralt for at HV raskt kunne tre i aksjon. Etterkrigstidens Heimevernssystem har derfor betydelige likhetstrekk med venstrebevegelsens folkemilitarisme, skytterlagstradisjon, og verneplikten som et nasjonsbyggende element og et demokratisk ideal, der opprettelsen av HV på mange måter oppfylte skytterlagstradisjonens målsetning om et folk i våpen som hurtig kunne mobiliseres for å forsvare lokalsamfunnet.

Nettopp likhetstrekkene mellom DFS og HV ble i 1958 påpekt av tidligere forsvarssjef, sjef for HV og sjef for Hæren, Wilhelm Hansteen, der Hansteen hevdet at den frivillige skytterbevegelsens oppsetning av lagstropper i tidligere tider nå hadde fått sin naturlige avløsning i Heimevernet.¹¹⁰

I tillegg er likhetstrekkene mellom utformingen av HV og skytterlags-folkeforsvarspolitikken DNA førte før 1906 store¹¹¹, der Ulriksen hevder at de norske skytterlagstradisjonene ble

---

¹⁰⁷ Norsk skyttertidende. 1945. Nr. 6. S. 1

¹⁰⁸ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 44

¹⁰⁹ Redse Johansen, S. Staib, J. *Jus og militærmakt*. S. 75

¹¹⁰ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 11

¹¹¹ Bjørnson, Ø. *På klassekampens grunn (1900-1920)*. S. 327

legemliggjort ved opprettelsen av HV.¹¹² Arbeiderpartistaten approberte og realiserte således mye av venstrebevegelsens militære tenkning fra 1800-tallet.

Heimeverns- og skytterlagspolitikk

Torp ble erstattet av Jens Chr. Hauge (AP) som forsvarsminister i november 1945, hvor Hauge kan sies å ha videreført, om ikke videreutviklet DFS sin rolle for etterkrigstidens forsvarsbygging.

I et foredrag i 1946 kalt *Vårt Forsvar*¹¹³ signaliserte Hauge retningen for Arbeiderpartiets forsvarspolitik i etterkrigstiden. Hauges innledning markerer tydelig Arbeiderpartiets omvending når det gjelder militærvesenet, der Hauge innledet sitt foredrag med «Et forsvar må landet ha!», hvor Hauge videre slo fast at det var en lykke for landet at forsvarspolitikken nå er løftet ut av partipolitikken¹¹⁴, en uttalelse som var i tråd med Fellesprogrammet.¹¹⁵

Innenfor HV ble det opprettet en Heimevernsstab, hvor Heimevernsstaben skulle bestå av både militære og sivile. Det ble også opprettet et Landsråd for Heimevernet, hvor hovedhensikten med dette rådet, ifølge Hauge, var å holde en «levende kontakt mellom Hjemmevernet og det sivile samfund.»¹¹⁶, noe som også kan anses for å være i samsvar med totalforsvarskonseptet og de planene Hansteen hadde lagt frem for Londonregjeringen i 1944. Landsrådet skulle ha representanter fra de store organisasjonene som HV særlig var avhengig av, blant annet idrettsorganisasjonene, Landsorganisasjonen, Arbeidsgiverforeningen og skytterorganisasjonene, herunder DFS.

Inkluderingen av de sivile organisasjonene ble begrunnet i at det var av alle største betydning at Forsvaret i etterkrigstiden skulle bli populært og at hele folket gikk inn for det. Ved å opprette et Landsråd for Heimevernet ville «mannen i gata» få mulighet til å gi uttrykk for sitt syn, slik at Forsvaret kunne unngå mye skadelig kritikk.¹¹⁷ Med dette signaliserte Hauge at etterkrigstidens totalforsvarsutbygging også skulle være parlamentært og korporativt, hvor idrettsorganisasjonene og DFS ble noen av forsvarspolitikkenes korporative kanaler.

Eksempelet om Landsrådet for Heimevernet viser tydelig hvordan etterkrigspolitikken skulle gi det sivile samfunnet representasjon i det militære. Med utbyggingen av totalforsvaret samt

---

¹¹² Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 194

¹¹³ Hauge, J. C. *Vårt forsvar*.

¹¹⁴ Hauge, J. C. *Vårt forsvar*. S. 3

¹¹⁵ Stugu, O-S. *Norsk historie etter 1905*. S. 151

¹¹⁶ RA/RAFA-2007/D/Db/L0015/0004. b Hjemmevern. *Organisasjon Hjemmevern*

¹¹⁷ RA/RAFA-2007/D/Db/L0015/0004. b. *Hjemmevern*. S. 4. Hjemmevernsutvalget

opprettelsen av Landsrådet for Heimevernet fikk sivile organisasjoner påvirkning på områder de tidligere hadde hatt lite med å gjøre, der det kan hevdes at demokratiet fikk en utvidelse ved at organisasjonene nå også hadde en viss påvirkningskraft innenfor det militære HV.¹¹⁸ Dette kan også ses i historikeren Halvdan Kohts venstreorienterte perspektiv, der Koht i 1910 hevdet at hver gang nye klasser slo seg frem i samfunnsarbeidet, ble nasjonen rikere og fikk en demokratisk fremgang.¹¹⁹

Her synes også Landsrådet å være et tydelig eksempel på etterkrigstidens konsensuspolitikk og korporative samvirke. Landsrådet skulle således forankre Forsvaret i samfunnet, og samtidig dra nytte av de sivile organisasjonenes potensiale som støtteorganisasjoner for forsvarssektoren, hvor Landsrådet sånn sett er et godt eksempel på hvordan totalforsvarsutbyggingen kan ses i både funksjonelle og samfunnsmessige imperativer.

Et slikt system stod i kontrast med erfaringene fra mellomkrigstiden, der mellomkrigstiden representerte en periode der de borgerlige regjeringene valgte å sette inn Forsvaret i arbeidskonflikter og konsekvent motarbeide arbeiderbevegelsens interesser, noe som hadde resultert i en fremmedgjøring mellom Forsvaret og rundt 30-40% av befolkningen.¹²⁰

Nyordningen om at de sivile organisasjonene skulle få tilknytning til militærvesenet kan derfor sies å ha bygd på mellomkrigstidens erfaringer og kan sånn sett kalles for etterkrigstidens militære konsensuspolitikk.

Det overordnede målet for den militære konsensuspolitikken var å gjøre folket kjent med Forsvaret, i søken på å skape en bred enighet og oppslutning om det norske forsvaret, der det endelige og ønskelige resultatet var å skape det Jens Chr. Hauge kalte et godt, billig og i utpreget grad et folkets forsvar.¹²¹ Her vises det en tredelt målsetning med Forsvaret: Det skulle være militært egnet, billig, og ha folkelig karakter, hvor både funksjonelle og samfunnsmessige imperativer skulle ligge til grunn for utbyggingen.

Tidligere forsvarssjef Hansteen, som nettopp hadde vært den personen som hadde lansert konseptene om totalforsvaret og HV for Londonregjeringen i 1944 ble utnevnt som første Generalinspektør for Heimevernet (GIHV), hvor Hansteen fikk i oppgave å utarbeide en plan for hvordan HV skulle bli. Et punkt i instruksen lød som følger: «Innlede forbindelse med det

---

¹¹⁸ Mykland, K (red). *Norge i den rike verden. Tiden etter 1945*. S. 111

¹¹⁹ Koht, H. *Bonde mot borgar i nynorsk historie*. I: *Hundre års historisk forskning*. S. 225

¹²⁰ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 162

¹²¹ Hauge, J. C *Vårt forsvar*. S. 30-31

frivillige skyttervesen og andre organisasjoner hvis virksomhet kan nyttes for Hjemmevernets formål, med sikte på samvirke.»¹²²

Det var altså ikke kun fra DFS sin side at det var en forståelse for at DFS hadde en viktig rolle som forsvarsrelatert organisasjon. Torp, Hauge, Hansteen og utformingen av HV signaliserer i stor grad at det fra myndighetenes side også var et stort ønske om at DFS skulle inngå som en del av etterkrigstidens forsvarspolitik.

Forsvarskommisjonen av 1946

Etter fem år med okkupasjon var det et stort behov for å reise det norske forsvaret. I denne sammenheng ble det nedsatt en Forsvarskommisjon i 1946 (FK46) som avga sin innstilling i 1949. Ved FK46 ble DFS som forsvarsrelatert organisasjon tatt opp, hvor dette gjør FK46 til et sentralt dokument for etterkrigstidens forsvarspolitik vedrørende DFS som forsvarsrelatert organisasjon og hvilket samvirke som etterhvert ble innledet mellom DFS og HV.

FK46 erkjente at norske soldaters skyteferdigheter for en stor del skyldtes trening i skytterlagene. Som følge av opprettelsen av HV slo kommisjonen fast at DFS ville få utvidede arbeidsoppgaver og at betydningen av DFS som forsvarsrelatert organisasjon ville øke. Kommisjonen erkjente også at «tildelingen av ammunisjon til øvelser i Heimevernet er snau, og at den videre utdanning og trening i skyting som soldater og heimevernsmenn kan få gjennom Det frivillige skyttervesen må derfor tillegges stor betydning.»¹²³ Kommisjonen påpekte således på behovet for at HV-folk vedlikeholdt og forbedret sine skyteferdigheter gjennom frivillig deltakelse i skytterlagene på fritiden. Dette var også i overensstemmelse med Hansteens bestemmelser om etablering av HV, der HV skulle lære soldatene militære ferdigheter og stridsteknikk. Treningstiden i HV var dog for kort for at personellet kunne bli tilstrekkelig gode skyttere, der det var essensielt at HV-personellet trente på fritiden, for eksempel i det lokale skytterlaget.¹²⁴

Med dette synes det at HV på mange måter stod i et avhengighetsforhold til DFS for å skape et egnet HV, spesielt når det gjaldt HVs skyteferdigheter. FK46 gikk således inn for at den sivile skytesporten også i etterkrigstiden skulle være et virkemiddel for å styrke forsvarssaken og gjøre den allmenne verneplikten mer militært egnet.

Dette avhengighetsforholdet bekreftes også av Brox, som hevder at både de militære myndigheter og Forsvarsdepartementet var fullstendig klar over at opprettelsen av et heimevern til å begynne

---

¹²² Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 16

¹²³ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 113

¹²⁴ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 23

med var helt avhengige av støtten fra DFS.¹²⁵ I tillegg til behovet for frivillig skytetrening, hang avhengighetsforholdet også sammen med at det tok tid før HV-treningen kunne starte, der Hansteen uttalte at HV-trening ikke kunne settes i gang før høsten 1947. Før HV kunne settes ordentlig i gang var de eneste tilgjengelige lokalvernsstyrkene til både veisperring og som stridsavdelinger ifølge Hansteen skytterlagsfolk etc.¹²⁶ Avhengighetsforholdet hang også sammen med at den årlige tjenestetiden for vernepliktige i HV i begynnelsen var på 120 timer, mens den for frivillige var på 50 timer. Tjenestetiden for de vernepliktige ble satt ned, der tjenestetiden for store deler av denne studiens tidsramme var på 50 timer årlig.¹²⁷ Det ville derfor være krevende å bli en tilfredsstillende god skytter innenfor en slik kort tjenestetid.¹²⁸

Med utgangspunkt i DFS som forsvarsbygger, idrettsorganisasjon og distriktsnær organisasjon passet dette godt overens med HV, som også bar sterkt preg av rollekombinasjonen forsvar, idrett og nærhet til distriktene, noe som gjorde at samarbeidet fremstår som naturlig og gagnlig for begge parter – samt for Arbeiderpartiets sosialdemokratiske prosjekt.

Kommisjonen skrev videre at rammen for DFS' oppgaver lå i formålsparagrafen «Det frivillige Skyttervesen skal fremme praktisk skyteferdighet innen det norske folk og derved dyktiggjøre det for landets forsvar.» I tillegg til at denne rammen omfattet soldaters frivillige deltakelse i DFS, påpekte kommisjonen at det også omfattet at HV kunne dra nytte av DFS' skytebaner og at skytterlagene skulle drive skyteinstruktørvirksomhet for utdanning av forsvarsfolk til å bli skyteinstruktører.

Kommisjonen var videre av det inntrykk at den økte satsingen på feltskyting svarte til DFS sin formålsparagraf. Fra kommisjonens side ble det oppfordret at DFS skulle komme med en ordning som skulle tilgodese de skytterlagsmedlemmer som skulle væpnes med gevær eller karabin i krig – enten i de regulære styrker eller i HV. Med henblikk til Sveits ble det også diskutert hvorvidt det skulle innføres årlig pliktskyting for mobiliseringspliktige geværmenn hvor pliktskytingen skulle foregå i DFS, uten at noe ble fastsatt.

Med henvisning til andre lands systemer gikk også kommisjonen inn for at det skulle innføres et system i skolen for forberedende militæropplæring. Her nevnte kommisjonen at skoleelever burde få innføring i fysisk fostring, førstehjelp, brannvern, orientering, meldingstjeneste og evakueringstjeneste. Elevene skulle også få innføring i våpenlære og våpenbruk, med henvisning

---

¹²⁵ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 288

¹²⁶ Forsvarsstudier. *Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter 1983-1984*. S. 98

¹²⁷ NOU 1972: 32. S. 129

¹²⁸ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 55

til at skytevåpen er så alminnelige i Norge at de fleste nordmenn før eller senere vil få noe med skytevåpen å gjøre, og at det da var en viss sikkerhet i at de har lært bruken under betryggende ledelse. DFS i samarbeid med HV skulle her få en sentral rolle i våpeninstruksjonen.¹²⁹

Når det gjaldt det budsjettmessige hadde bevilgningene til DFS økt kraftig i etterkrigstiden sammenlignet med mellomkrigstiden. Kommisjonen viste til at de statlige midlene til DFS var vel anvendte penger, hvor kommisjonen nevnte at DFS gjorde betydelige offer i form av pengeutlegg og arbeid (f. eks dugnad), hvor DFS hadde 1400 skytebaner i drift i landet, mens kun 500 av disse hadde fått statlige midler.

DFS ble således vektlagt i etterkrigstidens forsvarspolitik, der organisasjonen ble tilkjent betydelige roller som støtteorganisasjon for Forsvaret, og da særlig for HV. I tillegg til den institusjonelle tilknytningen til Forsvaret og HVs behov for støtte vil det være naturlig å anta at DFS sin tidligere virksomhet, blant annet i 1940, også hadde betydning for at DFS ble et satsingsområde for etterkrigstidens forsvarspolitik.

Skytterbevegelsen kanaliseres inn i HV

Angående DFS' krigsdeltakelse om en ny krig skulle komme skrev kommisjonen som følger:

Skytterlagene som sådanne vil ikke ha noen spesielle oppgaver i krig. Etterat Heimevernet er organisert, vil de av skytterorganisasjonens medlemmer som ikke mobiliseres ved faste militære oppsetninger, finne sin naturlige plass i Heimevernet.¹³⁰

Ved FK46 fikk DFS som *organisasjon* ingen rolle i krig, men mange av DFS' medlemmer fikk rolle som en del av HV ettersom den allmenne verneplikten førte med seg at store deler av den mannlige befolkningen var innrullert i HV, hvor en krisesituasjon ville ha ført med seg at enda større deler av befolkningen ville innrulleres i HV. Ettersom det ble spesifikt nevnt at skytterlagsmedlemmer som ikke var militært rulleført ville «finne sin naturlige plass i HV, viser dette en forventning om at egnede skyttere som ikke var mobiliseringspliktige skulle la seg verve ved en krigssituasjon. Dette har igjen store likhetstrekk med FDs uttalelse i 1895 om at selv om DFS ikke var noen krigsorganisasjon, ville man ved anvendelse av Landstormen i krig ha oppmerksomheten «henvendt paa at nyttiggjøre den specielle Dyktighed, som findes blandt Skytterne».¹³¹

---

¹²⁹ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S 109-110

¹³⁰ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 113-14

¹³¹ Sth. Prp. nr. 52 (1895). *Om det frivillige Skyttærsens Deltagelse i Landsforsvaret m. v*

Som vist var forsvarssjef Torolf Reins ønsketenkning at strukturene på forhånd hadde tilrettelagt for at skytterlagene med enkelthet kunne blitt organisert i hæravdelinger under det tyske angrepet i 1940.¹³² Med opprettelsen av HV ble derfor Reins ønsketenkning på mange måter oppfylt for etterkrigstiden.

Stortingets vedtak i 1905 om at DFS frivillig kunne danne frivillige stridsavdelinger og vedtaket i 1913 om at DFS var en del av landsforsvaret og var pliktig til å opprette lagstropper i tilfelle krig kan på mange måter anses som forsøk på å skape et offisielt norsk lokalvern, selv om ordningene ikke var særlig vellykket. Det kan derfor hevdes at myndighetenes prosjekt med å skape et offisielt lokalvern kulminerte med opprettelsen av HV i 1946.

Gjennom verneplikten, utbyggingen av HV og åpning for frivillig deltakelse i såvel fredstid som i krigstid ville store deler av folket, herunder skytterbevegelsen kanaliseres inn i HV om en mobilisering skulle forekomme. I tillegg til at HV sikret en storstilt mobilisering, ville HV-systemet også fungere som en institusjon for å kanalisere private militære initiativ i en ufarlig og produktiv retning, hvor den væpnede dugnaden ikke skulle være en spontan folkereisning; den skulle være planlagt, organisert og styrt av de rette myndigheter¹³³ der Arbeiderpartiet utøvde betydelig kontroll over Forsvaret.¹³⁴ Opprettelsen av HV og påfølgende kanalisering av en betydelig mengde skytterlagsmedlemmer inn i HV samsvarte dessuten også på mange måter med de tidligste tankene om DFS: DFS skulle ikke avløse eller fortrenge noen annen del av den væpnede makten, men ønsket å kunne bli anvendt under krig ved siden av de øvrige deler av krigsmakten for etter evne å kunne samvirke med dem til landets forsvar.¹³⁵

Skytterlagene har ingen spesiell rolle i krig...men?

Hittil har Forsvarskommisjonen av 1946 slik den ble innstilt i 1949 blitt diskutert. I den anledning må det her vises til at et sentralt funn i denne oppgaven vedrørende DFS og Forsvaret er et avsnitt som er fjernet fra den vedtatte FK46, men som ble funnet i et utkast til FK46 kalt «Utk til innstilling om skytterorg. og Forsv» ved Forsvarets overkommandos avlevering til Riksarkivet. Avsnittet fortsetter der «Etter at Heimevernet er organisert, vil de av skytterorganisasjonens medlemmer som ikke mobiliseres ved faste militære oppsetninger, finne sin naturlige plass i Heimevernet» slapp.

---

¹³² Aarset, A-C. *Skyttergeneralen Ola Five*. S. 180

¹³³ Norheim, P. *Det nye totalforsvaret*. S. 30

¹³⁴ Kryssreferanse. Se side 24 og 25

¹³⁵ Hatlebak, A. Erdmann, G. *Skyttersaka i Norge 1932-1940*. S. 14

Avsnittet, som er kryssset over i utkastet, men som fortsatt er lesbart lyder som følger:

Det er derimot selvsagt ikke noe til hinder for at skytterne kan danne egne avdelinger av heimevern innen de forskjellige heimevernsområder når dette finnes praktisk av omsyn til de oppgaver som skal løses.¹³⁶

Noen forklaring på hvordan «når dette finnes praktisk av omsyn til de oppgaver som skal løses» er foreløpig ikke funnet, men det kan spekuleres i at avsnittet er skrevet om en tenkt krisesituasjon hvor HV eller andre militære styrker ikke har tilstedeværelse innenfor et gitt område, hvor det i dette militære fraværet ble åpnet for at skytterne kunne danne egne heimevernsavdelinger.

Utkastet forklarer heller ikke hvorfor avsnittet ble fjernet fra den vedtatte FK46. Det er derfor behov for å drøfte potensielle årsaker til fjerningen.

Det at setningen ble fjernet er etter all sannsynlighet en sammensatt sak. For det første gjorde HVs distriktsnære tilstedeværelse at alle frivillige militære initiativ forholdsvis enkelt kunne kanaliseres inn i HV ved en eventuell krisesituasjon, ettersom mange var mobiliseringspliktige, samt at HV vervet frivillige i såvel fredstid som krigstid. Således ville det være unødvendig og upraktisk å ha enda en lokalvernsorganisasjon. Helt siden opprettelsen av DFS hadde det også vært diskusjon om skytterlagenes egnethet i krig, der det vil være naturlig at dette også ble diskutert i FK46.

Andre forklaringer kan finnes igjen i Tilrådingen fra Hjemmevernsutvalget fra 1946.

Tilrådingen diskuterer om HV skulle baseres på utskrivning eller frivillighet, men tilrådingen kan også være overførbar til diskusjoner om DFS og forholdet til Forsvaret.

Om avsnittet om at skytterne kunne skape egne heimevernsavdelinger ved en krig ville dette kunne stimulere til at det ble fattet militære initiativ også i fredstid for å forberede skytterne, hvor slike forberedelser kunne gå på bekostning av HVs rekruttering, forberedelser og være utenfor de militære myndigheters kontroll. Ifølge Hjemmevernsutvalget ville frivillig forsvarsarbeid kunne by på vanskeligheter ettersom de militære sjefer aldri ville ha noen oversikt over hvilke mannskaper de ville ha til disposisjon, samt at den militære dyktigheten ville variere sterkt innen

---

¹³⁶ RA/RAFA-2459/D/L0019/0009. *Idretts og skytterorganisasjonene. Utk. Til innstilling om. Skytterorg. Og Forsv.* S. 3-4.

alle enheter ned til de enkelte lag.¹³⁷ Allikevel ble det gjort en «mellomløsning» der HV ble basert på plikt, men at frivillige også fikk adgang til å kunne verve seg i HV.

Krigen hadde resultert i at flere væpnede grupperinger hadde blitt etablert, at en stor andel av befolkningen hadde fått militær trening, samt at forsvarsviljen generelt var høy i etterkrigstidens første år. Ved å anerkjenne DFS som en organisasjon med en rolle i krig kunne dette stimulere til at flere organisasjoner også krevde samme roller, der for eksempel Milorg og den kommunistiske gruppa Militærsambandet for Folkehæren (MFF) kan nevnes. Tidligere Milorg-sjef og Forsvarsminister Jens Chr. Hauge var lite interessert i å la Milorg fortsette som militær organisasjon i fredstid¹³⁸, og det vil være minst like naturlig at han hadde samme holdning overfor MFF. Sånn sett kan HV ses på som en organisasjon som kanaliserte de ulike militære initiativene som hadde vokst frem under krigen.

Hjemmevernutvalgets argumentasjon for at utskrivning var et bedre alternativ enn frivillig deltakelse i HV var også at jo mer og mer krigen kommer på avstand, jo mindre ville frivilligheten til forsvarsarbeid bli. Dette kunne igjen resultere i at mange av de som etterhvert kom til å gjenstå som frivillige ville være folk et demokratisk samfunn ikke var interessert i å sette opp i militære forband, slik at frivillig hjemmevern kunne miste sitt demokratiske grunnlag.

I tillegg ville det å stimulere til at skytterlagene kunne danne egne heimevernsavdelinger åpne for hva som hadde vært en diskusjon for stridende skytterlagsmedlemmer helt siden opprettelsen av DFS i 1893; at det kunne være på kant med krigens regler.

Haagkonvensjonenes Landkrigsreglementer av 1907, samt den tredje Genèvekonvensjonen artikkel 4 slår fast at stridende skal bære uniform eller symboler som tydelig skiller de stridende fra ikke-stridende. Om en stridende som har en overordnet leder, følger krigens lover, bærer våpen åpenlyst og er antrukket med kjennetegn som er synlig på avstand blir tatt til fange av fienden får den stridende i henhold til konvensjonene rett til status som krigsfange.¹³⁹ Om den stridende blir tatt til fange og *ikke* oppfyller disse kravene vil den stridende kunne anses som franktirør, hvor franktirører ikke har rett til status som krigsfange i overensstemmelse med konvensjonene. Dette gjør at stridende som blir ansett som franktirører på lik linje med terrorister og spioner kan stilles for standrett.

---

¹³⁷ RA/RAFA-2007/D/Db/L0015/0004. b Hjemmevern. *Organisasjon Hjemmevern*

¹³⁸ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 19

¹³⁹ Redse, S.J. Staib, J.t. *Jus og militærmakt*. S. 175

Ved de tilfeller DFS hadde blitt knyttet opp mot Forsvaret som krigsorganisasjon hadde et dilemma vært hvorvidt DFS-deltakelsen ville være i overenskomst med krigens folkerett, ettersom DFS vanligvis ikke bærer uniform. Rent praktisk hadde problematikken blitt løst ved at skytterlagstroppene hadde blitt tatt opp som en offisiell del av Forsvaret i henholdsvis 1905 og 1913, samt at Forsvaret ga uniformer til skyttertroppene, selv om det ofte var mangel på uniformer. Ved mangel på uniformer ble det også benyttet nasjonalfargede armbind for å oppfylle konvensjonenes krav til den stridenes uniformering. Ved krigen i 1940 fikk flere skyttere uniform eller armbind, samt at mange sluttet seg til ordinære militære styrker. Dette gjaldt dog ikke alle. Til tross for problematikken med DFS og krigens folkerett konkluderer Herje med at:

Det er mye som tyder på at skytterlagene som deltok i krigen, og i hvert fall de som ble tatt av tyskerne, deltok i krigen i tråd med Landkrigsreglementet i Genève-konvensjonen. Skytterlagene gikk dermed fra å være ordinære frivillige skytterlag uten en spesiell form for organisering, til å bli væpnede militære enheter med oppnevnt leder og uniformering.¹⁴⁰

Ettersom DFS i utgangspunktet ikke har eller har hatt noen fast militæruniform eller andre kjennetegn vil derfor det fjernede avsnittet i utkastet til FK46 potensielt ha medført at kommisjonen gikk inn for at det kunne dannes stridende avdelinger som ikke var i overensstemmelse med Haag- og Genèvekonvensjonenes regler.

Likeledes viser dette at HV hadde en funksjon at ved fredstid såvel som i en krisesituasjon kunne frivillige, herunder skytterbevegelsen, inngå i HV, hvor HV ville ha sørget for at de stridende kjempet i henhold til Haag- og Genèvekonvensjonene. Den kjente skytteren og olympiamesteren fra Berlin i 1936 Willy Røgeberg oppfordret i 1953 sterkt alle skyttere til å melde seg til Heimevernet på stedet «slik at vi i påkommende tilfelle unngår de uniformsvanskeligheter som vi hadde i 1940.»¹⁴¹

Det er altså flere faktorer som kan ha vært avgjørende for at avsnittet fra FK46 ble strøket. Ved å legge forsvarsarbeidet under myndighetenes kontroll ville ikke Forsvaret bare bli mer effektivt. Det ville også skjerme Forsvaret for kontroverser, noe som ytterligere sikret befolkningens oppslutning om Forsvaret. Det er allikevel interessant at danning av egne heimevern av skyttere i en krisesituasjon var oppe til diskusjon i FK46, hvor avsnittet viser en tilbøyelighet for at

---

¹⁴⁰ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 98

¹⁴¹ Røgeberg, W (red). *Norges skyttere i ord og bilder. Østre del*. S. 102

skytterne ved en eventuell krig kunne organisere seg i egne avdelinger «når dette finnes praktisk av omsyn til de oppgaver som skal løses.»

Oppsummering av Forsvarskommisjonen av 1946

Ved Forsvarskommisjonen av 1946 ble DFS sitt ansvar og oppgaver for Forsvaret i etterkrigstiden fastsatt, hvor FK46 poengterte at det var «ganske omfattende og delvis nye oppgaver som forutsettes lagt på det frivillige skyttervesen».¹⁴²

Forsvarssektorens behov for DFS' tjenester må i stor grad ses i sammenheng med at Forsvaret hadde behov for utdanning av en betydelig mengde personell, der det ville medført betydelige kostnader hvis det utelukkende var Forsvaret som skulle ta denne kostnaden, der DFS representerte en kapasitet både i bredde og kompetanse, hvor DFS sin virksomhet lå nært Forsvarets behov.

Dette systemet, samt utformingen av HV kan anses som en realisering og utnyttelse av det potensialet som massebevegelsen DFS representerte i vernekraft. Det ville også være kostnadseffektivt for Forsvaret å pålegge forsvarsrelaterte oppgaver til det dugnads- og frivillighetsbaserte DFS. Ved FK46 sin prioritering av DFS som forsvarsrelatert organisasjon kan derfor DFS ses som et ledd i Hauges målsetning om å skape et godt, billig og i utpreget grad et folkets forsvar.¹⁴³

Selv om noen av oppgavene var nye, var mange av oppgavene stadfestinger og nye realiseringer av oppgaver skyttervesenet hadde hatt siden opprettelsen i 1893. Det vil allikevel kunne hevdes at DFS som støtteorganisasjon for Forsvaret ble ytterligere institusjonalisert og fikk en høyere relevans i etterkrigstiden, hvor FK46 sterkt vektla skyttersaken som forsvarssak, og dermed inkluderte en betydelig massebevegelse inn i forsvarsarbeidet. Samtidig ville DFS' fastsatte ansvar og oppgaver for Forsvaret være en oppfølging av de krav skytterbevegelsen hadde stilt siden 1800-tallet; å kunne være til nytte for Forsvaret.

Kapittel 4. Verneidrettens storhetstid

Økende medlemstall i DFS i etterkrigstiden

Opp gjennom historien virker oppslutningen til skytterlagene å få en kraftig vekst i forbindelse med når den utenrikspolitiske situasjonen ble forverret. Dette er fenomener som synes spesielt i perioden før og rett etter 1905, med en jevn stigning frem til 1914 og i all særdeleshet i opptakten

---

¹⁴² Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. 114

¹⁴³ Hauge, J. C. *Vårt forsvar*. S. 30-31

til andre verdenskrig. Denne tradisjonen synes som nevnt også å ha fortsatt i etterkrigstiden, hvor DFS hadde en eksplosiv medlemsvekst i årene etter andre verdenskrig.

Som vist innledningsvis i oppgaven var resultatet av medlemsveksten i etterkrigstiden at DFS var Norges største idrettsorganisasjon på slutten av 1940-tallet og begynnelsen på 1950-tallet, der DFS hadde en medlemsmasse på 117 000 medlemmer fordelt på 1706 skytterlag i 1950, noe som var mer enn en tredobling i antall medlemmer sammenlignet med 1930.¹⁴⁴ Etter at Norges Fotballforbund vokste seg større enn DFS på midten av 1950-tallet forble DFS Norges nest største idrettsorganisasjon under stort sett hele denne oppgavens tidsramme, samt at DFS fortsatt er blant Norges største idrettsorganisasjoner, der DFS er den største idrettsorganisasjonen som ikke er medlem av Norges Idrettsforbund.

Toppåret for DFS var i 1980, der massen i DFS var på 253 521 aktive skyttere med tilsammen nesten 31 millioner avløste skudd.¹⁴⁵ Ved å inkludere de andre skytterorganisasjonene, som blant annet Norges Skytterforbund, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Norges Skiskytterforbund (og andre skytterorganisasjoner) gjorde tilslutningen til de ulike organisasjonene at den samlede norske skytterbevegelsen i 1990 talte 340 000 medlemmer.¹⁴⁶

Det kan også nevnes at selv om 1980-tallet representerte en storhetstid i antall aktive medlemmer, ligger antall avløste skudd i DFS på 2010-tallet på mellom 21 og 24 millioner avløste skudd i året, selv om antall aktive skyttere er omkring 100 000 lavere enn på 1980-tallet.¹⁴⁷ På 2010-tallet skytes altså mer pr. skytter enn tidligere, noe som kan bety at skyteferdighetene pr. skytter er bedre enn før, i tillegg til at geværene er bedre. Gjennom hele 2010-tallet skjøt Forsvaret omkring 12 millioner skudd årlig med HK416 i kaliber 5,56.¹⁴⁸

DFS hevdet selv i 1958 at den store medlemsveksten i etterkrigstiden kunne forklares ved at okkupasjonen førte med seg at det vokste fram en forsvarsvilje som særlig i de første etterkrigsår ga seg utslag i sterk oppslutning om frivillig forsvarsopplæring.¹⁴⁹ Teorien om at medlemsveksten kan forklares ved ønsket om frivillig forsvarsopplæring synes derfor å være korrekt hvis en sammenligner DFS' medlemsstatistikk med den politiske situasjonen. Det kan

---

¹⁴⁴ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 29

¹⁴⁵ Skytterboka 2019-2020. Vedlegg 6. Det må legges til en viss feilmargin på medlemstallet ettersom mange ble dobbeltregistrert som medlemmer på for eksempel ved at én enkelt person samme år kunne skyte opp til å være aktiv skytter både som sivil, og så gjennom HV. Toppen for antall klasseførte skyttere ble nådd i 1953 med 35 380 klasseførte skyttere.

¹⁴⁶ Kulturdepartementet. *Idretten – folkebevegelse og folkeforlystelse*. S. 62

¹⁴⁷ Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 6

¹⁴⁸ Telefonsamtale med Tommy Lund ved Forsvarets logistikkorganisasjon. 23.4.2020

¹⁴⁹ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 28

derfor hevdes at den store innmeldingen og tilslutningen til skytterlagene i årene frem mot og etter 1905, 1939, 1940 og de første etterkrigsårene i stor grad kan ses på bakgrunn av at erfaringsrommet og forventningshorisonten skapte et ønske om frivillig forsvarsopplæring.

På samme tid som medlemstallene i DFS økte kraftig i etterkrigstiden, opplevde også HV en lignende mangedobling av antall frivillige som meldte seg til HV-tjeneste enn hva planene hadde kalkulert med, noe som blant annet kan forklares med at mange skyttere meldte seg i HV.¹⁵⁰ Det vil også være naturlig å anta at mye av medlemsveksten i DFS kan tilkjennes opprettelsen av HV, ettersom samarbeidet mellom DFS og HV førte med seg at mye HV-personell meldte seg inn i DFS og vice versa. Den større tilslutningen til HV enn forventningene tilsa gjør at Ulriksen hevder at HV var en eventyrlig nasjonsbyggende suksess.¹⁵¹

Skyttersak – mer enn bare forsvarssak

Den økende oppslutningen om skyttersaken kan dog forklares ut ifra flere faktorer enn kun forsvarssak. Historikeren Finn Olstad lister opp seks punkter som kan forklare økt oppslutning om idrett som organisert fritidsaktivitet. Punktene består av økt fritid, lengre skolegang og flere studenter, geografisk mobilitet og behovet for å bygge opp stabile miljøer, flere og bedre idrettsanlegg, idrettsorganisasjonenes satsing på barn og unge og kvinneidrettens gjennombrudd.

Olstads punkter er generelle, ved at de gjelder for hele idretten. I tillegg brukes punktene for perioden etter 1945, og da særlig fra midten av 1960-tallet til midten av 1980-tallet da den organiserte idretten vokste kraftig, i det Olstad kaller en idrettsrevolusjon.¹⁵²

Forsvarssaken fremstår som én av flere forklaringsfaktorer for skytterbevegelsens vekst i etterkrigstiden. Andre sentrale faktorer for skytesportens vekst er at skytesporten også har en praktisk betydning for mange personers fritidsutøvelse, for eksempel ved jaktutøvelse, hvor jakt stimulerer til trening i skyting. Da det ble innført påbud om å innføre skyteprøve for villreinjegere i 1953 og for elg- og hjortejegere i 1964 var innføringen knyttet til diskusjoner om at dette ville føre til en nedgang i antall jegere med hensyn til hvor en kunne avlegge skyteprøvene. Gjennom en samarbeidsavtale mellom myndighetene og DFS ble det innført ordninger om at skyteprøvene kan arrangeres på DFS sine baner. Dette bidro til en sterk medlemsvekst i DFS på 1960-tallet og utover.

---

¹⁵⁰ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 114

¹⁵¹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 195

¹⁵² Olstad, F. *Fra løkka til organisert idrett*. Norgeshistorie.no

DFS' omfattende skytebanestruktur viste seg sentral for at skyteprøven kunne avlegges lokalt, der det store flertall av skyteprøver arrangeres av skytterlag tilknyttet DFS.¹⁵³ På 2010-tallet avla omkring 80 000 storviltjegere skyteprøve i regi av skytterlagene.¹⁵⁴ Skytebanestrukturen som vedlikeholdes av DFS kommer således ikke kun DFS til nytte, men også andre utøvere av skyting, for eksempel jegere, forsvar og politi hvor antallet brukere av DFS' skytebaner ble vurdert til å være nær 400 000 i 1989.¹⁵⁵

Andre forklaringsfaktorer vil være av økonomisk art, ettersom skyting kan være en kostbar affære. Veksten i DFS på tidlig 1900-tallet og i etterkrigstiden skjedde samtidig som det ble gitt betydelige bevilgninger til DFS, der DFS så en nedgang i medlemstall samtidig som bevilgningene uteble i mellomkrigstiden.¹⁵⁶ Allikevel vil ikke masseinnmeldingen i DFS i 1939 og 1940 like godt kunne forklares ut ifra økonomi, hvor det heller vil være realistisk at forventningshorisonten og forsvarsviljen var den definitivt dominerende faktoren for at folk meldte seg inn i skytterlagene i perioden før angrepet på Norge i 1940.

Samtidig var tendensene gjennom 1900-tallet at flere og flere drev idrett som fritidsaktivitet, der nærmest alle idrettsorganisasjoner så økt medlemsvekst, hvor medlemstallet i NIF økte fra 300 000 i 1950 til 1 640 000 i 1990.¹⁵⁷ Faktoren idrett og idrettspolitikkk fremstår derfor som en tungtveiende forklaringsfaktor for DFS' medlemsvekst i etterkrigstiden. Rolf Hofmo uttalte ved NIFs konstituerende ting 10. februar 1946 at i AIFs ånd skulle Norges Idrettsforbund bli «en heim for alle». I den «mørkeste og mest avsidesliggende bygd, på den mest bortgjemte øy – overalt skal idrettsungdommen få de samme rettigheter og muligheter for å dyrke idrett.¹⁵⁸ Ifølge Slagstad markerer dette utsagnet en ny tid for idretten – «nasjonens samling om Venstre-ideologi, forent med urban arbeiderradikalisme, velsignet av Kong Haakon og statsminister Einar Gerhardsen.»¹⁵⁹ Hofmos utsagn markerer således begynnelsen på veksten i norsk idrett i etterkrigstiden, med særlig fokus på breddeidretten, der Slagstad viser at idretten fikk en egenartet plassering i arbeiderpartistaten, hvor han også hevder at arbeiderpartistaten var en idrettsstat.¹⁶⁰

---

¹⁵³ Skavhaug, S. *Historiske tilbakeblikk på vilt- og fiskeforvaltningen i Norge*. S. 21

¹⁵⁴ Aune, et al. *Landsskytterstevnet 120 år*. S. 7

¹⁵⁵ Norsk skyttertidende. 1989. S. 87

¹⁵⁶ Vigander, T. *Skyttersaken i Norge*. S. 240

¹⁵⁷ Goksøyr, M. *Staten og idretten*. S. 83

¹⁵⁸ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie. Bind 2*. S. 98

¹⁵⁹ Slagstad, R. *De nasjonale strategier*. S. 217

¹⁶⁰ Slagstad, R. *De nasjonale strategier*. S. 336

Få andre idretter enn den desentraliserte skytesporten passet bedre overens med Hofmos tanke om at det skulle tilrettelegges for idrettsutøvelse over hele landet, ettersom skytterbevegelsen gjennom sitt virke har skapt en landsomfattende skytterlagsstruktur. Blant annet uttalte Norske kommuners sentralforbund i 1983 at i mange smågrender er skytterlaget den eneste formen for organisert idrettsarbeid.¹⁶¹

Et annet moment er at idretten må være legitim. Skytingens store omfang kan videre forstås ut ifra det Tønnesson kaller for «idrettshaterne» som bestod av «den åndsaristokratiske» eliten i byene og den eldre generasjon av lærere og bønder på bygdene. Felles for disse kritikerne var at de var ute etter idretter som fremstod som «lite matnyttige» som fotball, skøyteløp og hopp, mens idrettene som lettere kunne begrunnes rasjonelt, som gymnastikk, langrenn, orientering, svømming og ikke minst skyting, ble sjeldnere utsatt for kritikk fra «idrettshaterne».¹⁶²

Sånn sett kan etterkrigstidens kraftige medlemsvekst i DFS forklares ut ifra at den passet godt overens med idrettspolitikkenes målsetninger og Olstads punkter. Skytesporten fikk således en aksept og tilslutning fra et bredt spekter av ulike samfunnslag som med ulike hensikter så nytte av skytesporten, herunder forsvarsinteresserte, forsvarsfolk, folk som hadde behov for å kunne skyte f. eks i forbindelse med jakt, de som ønsket å drive skytesport for idrettens skyld, samt de som bodde såpass ruralt at skytterlaget var blant de eneste, om ikke det eneste idrettstilbudet i nærområdet.

Kombinasjonen av skytesportens bredde, dens nærhet til distriktene og at skytesporten også var knyttet til folkelig forsvarsvilje og jakttradisjon¹⁶³ gjorde således at skytterlagsvirksomheten passet godt overens med Arbeiderpartiets folkeforsvars- og idrettspolitik i etterkrigstiden, men også Ulriksens kritikk. Skytterlagsvirksomheten passer også overens med idrettshistorikeren Matti Goksøyr's påstand om at norsk idrettshistorie preges av at staten særlig har oppfordret til formålsrettet og nytteorientert idrett, slik som forsvar, folkehelse og fysisk fostring av barn og ungdom, selv om idretten i moderne tid har blitt supplert med elementer som underholdning, lek og idrettens egenverdi.¹⁶⁴

Selv om denne oppgaven ikke gjør dyptgående analyser i hvorvidt Olstads punkter er gyldige for DFS, så er det med stor grunn til å gå ut ifra at flere av Olstads punkter også vil være gyldige for DFS. Når det gjelder analyse av DFS og medlemsveksten gjennom Olstads punkter vil det kunne

---

¹⁶¹ Norske kommuners sentralforbund. *Idrett og friluftsliv*. S. 14

¹⁶² Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. Bind 2. S. 224-225

¹⁶³ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. Bind 2. S. 128

¹⁶⁴ Goksøyr, M. *Staten og idretten 1861-1991*. S. 76

legges til et punkt kalt *forsvaret*, ettersom forsvarssaken har vært en viktig bidragsyter for veksten i DFS. Dette kan differensiere DFS fra andre idretter, hvor det vil være mindre sannsynlig at motivasjon for å være til nytte for Forsvaret har vært et sentralt punkt som har skapt oppslutning i de andre idrettsorganisasjonene, spesielt når det gjelder tiden etter 1945.

Et av Norges største idrettsarrangementer

Med unntak av krigsårene 1940-1945 og koronapandemien i 2020 har DFS siden 1893 arrangert Landsskytterstevnet (LS) årlig, der LS er blant Norges største idrettsarrangementer, med en deltakerrekord på 7 181 deltakere fra Elverum i 1990.

Avviklingen av LS medfører et betydelig personellbehov, hvor Forsvaret tradisjonelt har bistått DFS med dette. I tillegg konkurrerer Forsvarets personell og skytterlagsfolk om hverandre i flere av skyteøvelsene, der DFS sine skyteøvelser tillater at uniformert forsvarspersonell konkurrerer med sine tjenestevåpen. På samme måte som at Forsvarets representasjon ved LS fungerer legitimerende på DFS sine aktiviteter, gjør Forsvarets representasjon ved LS at Forsvaret representeres i det sivile, noe som gir Forsvaret en PR-effekt av deltakelsen, som videre «motiverer utvilsomt skytterungdommen til større interesse for Forsvaret.»¹⁶⁵

Selv om det er ved LS at skytterbevegelsens samvirke med Forsvaret sterkest kommer frem i mediebildet, kjennetegnes LS for langt mer enn det sivil-militære samvirket. Blant annet den høye konkurransedeltakelsen, men også ved at LS tiltrekker en rekke tilskuere, familier, samt at mange legger ferien sin til LS. Massemønstringen av en folkebevegelse, hvor det sosiale står svært høyt stadfester i stor grad hvordan skyttersaken også kan anses for å være et samfunnsfenomen.

Verneidretten som demokratisk forsvarsbygger - Den nye idrettsfronten

DFS møtte mye motbør fra arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden grunnet sine koblinger til Forsvaret. Det er derfor merkelig at etterkrigstidens forsvarspolitik, under sterk innflytelse fra AP, innledet et tett samarbeid mellom DFS og Forsvaret. I tillegg synes kritikken om verneidretten, og da særlig DFS sin kobling til Forsvaret å være fraværende. Hvordan kan dette forklares?

På samme måte som at krigen mot den felles ytre fiende hadde vært en samlende faktor når det gjaldt oppslutningen om Forsvaret på tvers av de politiske skillelinjene, synes også det samme å gjelde når det gjaldt idretten, der det vises tilbake til at opptakten til krigen og motstandskampen

---

¹⁶⁵ Aune, et al. *Landsskytterstevnet 120 år*. S. 187

skapte en felles samling mellom de tidligere motpolene NLI og AIF, noe som resulterte i opprettelsen av Norges Idrettsforbund der venstremannen Helset, som også var en ivrig skyttersaksforkjemper var formann, mens Hofmo var nestformann.

Linjen om idrettens forsvarsrelevans og aksepten for verneidrett synes å ha fortsatt i etterkrigstidens arbeiderpartistat, noe som også fremkommer ved FK46. Det samme gjelder for arbeideridretten, der Hofmo ble opptatt som sakkyndig i Forsvarskommisjonen av 1946. I den anledning uttalte Hofmo at idrettsfronten under krigen viste at idrettsungdommen stod «samlet bak vår forfatning og i forsvaret av vårt land.»¹⁶⁶

I kraft av sine verv i NIF og i Statens idrettskontor (senere Statens ungdoms- og idrettskontor, STUI) uttalte Hofmo at deler av forsvarsbudsjettet burde gå til idrettslige formål for å få etterkrigsungdommen «i fysisk stand til å utføre sin plikt i den nye idrettsfronten som et avgjørende ledd i Norges forsvarsberedskap.»¹⁶⁷ På denne måten benyttet således Hofmo forsvarsutbyggingen for å få økte bevilgninger til idretten, hvor økte bevilgninger til idretten ville ha en positiv bieffekt på forsvarsutbyggingen. Samtidig signaliserte Hofmo tydelig at idrettsfronten ikke kun var et fenomen under krigen, men at idrettsfronten skulle videreføres inn i etterkrigstiden, der sivile idrettsferdigheter, opparbeidet gjennom deltakelse i idrettsorganisasjonene og DFS skulle bidra til å bygge folkeforsvaret. Det fremstår videre som utvilsomt at Hofmo var tilfreds med Helsets rollekombinasjon som forsvarsgeneral og idrettspresident. Da det oppstod uenighet mellom Helset og Hauge om Helsets rollekombinasjon, av Huges frykt for at idrettsvervet ville gå utover Helsets kapasitet som sjef for Hæren ble Helset tatt i sterkt forsvar av Hofmo. Hofmo anså seg selv som hovedårsaken til at Helset fortsatte som formann i NIF, der Hofmo uttrykte sterk tilfredsstilhet med at Helset var sjef for Hæren og samtidig var formann i NIF. Hofmo begrunnet dette med at Helsets demokratiske idealer var positive for Hæren, og at Idrettstinget hadde tilrettelagt for at Helset skulle få redusert arbeidsmengde som formann i NIF, slik at Helset kunne fortsette sitt virke som hærshjef og formann i NIF.¹⁶⁸

I 1951 uttalte Helset, som var avgått som formann i NIF og sjef for Hæren, der han nå var sjef for Distriktskommando Viken at hvis 80% av menn i alderen 18-50 år drev regelmessig kondisjonstrening der de kunne tilbakelegge 20 kilometer til fots med rimelig oppakning, og samtidig var i stand til å utføre et arbeide når de kommer frem samt om de ofret 4-5

---

¹⁶⁶ Espeseth, A. *Statens forhold til en privat organisasjon*. S. 74

¹⁶⁷ Slagstad, R. *De nasjonale strategier*. S. 343

¹⁶⁸ Demokraten. 21. juni 1948. S. 1-3

sommerkvelder til frivillige skyteøvelser, så ville det øke Norges vernekraft med flere hundre prosent.¹⁶⁹ Utsagnet var spesielt rettet mot Norges Idrettsforbund, som svarte at Idrettstinget i 1950 stadfestet sin positive innstilling til Heimevernet og dets arbeid. Idrettstinget anmodet idrettslagene om å gå inn for konkurranser og trening som tok sikte på å gjøre ungdommen fysisk skikket for aktiv deltakelse i Forsvaret.¹⁷⁰

I nok en hendelse som står i sterk kontrast med store deler av mellomkrigstidens arbeideridrettspolitikken kunne Helset og Hofmo i 1952 innby til et foredrag kalt «idrett og beredskap».

Helset innledet med å forfekte masseidrettens store betydning for at personell som ble innkalt til tjeneste hadde god kondisjon og at dette økte den militære beredskapen. Ved foredraget talte Hofmo om at myndighetene måtte gjøre mer for å stimulere til idrett, slik at man stod bedre rustet enn ved forrige krig. Hofmo uttalte også at det ikke var tvil om at de beste soldatene kom fra idrettsmiljøer¹⁷¹, samt at deler av forsvarsbudsjettet burde brukes i skolen og i lagene for å øke evnen til å drive idrett, og dermed bidra til å stille folket i god kondisjon og parat til beredskap.¹⁷²

Etter foredraget trykte *Friheten*, partiavisa til Norges Kommunistiske parti, følgende overskrift: «Idretten må drives med sikte på krig - sier General Helset under tilslutning fra Rolf Hofmo». Videre skrev avisa at både Helset og Hofmo gikk inn for en sterkere militarisering av den norske idrettsungdommen.¹⁷³

Ifølge Slagstad er Helsets uttalelser i tråd med hans egen forsvarspolitiske linje, som var basert på folkeforsvaret, med folkevæpning, heimevern og en sterk vernepliktshær. Slagstad skriver at rollekombinasjonen ved å være forsvarsgeneral og idrettsgeneral symboliserte forbindelsen mellom folkeforsvar, folkehelse og folkeidrett, med idrettsungdommen som folkeforsvarets grunnstamme. Hofmo fulgte nettopp den samme forsvarspolitiske linjen som Helset, sett bort ifra at Hofmo var imot norsk integrasjon i NATO.¹⁷⁴

Slik som hos DFS, var også verneidretten et aktuelt tema hos NIF, representert ved både Helset, Hofmo og Idrettstingets positive syn på HV. Med Hofmo som eksempel synes verneidretten, å ha blitt legitimert av den tidligere kritiske arbeiderbevegelsen (med enkelte unntak) ettersom

---

¹⁶⁹ Verdens gang, 15 februar 1951. S. 6

¹⁷⁰ Verdens gang, 16 februar 1951. S. 8.

¹⁷¹ Verdens gang, 5. februar 1952. S. 6

¹⁷² Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. B.2. S. 234

¹⁷³ Friheten, 5. februar 1952. S. 6

¹⁷⁴ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 343

verneidretten passet godt innenfor Arbeiderpartiets nye ideologiske kombinasjon som hadde klare likhetstrekk med 1800-tallets venstreideologi. Samarbeidet med forsvarssektoren synes å ha blitt legitim ettersom folkeidrett, folkehelse og det demokratiske folkeforsvaret i stor grad var flere sider av samme sak, noe som også synes ved at det har blitt innledet samarbeidsavtaler mellom DFS, Forsvaret, Norges Idrettsforbund og Statens ungdoms- og idrettskontor, blant annet ved bygging av anlegg, og tilrettelegging for idrettsaktivitet og utdanning.¹⁷⁵

Sånn sett kan det hevdes at det funksjonelle imperativet ved verneidrettens betydning for totalforsvaret fikk en politisk slagside gjennom det samfunnsmessige imperativet.

Verneidretten kan derfor også ses i Ulriksens kulturelt-ideologiske perspektiv. Breddeverneidretten og verneidrettskonsensusen kan også ses i lys av hvordan Sørli og Rønne hevder at funksjonelle og samfunnsmessige imperativer trakk i samme retning, samtidig som den frivillige deltakelsen i idrettslagene kan ses som et virkemiddel ved perspektivet om Norges begrensede ressursgrunnlag.

Norges skyttere i ord og bilder – Verneidrettslitteratur fra verneidrettens storhetstid?

I perioden 1953-1955 ble verket *Norges skyttere i ord og bilder* utgitt i tre bind; østre del, nordre del og søndre og vestre del. Willy Røgeberg, som ble skytterkonge i 1937 og gullmedaljevinner fra miniatyrskytingen i OL i Berlin 1936 var redaktør. I redaksjonen satt blant annet idrettspersonligheten Per Jorsett.

Redaksjonen innledet ved at til tross for at skytterne har landets største idrettsorganisasjon, har organisasjonen fått lite omtale i litteratur og presse. Redaksjonen poengterte at hensikten med verket var å rette opp i mangelen på litteratur om DFS.

Bøkene er et sammenfattende verk på over 3000 sider og består av artikler fra de fleste felter innenfor skytesporten, samt at bøkene inneholder korte biografier om en stor andel klasseførte skyttere i DFS hvor biografiene er skrevet av skytterne selv eller er innhentet via intervju. Verket kan derfor ses på som en historisk levning fra en periode der skytterbevegelsen vokser kraftig, samt at verket gir et innblikk i hvilke holdninger som eksisterte i skytterbevegelsens samtid på 1950-tallet.

Selv om et holdningsstudium av medlemmenes syn på Forsvaret ville vært høyst relevant for oppgavens forskningsspørsmål, er andelen av biografier såpass massiv at ikke alt kan

---

¹⁷⁵Norges idrettsforbund. Rapport fra forsøkskurset «idrett i kommunen» S. 80

gjennomgås. Jeg har derfor valgt å kort nevne noen generelle trekk i skytternes biografier når det gjelder skyttersaken som forsvarssak.

Et trekk ved skytternes biografier er at mange skyttere nevner at de er i Forsvaret, og da særlig i HV, hvor skytingen i HV stimulerte til ønske om å drive skyting som idrett i DFS, og vice versa. Andre gjengangere i biografiene er at skytterne oppfordrer andre skyttere til å verve seg i HV og at HV-medlemmer bør bli medlem av skytterlag, samt at det tette samarbeidet mellom HV og DFS burde fortsette.

I tillegg til biografiene inneholder bindene en rekke artikler, hvor sentrale personligheter står som forfattere. Som redaktør av bindene og som en av de mest sentrale skytterpersonlighetene i Norge forfattet Willy Røgeberg et kapittel kalt *skytterminner*. Røgeberg avsluttet med:

I denne forbindelse vil jeg gjerne få henstille til alle skyttere å være med i Heimevernet på stedet, hvis de ikke allerede står i de militære rullene, slik at vi i påkommende tilfelle unngår de uniformeringsvanskeligheter som vi hadde i 1940.¹⁷⁶

Denne oppfordringen har klare henvisninger til hvordan mangelen på uniformer og frykten for å bli tatt som franktirører hadde vært et betydelig problem for skytteres frivillige innsats ved det tyske angrepet på Norge.

Et likhetstrekk mellom de tre bindene er at den første artikkelen i hvert bind er skrevet av sentrale skytter- og forsvarspersonligheter, hvor artiklene omhandler DFS og Forsvaret.

Østre del har innledende en artikkel av tidligere sjef for Hærens overkommando og Tysklandsbrigaden, generalmajor Johan Beichmann kalt *Skyttersak er forsvarssak*. Beichmann innleder artikkelen ved å hevde at «slagordet skyttersak er forsvarssak er vel kjent, og med rette; for det gir i et nøtteskall den bærende idéen i skyttersaken – hovedgrunnlaget for dens eksistens.» Beichmann fortsetter artikkelen med å vise til at skyttersakens verdi som et betydningsfullt ledd i landets forsvarsforberedelser både er av direkte og indirekte natur.

Den direkte naturen var gjennom ferdigheter i våpenbruk og skyting, der Beichmann avfeide påstander om at moderne stridsmidler gjorde at den personlige skytingen hadde mindre å si nå enn før. Beichmann viste til at erfaringene fra andre verdenskrig og Koreakrigen hadde gitt nok av eksempler på behovet for omfattende og nøyaktig finmasket «detaljarbeid» under striden, noe som var utfyllende for de tunge våpnenes stormaskede grovarbeid. I tillegg hevdet Beichmann at

---

¹⁷⁶ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Østre del*. S. 102

de tunge våpnene gjorde at målene var mindre og viste seg i kortere tid enn før, noe som resulterte i at kravet til hurtig blinkskyting kanskje er større i dag enn noen gang før, samt at den norske topografien gjorde at skyting var egnet for krigføring under norske forhold.¹⁷⁷

Den indirekte naturen av skyttersakens forsvarsrelevans var ifølge Beichmann at skyttersaken er en praktisk demonstrasjon av og en løftestang for nasjonens forsvarsvilje, og at skyting er verneidrett i dette ords mest egentlige betydning.¹⁷⁸

Søndre og vestre del har innledende artikkel av Generalinspektøren for Heimevernet 1946-1958, Mons Haukeland. Haukeland viste til at det var innledet et intimt samarbeid mellom skytterorganisasjonen og HV, hvor de to organisasjonene – den ene frivillig og den andre en statsinstitusjon hadde som felles mål å styrke landets forsvar ved å øke skyteferdigheten. De felles ønsker mellom organisasjonene var ifølge Haukeland et tilstrekkelig antall brukbare skytebaner over hele landet, forsamlingshus, gode våpen i tilstrekkelig antall og billigere ammunisjon og skivemateriell. Haukeland viste også til at praktisk talt alle bevilgningene HV hadde fått til skytebaner hadde gått til skytterlagene, i tillegg til at HV også hadde gitt et betydelig antall barakker fra militæretaten. Skytterlagene hadde på sin side driftet banene og bygningene, og velvillig leid banene og husene ut til HV. Avslutningsvis viste Haukeland til at det finnes bygder hvor skytterlaget og HV består av de samme karene, og at han håpet denne utviklingen ville fortsette overalt i landet – til gagn for begge organisasjonene og for landets forsvar.¹⁷⁹

Nordre del har innledende artikkel av kontorsjefen i DFS perioden 1936-1959, Arne Hatlebak. I artikkelen kalt *Forsvarsviljen* går Hatlebak historisk til verks der han trekker linjer mellom tidligere tiders folkevæpning i Norge og til skytterlagene på 1950-tallet. Selv om freden kom i 1945, hadde skytterne ifølge Hatlebak lært en lekse. Hatlebak påpekte at skytterne:

Må øve og øve slik at vi kan fylle plassen vår i rekkene. De som ikke hører til i de militære rullene må finne sin plass i Heimevernet, og de som ikke kan følge med her, må få en særplass, slik at de også kan fylle plassen sin i Forsvaret. Da de kan en ting – de kan skyte. Artikkelen avsluttes med at Hatlebak uttaler:

Alle mann i våpen for landets forsvar. Aldri mer uforberedt.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Østre del.* S. 17.

¹⁷⁸ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Østre del.* S. 18.

¹⁷⁹ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Søndre og vestre del.* S. 15

¹⁸⁰ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Nordre del.* S. 17-18

Otto Ruge, som var en sentral personlighet i april dagene 1940 hvorpå han ble utnevnt til forsvarssjef før den norske kapitulasjonen, samt som forsvarssjef etter krigen, skrev også en artikkel i Østre del.

I artikkelen kalt *Spredte trekk fra en soldats skyttererfaringer* erindret Ruge hvordan infanteribataljonen i hans tidlige tjeneste på starten av 1900-tallet kun hadde ett våpen, Krag-Jørgensen med bajonett. Dette sidestilte på mange måter en vanlig infanterist og DFS-skytteren materielt sett. Ruge viser hvordan samme bataljoner i nyere tider (1950-tallet) har et helt orkester av ulike våpen, noe som hadde radikalt endret infanteriets opptreden i strid, noe som gjør at han, som så mange andre, stiller spørsmål til betydningen av riflen og lette enmannsvåpen.

Ruge gjør historiske tilbakeblikk for å vise rifleskytterens betydning opp gjennom historien. Spesielt Boerkrigen i 1899-1902 blir vektlagt, der tallmessig- og utstyrmessig overlegne britiske styrker stod overfor en langt mindre styrke av Boere, som hadde vokst opp i villmarken med riflen i hånden.¹⁸¹ Boerne vektla bruk av terrenget og utstrakt bruk av skarpskyttere hvor de omgikk større slag, der disse geriljatakikkene, kombinert med at Boerne var kompetente skyttere ga britene en såpass hard kamp at britene selv implementerte Boernes egenskaper i sin egen soldatutdannelse. Resultatene av dette var blant annet at det britiske ekspedisjonskorpset viste seg som oppsiktsvekkende harde motstandere for tyskerne.¹⁸²

Ruge fortalte også at det ble rapportert om at tyskerne i kampene om Norge i 1940 klaget over at «Die Norweger schiessen verdammt gut», selv om Ruge selv var av det inntrykk at de norske styrkene neppe skjøt svært bra, men at det heller var de tyske styrkene som skjøt dårlig. Lars Borgersrud er av samme oppfatning om at de norske soldatene stort sett ikke skjøt godt, med unntak av der hvor norske skytterlagsfolk deltok, der skytterlagsfolkenes deltakelse gjorde at de norske skyteferdighetene steg betraktelig.¹⁸³ Også Berg og Vollan kom frem til at private skarpskyttergeværer og sivile skyttere, samt forsvarsfolk som drev med skyting på fritiden var særlig effektive til skarpskyttermvirksomhet i kampene i 1940.¹⁸⁴

Ruge mente dessuten at erfaringene fra Koreakrigen, med fjell, ulendt terreng og et sparsomt veinett gjorde krigføringen vanskelig for den mekaniserte maskinarméen, der det stort sett kun var lette våpen som var mulige å benytte seg av i det ulendte terrenget. Ruge overførte dette til Norge, der han siterte en ikke-navngitt britisk general som nylig (tidlig 1950-tallet), etter å ha

---

¹⁸¹ Røgeberg, W (Red.) Norges skyttere i ord og bilder. S. 41. Østre del

¹⁸² Røgeberg, W (Red.) Norges skyttere i ord og bilder. S. 31. Østre del

¹⁸³ Borgersrud, L. *Unngå å irritere fienden*. S. 33

¹⁸⁴ Berg, J-H. Vollan, O. *Fjellkrigen 1940*. S. 324-325

besøkt Norge, hevdet at Norge er «an ideal riflemans country». ¹⁸⁵ Det ble videre påpekt fra Ruge at riflen har en styrke som de tyngre våpnene ikke har – det presise, langtrekkende og raske enkeltskuddet.

Ruge avslutter artikkelen med at treningen i skytterlagene ideelt sett burde foregå med det våpenet hver enkelt skal ha med i krig, men at dette ikke lar seg ordne i skytterlagene, men at den som kan skyte raskt og presist med ett våpen, er langt på vei til å greie de andre våpnene også. ¹⁸⁶

I Norges skyttere i ord og bilder påpeker en rekke skyttere det betydelige samarbeidet mellom DFS og HV, likhetstrekk mellom organisasjonene og hvordan deltakelse i én av organisasjonene ga motivasjon for å delta i den andre organisasjonen. Røgeberg anmodet at skytterne måtte bli medlem av HV for å unngå uniformsmangel om krigen på nytt skulle bryte ut, og Hatlebaks artikkel gikk sterkt inn for skytterlagsvirksomheten som en form for folkevæpning. Dette gjør at Norges skyttere i ord og bilder gir inntrykk av at den var en selvforståelse innad i skytterbevegelsen om at skytterlagsvirksomheten i tillegg til å være idrett og samfunnsinstitusjon også var forsvarsrelatert og at skyttersaken som forsvarssak stod meget sterkt.

Generalene Beichmann og Ruges artikler fremstår som legitimerende for skytterlagsvirksomhetens forsvarsrelevans, der begge artiklene fastsetter rifleskytterens rolle i moderne krigføring, hvor de tilbakeviser at moderne krigføring har gjort rifleskytteren mindre nyttig. Lignende argumentasjon som Beichmann og Ruges kan finnes igjen i *Handbok for skyttere og skytterlag* fra 1958, der tidligere forsvarssjef, GIHV og sjef Hæren Wilhelm Hansteen diskuterte spørsmålet om den individuelle skytingen med gevær hadde tapt sin betydning i moderne krig på bekostning av tyngre ild og automatild. Tvert imot mente Hansteen, på lik linje med Beichmann og Ruge, at erfaringene fra andre verdenskrig og Koreakrigen viste at skytingen hadde stor relevans, samt at de skapte den beste basis for ferdigheter med andre våpen. ¹⁸⁷

Norges skyttere i ord og bilder er særegent når det gjelder norsk verneidrettshistorie, ettersom sentrale offiserer i etterkrigstidens Norge, lederen i Norges største idrettsorganisasjon, datidens kanskje største skytterstjerne, Willy Røgeberg og en rekke skyttere i sine biografier sterkt vektlegger skytingen som verneidrett hvor de står samlet rundt slagordet skyttersak er forsvarssak. Dessuten synes ikke verket å ha mottatt kritikk for militaristisk agitasjon innenfor idretten, noe som nærmest sikkert ville ha vært tilfelle 20 år tidligere. Sånn sett er verket et

---

¹⁸⁵ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder*. S. 43. Østre del

¹⁸⁶ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder*. S. 43 Østre del

¹⁸⁷ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 11-12.

praktisk eksempel som viser at verneidretten synes å være langt mer legitim i etterkrigstidens arbeiderpartistat enn den hadde vært i mellomkrigstiden.

Norges skyttere i ord og bilder er uten sammenligningsgrunnlag i norsk verneidrettshistorie. Aldri før, og aldri etter har en såpass stor idrettsorganisasjon blitt såpass kraftig knyttet opp mot det norske forsvaret, der verket viser at det var en holdning fra både medlemmer og lederskap i Norges største idrettsorganisasjon, samt fra sentralt militært hold om at DFS er en relevant verneidrettsaktør. Det at Norges største idrettsorganisasjon i så stor grad ble knyttet opp til Forsvaret, gjør det derfor påfallende at DFS som forsvarsrelatert organisasjon har fått mindre oppmerksomhet i sentral idretts- og forsvarslitteratur, ettersom verket viser at DFS ble satt inn i funksjonelle imperativer. På en annen side er Norges skyttere i ord og bilder et godt eksempel på at norsk forsvarstenkning i stor grad har fokusert på soldaters individuelle ferdigheter. Ulriksen, med henvisning til Odd Lindbäck-Larsen hevder at et slikt fokus ikke tar hensyn til erfaringene fra andre verdenskrig, og at dette fokuset heller er av symbolsk verdi enn å være av militær nytte.¹⁸⁸

Det skal dog nevnes at Norges skyttere i ord og bilder var et kontroversielt verk, men ikke fordi det forfektet verneidrett. For det første var verket en privat utgivelse der enkelte skyttere hevdet de trodde det var DFS som stod bak utgivelsen, der flere mente at de private utgiverne profiterte urettmessig mye på et verk skytterbevegelsen hadde bidratt med (ettersom nesten alle klasseførte skyttere hadde gitt korte biografier).

Annen kritikk mot verket var at det var uheldig å samle såpass mange skytteres personalia i et bokverk i tilfelle krig. Flere våpenregistre hadde blitt destruert ved det tyske angrepet i 1940. Med dette mistet okkupasjonsmakten oversikt over deler av det norske private våpeneierskapet.

Destrueringen av registrene bidro til at omkring 3000 Krag-Jørgensengeværer hadde blitt donert fra skytterlagene til det norske forsvaret under kampene i 1940¹⁸⁹ og at mange enklere kunne gjemme unna sine våpen, der private skytevåpen utenfor okkupasjonsmaktens oversikt utgjorde en viktig del av hjemmefrontens bevæpning. I den anledning ble Norges skyttere i ord og bilder kritisert, ettersom en eventuell ny okkupant ikke ville ha problemer med å få tak i disse bøkene, hvor bøkene fungerte som et oppslagsverk og register på mye av det private våpeneierskapet i Norge.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 212

¹⁸⁹ Stortingstidende 1946. S. 630

¹⁹⁰ Sogns avis. 12 august 1954. S. 2. Se også Bergens tidende 20. februar 1961. S. 3

Idrettslederne og idrettens institusjonalisering

Koblingen mellom idrett og forsvar ble langt mer legitimt i etterkrigstiden, der kontrastene til mellomkrigstiden er store. Både Hofmo og Helset, representert ved NIF, forfektet idrettens betydning for Forsvaret, noe også DFS og FK46 gjorde.

Tendensene i norsk idretts tidligste fase var at offisersstanden var tydelig representert i idretten. Dette hadde også vært et stridsspørsmål i mellomkrigstiden.¹⁹¹ Offisersrepresentasjonen i idretten fortsatte i stor grad inn i etterkrigstiden. Forsvarskommisjonen av 1974 påpekte at gjennom de 116 årene Norge (til da) hadde hatt landsomfattende idrett, hadde 13 av 20 formenn vært offiserer.¹⁹² For å nevne et utvalg av sentrale idrettsledere i etterkrigstiden som også var offiserer kan Ole Jacob Bangstad, Olaf Helset Hans B. Skaset, William Engseth og Sverre Seeberg nevnes. Av NIFs ni ulike presidenter mellom 1946-1996 var fem av presidentene offiserer.

Årsakene for offiserenes betydelige innslag og påvirkningskraft i idrettsbevegelsen kan være sammensatte. Historisk sett var det få institusjoner som drev lederutdanning, der Forsvarets skoler var en av de få. Offiserene fikk dermed en utdanning som ble, og er, ettertraktet i det sivile liv. I tillegg hevder Tønnesson nevner at offiserer skal være absolutt lojale mot statsmyndighetene, noe som gjør det vanskelig å engasjere seg i for eksempel politikk. Ifølge Tønnesson er idretten såpass allment akseptert at idretten var et av de få områdene i det sivile liv offiserene våget å engasjere seg, selv om det fantes eksempler på kritikk når organisasjoner valgte offiserer som formenn¹⁹³, selv om offisersrepresentasjonen møtte langt mindre kritikk i etterkrigstiden enn i mellomkrigstiden.

Selv om offisersstanden fortsatte å utgjøre en bestanddel av idrettslederne blir det feil å påstå at dette betød at idretten var organisatorisk militært oppbygget, der offisersrepresentasjonen kanskje heller kan ses på bakgrunn av offiserers lederutdannelse. Det kan også ses i lys av at forsvarsutbyggingen resulterte i at forsvarsfolk ble utstasjonert i distriktene, der de i den anledning bidro til å bygge opp idretten i lokalområdene. Ettersom etterkrigstidens forsvarspolitikkk vektla samvirke mellom det sivile og militære, kan det derfor hevdes at dette i stor grad også gjaldt idretten, og at dette bidro til en sivilisering av militærvesenet i stedet for

---

¹⁹¹ Hofmo, R. *Idrett og politikk*. S. 45

¹⁹² NOU 1978: 9. *Forsvarskommisjonen av 1974*. S. 211

¹⁹³ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. Bind 2. S. 269

militarisering av det sivile samfunnet¹⁹⁴, noe som ytterligere gjorde koblingen mellom idrett og forsvar lettere å svelge for militærskptikere.

Norges Skytterstyre

Tendensene til innslag av offiserer synes også hos skytterbevegelsen. Offiserer var særlig fremtredende i henholdsvis Centralforeningen og Folkevæpningssamlagene, men har også siden opprettelsen av DFS i 1893 hatt sentrale roller, og da særlig i Norges Skytterstyre, som har til oppgave å blant annet fordele statsbidraget, ordne skytterstevner, avgi årsmeldinger og utføre Skyttertingets beslutninger.¹⁹⁵

Offisersrepresentasjonen i DFS har vedvart, men i motsetning til f. eks NIF har forsvarssektoren lovpålagt rett til å være representert i Norges Skytterstyre. Fra 1893 bestod Skytterstyret av et kongevalgt medlem, og fra 1961 ble styret utvidet til at også Forsvarsdepartementet skulle ha sete i styret.¹⁹⁶ Dette henger sammen med DFS som en organisasjon med tette tilknytninger til norske myndigheter, at DFS får sine bevilgninger fra forsvarsbudsjettet, men også at DFS og Forsvaret har sammenfallende interesser, hvor resultatet har vært at forsvarsfolk ofte har blitt utpekt som enten kongevalgt medlem eller som FDs representant i Skytterstyret.

I perioden 1945-1993 har blant annet Otto Ruge, Wilhelm Hansteen, Ole Jacob Bangstad, Egil J. Ingebrigtsen, Dagfinn Danielsen, Arne Solli og Sven A. Sved hatt sete i Norges Skytterstyre.¹⁹⁷ Per 2020 er FDs representanter i Norges Skytterstyre Sjef HV og Nestkommanderende HV, mens presidenten i skytterstyret er tidligere Generalinspektør for Heimevernet. En slik representasjon bidrar til at et tett samarbeid mellom DFS og forsvarssektoren er mulig.

Idrettens institusjonalisering

En annen sentral faktor når det gjelder det tette samarbeidet mellom DFS og forsvarssektoren kan finnes igjen i idrettens institusjonalisering.

Arbeiderbevegelsens kritikk mot koblingen idrett og forsvar i tidlig mellomkrigstid hadde som nevnt ført til at idretten ble overført fra Forsvarsdepartementet til Socialdepartementet i 1929. I 1949 ble idretten videre overført til Kirke- og undervisningsdepartementet, hvor disse to overføringene ifølge Slagstad gjorde at idretten ble institusjonelt demilitarisert.¹⁹⁸

---

¹⁹⁴ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 227

¹⁹⁵ Regjeringen.no *Norges skytterstyre*. [Lest 23/4-2020]

¹⁹⁶ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B. 1. S. 23

¹⁹⁷ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B.1. S. 80

¹⁹⁸ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 336

Som tidligere nevnt er tendensene i historiske bøker og artikler vedrørende den norske idrettshistorien at skytterlagene får en sentral rolle når de omtaler den organiserte idrettens tidligste fase fra 1860-tallet og utover. Fra 1900-tallet og utover forsvinner DFS som idrettsorganisasjon i stor grad fra de forsvars- og idrettshistoriske bøkene og artiklene, noe som får DFS til å fremstå som en «glemt» organisasjon innenfor akademien.

Når Slagstad hevder at idretten ble institusjonelt demilitarisert må det nevnes at DFS som idrettsorganisasjon ikke er nevnt i Slagstads verk, noe som føyer seg inn i rekken av bøker og artikler som omtaler den norske idrettshistorien hvor DFS i stor grad er utelatt. Det må derfor legges til at DFS, som frem til midten av 1950-tallet var Norges største idrettsorganisasjon i medlemstall og fortsetter å være blant Norges største idrettsorganisasjoner hverken i 1929 eller 1949 ble overført til Sosialdepartementet eller Kirke- og undervisningsdepartementet. I motsetning til resten av idretten fortsatte DFS å sortere under Forsvarsdepartementet, noe DFS som vist fortsatt gjør den dag i dag. Hvis vi tar utgangspunkt i Slagstads kriterier for institusjonell demilitarisering av idretten kan det hevdes at DFS som organisasjon ikke har blitt institusjonelt demilitarisert, hvor DFS med dette har en institusjonell kobling til Forsvaret. Dette gjør at DFS som idrettsorganisasjon har en annerledes institusjonalisering enn for eksempel NIF.

Den institusjonelle koblingen mellom DFS og forsvarssektoren er derfor et sentralt moment for at DFS kan fungere som en støtteorganisasjon for Forsvaret, hvor de påfølgende kapitlene må ses i lys av oppgavens diskusjon hittil om etterkrigstidens forsvars- og idrettspolitik, samt DFS sin institusjonalisering.

Kapittel 5. Aktiv politikk for å knytte skyttersaken opp mot Forsvaret

Hittil har jeg omtalt skyttervesenets strukturer som forsvarsrelatert organisasjon, hvordan DFS inngikk i etterkrigstidens forsvarspolitik, samt hvilke holdninger som eksisterte i skytterbevegelsen. Dette er redegjort for, ettersom det er nødvendig å ha kjennskap til hvilke strukturer som ble skapt i etterkrigstidens forsvars- og idrettspolitik for å kunne undersøke hvilken rolle DFS spilte som forsvarsrelatert organisasjon. Vektleggingen av den overordnede politikken har dog gjort at oppgaven hittil har framstått delvis metafysisk, hvor dette kapitlet markerer et skille i overgangen fra en metafysisk diskusjon om forsvarspolitik, idrettspolitik og DFS, til en diskusjon som i større grad omhandler DFS i praksis.

Økte bevilgninger i etterkrigstiden

Forsvarsminister Jens Chr. Hauge uttalte i Stortinget i 1948 at «den frivillige skyttervegelse har stor betydning for vårt forsvar», hvor han så det som gledelig at DFS hadde økt medlemstallet sitt

med to og en halv gang fra årene før krigen, til de første årene etter krigen. Videre viste Hauge at medregnet pengeverdien i førkrigskroner hadde FD økt bevilgningene til DFS til å være fem ganger høyere enn bevilgningene i årene før krigen.¹⁹⁹ Samme år bevilget FD ekstraordinære bevilgninger på 150 000. Departementet uttalte at bevilgningene «skyldes ikke bare behovet for gjenoppbyggingen av ødelagte anlegg og nødvendige utvidelser som følge av øket medlemstall, men tar også sikte på å dekke behovet for Heimevernet etter hvert som dette kommer i funksjon.²⁰⁰ Ved budsjettåret 1949-50 uttrykte FD, fortsatt med Hauge som statsråd at «skyttervesenets betydning for Norges forsvar er anerkjent av alle.²⁰¹

Av hensyn til at HV synes å være den organisasjonen som står DFS nærmest, vil det også være relevant å gi en oversikt over forholdene mellom bevilgningene til DFS og HV innenfor denne studiens tidsramme.

For budsjettåret 1948-1949 ble HV bevilget 7 194 600 kr fra FD, mens DFS fikk bevilget 900 700 kr fra FD. HV fikk altså ca. 8 ganger så høye bevilgninger som DFS, noe som gir et inntrykk av at DFS fremstod som en forholdsvis høyt prioritert forsvarsrelatert idrettsorganisasjon også etter at HV hadde fått noen år på å komme seg i gang. Etterhvert som HV vokste ble differansen større. For budsjettåret 1960-61 ble HV bevilget ca. 27 millioner og DFS 1,4 millioner²⁰², i 1969-70 ble HV bevilget ca. 53 millioner og DFS 3,9 millioner.²⁰³ I 1980-81 var bevilgningene til HV på ca. 151 millioner, mens DFS ble bevilget ca. 10,5 millioner²⁰⁴, mens HV i 1990 ble bevilget 294 millioner og DFS 18,5 millioner.²⁰⁵ En stikkprøve i bevilgningene til DFS viser også hva bevilgningene innebærer. For budsjettåret 1972 innebar bevilgningene fra FD til DFS blant annet bidrag til stevner, instruksjonsskyting og vedlikehold av baner og anlegg. Det ble også gitt bidrag til skytterlagene etter antall aktive skyttere, til rekrutteringsarbeid, til stridsskyting, feltskyting og skiskyting, samt geværbidrag, løpsbidrag og ammunisjonsbidrag. FDs totale utgifter under bevilgningsposten «Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret» var i 1972 på 6,1 millioner kroner, hvorav 4,7 millioner kroner gikk til DFS.

Budsjettåret 1972 markerer også en forholdsvis stor økning i bevilgningene til DFS. FD uttalte at:

---

¹⁹⁹ Stortingstidende (1948). *Tilskott til det frivillige skyttarstellet*. S. 1347

²⁰⁰ St. Prp. Nr. 1. (1948) *Tilskott til Det frivillige skyttervesen*

²⁰¹ St. Prp. Nr. 1. (1949). *Tilskott til Det frivillige Skyttervesen*

²⁰² St. Prp. nr. 1. (1960-1961)

²⁰³ St. Prp. Nr. 1 (1969-1970)

²⁰⁴ St. Prp. nr. 1. (1980-1981)

²⁰⁵ St. Prp. nr. 1. (1990-1991)

Økningen gjenspeiler den vekt en legger på Det frivillige Skyttervesens virksomhet. Departementet har ved fordelingen av bidraget spesielt tatt hensyn til den vekt det legges på rekrutteringen og ungdomsarbeidet. Det større bidrag gir således Skyttervesenet anledning til bl.a engasjere en ønsket ungdomskonsulent. Det er dessuten tatt hensyn til det økte antall aktive skyttere og ønsket om tilskudd også til skiskytterutvalg. Videre har en særlig økt støtten til gevær- og løpsbidrag og ammunisjonsbidraget. Dette skyldes overgangen til nytt skarpskyttergevær og prisstigningen.²⁰⁶

I etterkrigstiden ble det også gitt titusenvvis av geværer, millioner av patroner, tomhylser og annet utstyr fra Forsvaret til DFS.²⁰⁷

Medlem av Militærkomiteen Oddmund Hoel (V) uttalte i Stortinget i 1957:

Det har vært sagt at det å drive skyting er en hobby, og at det ikke er noen grunn for staten til å yte de tilskuddene som tidligere har vært gitt. Til en viss grad kan det nok være riktig, men det er nå allikevel en forsvarshobby, eller en frivillig forsvarssak, og det er en frivillig forsvarssak som har vist seg å ha sin store betydning, ikke bare ved oppøvelsen av den enkelte mann til å bli en flink skytter, men først og fremst ved å holde forsvarsviljen levende i folket. Slik har det vært før, og slik vil jeg håpe at det fortsetter å være.²⁰⁸

Synet på DFS og forsvarsrelevansen synes ikke kun å gjelde FD eller Militærkomiteen. DFS har også blitt implementert i de fleste partiers partipolitikk gjennom hele denne studiens tidsperiode, noe som sånn sett strider imot at satsingen på DFS i etterkrigstiden er et utelukkende resultat av arbeiderpartiideologien og Fellesprogrammet. Skyttervesenets oppgaver som forsvarsrelatert- og relevant organisasjon kan også finnes igjen på tvers av de politiske skillelinjene. Her kan for eksempel nevnes Høyres hovedprogram og valgprogram 1958-1961 hvor «De frivillige forsvarsorganisasjoner og det frivillige skyttervesen må søkes innpasset i vårt hele forsvar, og gis støtte i sitt viktige arbeide», Høyres programkomite gikk i 1992 inn for at «Høyre vil opprettholde et bredt folkelig forsvarsengasjement gjennom Heimevernet og de frivillige skytterlag».²⁰⁹ På motsatt side på det politiske spekteret hevdet AKP(m-l)s studieutvalg i 1983 at det i kampen mot borgerskapet var helt nødvendig at flest mulig av folket skulle ha våpen, der de krevde at det ble gitt økt støtte til skyteopplæring i skolen og økt støtte til frivillige skytterlag.²¹⁰

---

²⁰⁶ St. Prp. nr. 1. (1971-1972) *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret*.

²⁰⁷ Kryssreferanse. Se side 64, 76, 78, 79 og 80. Se også Mannskapsavisa 1961, nr. 21, s. 6

²⁰⁸ Stortingsforhandlinger 1957. Del 7. S. 830

²⁰⁹ Høyres programkomité. *Tid for forandring*. S. 124

²¹⁰ AKP(m-l)s studieutvalg. *Marxistisk studiebok. 1. Trinn 1*. S. 79

Norges Skytterforbund som en del av skyttersaken?

Det er ikke kun ved DFS at det beredskapsmessige formålet med skytesporten ble vektlagt i etterkrigstiden. Mens motsetningene mellom skytterorganisasjonene på høyre- og venstresiden var tydelige på 1920-tallet, ble flere skytterorganisasjoner, inkludert AIFs skytterlag slått sammen til *Norges Skytterforbund* (NSF) i 1946, der organisasjonen ble en del av Norges Idrettsforbund. Mens DFS utelukkende driver rifleskyting, driver NSF skyting med rifle, hagle og pistol.

NSF er den nest største rene skytterorganisasjonen i Norge, etter DFS (Norges Jeger- og Fiskerforbund er større enn NSF, men driver andre aktiviteter enn kun skyting). Mens DFS som organisasjon opp gjennom historien har hatt en tydelig formell kobling til Forsvaret, er ikke koblingene mellom NSF og Forsvaret like tette. Selv om båndene ikke er like tette, gikk FD likevel inn for å gi bevilgninger til Norges Skytterforbund «i betraktning av skyttersakens betydning for Forsvaret» i 1958.²¹¹ Selv om NSF er et særforbund under Norges Idrettsforbund fikk NSF en viss driftsstøtte fra FD frem til 2001.²¹²

Også NSF's virksomhet ble sett i et beredskapsperspektiv fra politikere i Stortingets Militærkomite:

I en interpellasjon i Stortinget 17. april 1961 hevdet den langvarige skyttersaksforkjemperen og sekretær i Militærkomiteen Inge E. Bartnes (SP) at DFS de siste hundre årene har gått i spissen for å fremme forsvarstanken i det norske folk, hvor aktiviteten har dyktiggjort medlemmene for en alvorlig innsats om det skulle bli krevet. Reidar Bruu (H), også i Militærkomiteen, sluttet seg til Bartnes' uttalelser samt at han videre påpekte at også NSF drev beredskapsviktig idrett og således var en del av skyttersaken. Bruu understreket videre bekymring for at det kun var 2300 medlemmer i NSF's pistolgruppe, mens Sveits, «hvor skyttersaken riktignok omfattes med særlig interesse, og hvor man i særlig grad forstår å verdsette skyttersakens betydning for landets beredskap», hadde hatt 29 000 pistolskyttere som gjennomgikk treningsprogrammene i 1960.²¹³

Det er enhver våpenfør manns plikt å melde seg til tjeneste

I en brosjyre fra Forsvarsdepartementet utgitt i 1950 med tittelen *Hva skjer ved mobilisering?* der brosjyren har et forsidebilde av en hånd som griper et gevær står det følgende: «Skyttere som ikke allerede er med i Heimevernet eller andre som eier våpen og er kyndige til å bruke dem, bør

---

²¹¹ Forsvarsdepartementet. St. Prp. Nr. 1 (1958). *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for forsvaret*. Post. 2

²¹² Forsvarsdepartementet. St. Prp. Nr. 1. (2001-2002)

²¹³ Stortingsforhandlinger 1960-61. 7 del. 17. april 1961. S. 2749-2953

ved mobilisering melde seg til Heimevernet på stedet».²¹⁴ Brosjyren har forord av Forsvarsminister Hauge.

Fra Beredskapsnemda for Statens informasjonstjeneste i krig ble det i 1957 utgitt en veiledningsbok kalt *Hvis det skulle bli krig*. I veiledningsboka kan en lese at: «Hvis hjemtrakten blir okkupert av fienden er det enhver våpenfør manns plikt å søke å komme i kontakt med egne militære styrker og melde seg til tjeneste.»²¹⁵

Direktivene er beskrivende for totalforsvarskonseptet, der hele landets samlede vernekraft, både militære og sivile, skulle mobiliseres for en felles innsats ved en eventuell krig. Skrivene er også tydelige eksempler på at norske myndigheter førte en aktiv politikk der skyttersaken inngikk i forsvarsplanleggingen. Dette er således i tråd med FK46 sin stadfestelse om at skyttere som ikke er mobiliseringspliktige burde finne sin plass i HV ved en eventuell krig.

Kapittel 6. Skyttersaken som et eksempel på etterkrigstidens sivil-militære samarbeid

I tråd med etterkrigstidens forsvarspolitik ble det innledet et ekstensivt samarbeid mellom DFS og forsvarssektoren. Samarbeidet strekker seg over en rekke ulike temaer, der dette kapittelet vil undersøke DFS sin praktiske virksomhet som forsvarsrelatert organisasjon i etterkrigstiden.

Skytterlagstroppe – endelig i uniform

Som vist tidligere uttalte Hansteen i 1946 at HV-trening ikke kunne settes i gang før høsten 1947, hvor de eneste tilgjengelige styrkene, til både veisperring og som stridsavdelinger ifølge Hansteen var skytterlagsfolk etc,²¹⁶ samt at Forsvarskommisjonen av 1946 vektla at det skulle inngås et betydelig samarbeid mellom DFS og HV, noe kommisjonen anså at ikke ville by på særlige vansker.

Den nye Generalinspektøren for Heimevernet, Mons Haukeland, uttalte at han så på det som en selvfølge at alle som hadde meldt seg inn i skytterlag med tanke på å dyktiggjøre seg til landets forsvar (med henvisning til blant annet DFS' forsvarsrettede formålsparagraf), også ville melde seg til HV, ettersom HV åpnet for frivillig deltakelse.²¹⁷

I HVs første år utgjorde frivillige så mye som halvparten av mannskapene ved enkelte HV-områder.²¹⁸ Selv om Haukelands drøm om at alle skytterlagsmedlemmer skulle verve seg til HV ikke ble oppfylt, var allikevel skytterlagsmedlemmer godt representert i HV blant de frivillige.

---

²¹⁴ Forsvarsdepartementet. *Hva skjer ved mobilisering?* S. 6

²¹⁵ Beredskapsnemda for Statens informasjonstjeneste i krig. *Hvis det skulle bli krig*. S. 39

²¹⁶ Forsvarsstudier. *Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter 1983-1984*. S. 98

²¹⁷ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 289

²¹⁸ Saugestad, F. *Østfoldinger i HV-uniform*. S. 29

Ved enkelte HV-områder ble det opprettet egne skytterlagstropper²¹⁹, og i FK46 kan en lese at i mange skytterlag har hele skytterlaget meldt seg inn i HV, og på den annen side har mange heimevernsmenn gått inn som medlemmer i skytterlagene.²²⁰ DFS ser også ut til å ha vært ytterligere ansett for rekrutteringen i HV, der det i søknadsskjema for opptak i HV, både som heimevernspliktig og som frivillig var et punkt vedrørende søkerens militæropplysninger der det ble spurt om søkeren var medlem i skytterlag, og i hvilken klasse han skjøt i.²²¹

I sin tidligste fase fremstod HV forholdsvis primitivt våpenteknisk sett. Sett bort ifra at HV også disponerte tyngre våpen, var en stor andel av HV-mannskapene utstyrt med manuelle repetervåpen av blant annet type Krag-Jørgensen, Lee-Enfield, Enfield P-14, M1917 Enfield og ulike varianter av Mauser²²², noe som gjorde at den personlige bevæpningen i HV rent våpenteknisk var forholdsvis likestilt med skytterlags- og jaktvåpen.

Det synes således at mange HV-områder i sine første år hadde utpregede skytterlagstrekk. Med henvisning til den tidligere uniformsmangelen til DFS kan det sies at enkelte HV-lag var skytterlaget *i drakt*, hvor drakten var uniformen. De betydelige likhetstrekkene mellom DFS og HV i HVs første år gjør at Ulriksen i nærmest ordets rette forstand har rett i at skytterlagstradisjonen ble oppfylt ved opprettelsen av HV.²²³

Desentralisert skytebanestruktur – til nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig

Selv om den høye skytterlagsdeltakelsen i HV i de første etterkrigsårene viser at lokale skytterlag hadde en direkte funksjon som støtteorganisasjon for Forsvaret gjennom skytternes inntreden i HV, er det allikevel det indirekte forsvarsrelaterte arbeidet som best kjennetegner DFS sitt samarbeid med HV hvor dette samarbeidet er regulert egne samarbeidsavtaler.

For å bidra til en nasjonal og desentralisert struktur av gode skytebaner ga HV i en periode praktisk talt alle sine bevilgninger fra FD tiltenkt skytebaneanlegg til skytterlagene, noe som gjorde at skytterlagene fikk bygd ut skytebaner, hvor skytterlagene driftet banene og leide de tilbake til HV.²²⁴ Heimevernets sponning av baner bidro med dette til at det ble utbygd en landsomfattende skytebanestruktur som var til såvel militær som sivil nytte. Resultatet av veksten

---

²¹⁹ Saugestad, F. *Østfoldinger i HV-uniform*. S. 30

²²⁰ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 114. I tillegg uttalte M. Haukeland at i mange bygder bestod HV og skytterlagene av de samme karene. Se *Norges skyttere i ord og bilder. Søndre og vestre del*. S. 15

²²¹ Heimevernet. *Spørreskjema for heimevernspliktige*. Skjema 701 og *Søknad for frivillige*. Skjema 702

²²² Antonsen, A (red). *Skytevåpen benyttet av Forsvaret etter 1859*. S. 236, 243, 248, 255, 279

²²³ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 194

²²⁴ Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder. Søndre og vestre del*. S. 15

i DFS og samarbeidet mellom DFS og forsvarssektoren om utbygging av skytebaner var at etterkrigstiden førte med seg en kraftig vekst i antall skytebaner.²²⁵

Det allerede eksisterende nettverket av skytebaner over hele landet, samt det sivil-militære samarbeidet om å utvide og utvikle skytebanestrukturen bidro dermed til at HV raskere kunne komme i gang med våpentrening.

Ettersom DFS selv drifter og vedlikeholder banene, et arbeid som i stor grad er dugnadsbasert, for så å leie ut banene til Forsvaret ser Forsvaret ut til å ha spart betydelige summer. I 1986 leide HV 336 sivile skytebaner i landet.²²⁶ I forbindelse med nedbyggingen av Forsvaret på 1990-tallet sank antall baner HV leide. Solli-rapporten viste at HV hadde avtale med ca. 140 skytterlag om leie av skytebaner i 2014. Verdien på anleggene ble estimert til å være på omkring 700 millioner kroner, mens kapitalkostnad, drift og vedlikehold utgjorde ca. 35 millioner kroner årlig, en kostnad som er skytterlagenes ansvar. Basert på tilbakemeldinger fra de ulike skytterlagene estimerte Solli-rapporten at Forsvaret betalte mellom 1 og 2 millioner kroner årlig for leie av DFS sine skytebaner.²²⁷ Det har også blitt estimert at DFS på 2010-tallet utførte nærmere 13 millioner dugnadstimer årlig.²²⁸ Sånn sett synes det å være store kostnadsbesparelser for forsvarssektoren når det gjelder den felles bruken av skytebaner, der HV innenfor denne studiens tidsramme har leid hundrevis av sivile baner årlig.

Opplæringsanstalt for skyting og våpenkultur - til nytte for Forsvaret og samfunnet for øvrig
DFS sin virksomhet er som sagt ikke kun av forsvarsrelatert art, ettersom organisasjonen også er en idrettsorganisasjon. Samtidig har organisasjonen et bredere samfunnsengasjement ved at den på mange måter fungerer som en opplæringsanstalt for sikker våpenbruk og skyting. Sånn sett har den tradisjonelle virksomheten i DFS vært tredelt mellom forsvar, idrett og sikker opplæring i våpenbruk, selv om disse tre momentene i mange tilfeller henger sammen med hverandre.

Denne tredelte funksjonen stammer tilbake fra opprettelsen av de første skytterlagene, og ble videreført ved opprettelsen av DFS. Med utgangspunkt i DFS som tilrettelegger for idrettstilbud og for å skape en god og trygg våpenkultur har mye av DFS sin virksomhet også vært rettet mot ungdom. Denne funksjonen som en stortingsopprettet opplæringsanstalt for skyting og våpenkultur fremkommer ved DFS' grunnregler av 1911 og av 1960 som slår fast at skytterlagene plikter å gi menn fra det år de fyller 14 år adgang til å benytte skytebanen for

---

²²⁵ Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 6. Antall DFS-skytebaner i 1940 var 411 baner, mens det i 1978 var 878 DFS-skytebaner.

²²⁶ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 157

²²⁷ Solli-rapporten. S. 9

²²⁸ Det frivillige Skyttervesen. *Langtidsplan 2016-2020*. S. 4

instruksjonsskyting selv om de ikke er medlem av skytterlaget. Skytterlaget skal bidra med 30 patroner til hver deltaker, hvor ammunisjonen dekkes av de midler staten bevilger DFS.²²⁹

I anledning økt satsing på ungdoms- og rekrutteringsarbeid ble det i 1963 opprettet et ungdomsutvalg, der ungdomsutvalget skulle bestå av tre representanter oppnevnt av Skyttertinget, en representant fra Forsvaret²³⁰ og DFS' riksinstruktør. I samsvar med DFS sin økte satsing på ungdoms- og rekrutteringsarbeid fikk DFS økte bevilgninger fra FD.²³¹ Den økte satsingen på ungdoms- og rekrutteringsarbeid har ført med seg en bratt økning i antall ungdomsskyttere, hvor tallet på antall ungdomsskyttere i DFS har ligget på mellom ca. 10 000 og 30 000 ungdomsskyttere årlig siden 1964, med en topp på 31 218 ungdomsskyttere i 1980.²³²

Tilbud i skolene

Ungdoms- og rekrutteringsarbeidet har også forekommet ved at skyting har blitt tilbudt som fag i skolene. Skyting som tilbud i skolen kom i mer ordnede former etter vernepliktsloven av 1885, der skyting i skolen ble obligatorisk for byskolene i 1907.²³³ Det ble også konstruert nedskalerte versjoner, men med identisk mekanisme av Krag-Jørgensengeværet, slik at ikke-utvokst ungdom kunne få instruksjon i skolene med våpen av Hærens modell. For budsjettåret 1907-1908 ble det gitt 18 500 kroner i bevilgninger til skoleskytingen, hvorav 8500 av disse var «ammunitionsbidrag til tvungen skydning i skolerne»²³⁴. I 1914 deltok 12 000 elever i skoleskyting, hvor det tilsammen ble skutt 370 000 skudd.²³⁵

I anledning innføring av skyting i skolene ble det fra flere Arbeiderparti-lokallag og andre foreninger sendt inn protester mot innføringen.²³⁶

Statens gymnastikkskole ga i 1915 ut en lærebok for skoleskytingen kalt *Skytebok for gutter*. I innledningen kan en lese følgende:

Ethvert frit folk som vil beholde sin frihet, og leve i fred, maa være forberedt paa at forsvare friheten; jo bedre forberedt det er, des mindre utsat er det for angrep. Derfor er god krigsforberedelse det bedste værn baade for frihet og fred. Enhver gut, som med iver

---

²²⁹ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B. 1. S. 46. Se også grunnreglene i vedlegg 1. Av grunnreglene for 1911 gjaldt ordningen menn fra 15 år.

²³⁰ Pr. 2020 skal Heimevernssstaben (HVST) utnevne en representant til Ungdomsutvalget. Skytterboka 2019-2020 vedlegg 2

²³¹ St. Prp. nr. 1. Kap 1781. (1971-72) *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret*.

²³² Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 6

²³³ Skyting som skolefag for Folkeskolene på landet ble sett på som vanskelig grunnet varierende elevantal, men det ble gitt ammunisjonsbidrag for at skoleungdom ved Folkeskolene kunne skyte i de lokale skytterlagene

²³⁴ St. Prp. nr. 57 (1906-1907). *Ang. foranstaltninger vedrørende den mandlige ungdoms skydeuddannelse*

²³⁵ Hanevik, K. *Norske militærgeværer eter 1867*. S. 221

²³⁶ Dokument nr. 82 (1906/1907) *Udtalelser angaaende ungdommens skydeuddannelse*

og alvor deltar i skyteøvelser, forbereder sig derved paa den bedste maate til at bli en dygtig fedrelandsforsvarer.²³⁷

FK46 om våpenlære og våpenbruk i skolene

Med henvisning til andre lands systemer hadde FK46 gått inn for at det skulle innføres et system i skolen for forberedende militær opplæring. Her nevnte kommisjonen at elevene burde få innføring i fysisk fostring, førstehjelp, brannvern, orientering, meldingstjeneste og evakueringstjeneste. Elevene skulle også få innføring i våpenlære og våpenbruk, hvor hensikten med våpenlære og våpenbruk i FK46 var annerledes fra hva som hadde vært hensikten med skyting i skolene 40 år tidligere.

I stedet for å at våpenlære og våpenbruk i skolene skulle skape dyktige fedrelandsforsvarere, slik skyting i skolen hadde blitt begrunnet med i begynnelsen av 1900-tallet, henviste FK46 til at skytevåpen er så alminnelige i Norge at de fleste nordmenn før eller senere vil få noe med skytevåpen å gjøre, og at det da var en viss sikkerhet i at de har lært bruken under betryggende ledelse. Kommisjonen vektla at våpenlæren og våpenbruken burde være frivillig for elevene.²³⁸

Forsvarskommisjonen ga DFS sammen med HV ansvaret for å stille med instruktører i tilfelle skolens lærere ikke kunne eller ville påta seg oppgaven om våpenlære og våpenbruk i skolen. DFS skulle også stille baner, våpen og ammunisjon til disposisjon, hvor utgiftene skulle refunderes av Forsvarsdepartementet.²³⁹

Selv om temaet fortsatt vil være relevant ettersom våpentettheten er høy i Norge, kan temaet sies å ha vært av særlig viktig karakter i etterkrigstiden. For det første førte den allmenne verneplikten til at titusenvis av ungdom utførte verneplikt årlig og i den anledning ble væpnet, hvor Forsvarskommisjonens tilrådning om opplæring i skolen kan ses i lys av at det var ønskelig at soldatene hadde forhåndskunnskaper for sikker og trygg våpenbruk av hensyn til soldatenes egen sikkerhet, samt at slike forhåndskunnskaper ville være tidsbesparende i et hektisk utdanningsløp for den vernepliktige.

Et annet og minst like tungtveiende argument vil være at krigen hadde ført med seg at det lå mengder av våpen og sprengstoff rundt omkring i Norge. Den enkle tilgangen til våpen og mangel på den mest elementære kjennskap til våpen hadde resultert i en rekke tragiske vådeskudd, skyte- og sprengstoffulykker, hvor læreren Lars Aalmo i 1945 på bakgrunn av dette

---

²³⁷ Statens gymnastikkskole. *Skytebok for gutter i by- og landsskolerne*. Forord

²³⁸ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 109

²³⁹ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 109-110

gikk inn for å gjeninnføre skyting i skolene.²⁴⁰ Våpen og sprengstoff lå igjen i blant annet skogene, der det var helt essensielt at også barn og ungdom som oppdaget slikt materiell hadde visse forkunnskaper om våpenlære slik at de visste hvordan man skulle opptre om de kom over slike funn. Fra DFS og NJFF ble det for eksempel utarbeidet en brosjyre hetende «Tenk, lek ikke med skytevåpen og sprengstoff» som i et opplag på 140 000 ble distribuert til skoleungdom over hele landet.²⁴¹

Sørli og Rønne hevder at FK46s moment om at DFS skulle instruere skoleelever i våpenlære og våpenbruk var av stor sprengkraft og at det utvilsomt ville ha skapt betydelig motstand. Samtidig viser Sørli og Rønne at forslaget er illustrerende ved at det brøt markant med det tradisjonelle synet på Forsvarets plass i samfunnet, der det kan nevnes at FK46 bestod av en rekke AP-politikere.²⁴² Sørli og Rønne hevder også at forslaget er et eksempel på det økte samarbeidet mellom det sivile og militære, hvor dette samarbeidet snarere førte til en sivilisering av militærvesenet enn en militarisering av det sivile samfunnet.²⁴³

Dagbladet skrev i 1953 at Hærens våpentekniske korps hadde overført 2000 Krag-Jørgensenkarabiner til DFS med påbud om at «karabinene blir å bruke under instruksjonsskyting for unge skyttere, skoleungdom m.m.», blant annet med sikte på å skape økt rekruttering for skytterorganisasjonene. Dagbladet hevdet at det sikkert ville falle enkelte tungt for brystet at en søker å få ungdommen til skytebanene og at ungdom og skytevåpen ikke hører sammen. Dagbladet innvendte med at ulykker lett kan skje, og at en nettopp av den grunn burde sørge for at ungdommen ble samlet for å få instruksjon, i tillegg at det kunne ha betydning for om ufredsår igjen skulle ramme oss igjen, der Dagbladet avsluttet artikkelen med «skyttersak er forsvarssak»²⁴⁴

Sørli og Rønne har i og for seg rett i at vedtaket ville møtt motstand. Det ble gjort forsøk på å innføre «Skyteøvinger for gutter» på slutten av 1940-tallet og på 1950-tallet. Det ble dog ikke innført, ettersom skolemyndighetene ikke hadde godkjent planen om skyteøvelser i skolen.²⁴⁵

---

²⁴⁰ Norsk skyttertidende 1945. S. 105

²⁴¹ DFS. *Skyttersaken I Norge gjennom 100 år. B.1.* S. 47

²⁴² Forsvarskommisjonen av 1946. Del 1. S. 5-6. Trygve Bratteli var formann i FK46.

²⁴³ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar.* S. 227

²⁴⁴ Dagbladet. 5. mai 1953. *2000 Krag-Jørgensen karabiner til skoleskyting.* S. 9

²⁴⁵ St. prp. nr. 1. Statsregnskapet 1954-55. *Forklaringer til budsjettregnskapet.* S. 498

Som et ledd i økt satsing på ungdoms- og rekrutteringsarbeid ble skyting i skolen på nytt tatt opp av DFS i 1963, der det endelig fikk sin godkjenning fra skolemyndighetene. Fra Kirke- og undervisningsdepartementet ble det i denne sammenheng uttalt at:

I henhold til uttalelse fra Undervisningsrådet og Statens gymnastikkonsulent har ikke Kirke- og Undervisningsdepartementet noe å innvende mot at det i realskole og gymnas, i avgangsklassene, gis en orientering om skytesporten i forbindelse med en demonstrasjon av skytevåpen og behandlingen av dem. Slik demonstrasjon og orientering er det naturlig å legge til kroppsøvingstimene, og det må være den enkelte skole som må ta initiativet til dette.²⁴⁶

Det var altså i denne sammenheng skolen og lærernes innstilling til skyting i skolen som var avgjørende, samt de strukturelle mulighetene for gjennomføringen. Den nye satsingen på skyting i skolene resulterte også i at det fra 1967 ble arrangert landskonkurranse i skoleskyting. I 1992 nådde antall deltakere i landskonkurransen i skoleskyting en topp med 5896 deltakende elever.²⁴⁷

Skoleskytingen har endret navn, blant annet til *Skyting på timeplanen*, samt at begrunnelsen for å drive skyting som skolefag gjennom hele etterkrigstiden har vektlagt opprettholdelse av god våpenkultur, det sikkerhetsmessige aspektet, mestringsfølelse og forbedrede fysiske evner, blant annet konsentrasjon og impuls kontroll, i motsetning til å skulle danne gode fedrelandsforsvarere.

Det at momentene om idrett og sikker opplæring blir vektlagt er også i overensstemmelse med FK46 som påpekte at «militarisering av ungdommen ville være i strid med vårt lands kulturtradisjoner og i strid med våre oppdragelsesidealer».²⁴⁸ Eksemplene som hittil er vist i oppgaven viser også hvordan DFS sin tredelte virksomhet mellom forsvar, idrett og våpenkultur ikke bare utfyller mye av Forsvarets behov, men også mye av samfunnets behov.

Skarpskytter- og instruktørkurs

Selv om skyting er en grunnleggende soldatferdighet innenfor alle militære bransjer, fikk skytingen en spesielt sentral plass i det lettutrustede HV. Etterkrigstidens forsvarspolitik hadde vektlagt at skytekompetansen som finner sted i DFS, både i form av spesialisering og utbredelse skulle komme forsvarssektoren, og spesielt HV til gode, der HV hadde behov for utdanning av en betydelig mengde soldater.

I 1962 ble det startet et felles skyteinstruktørkurs mellom HV og DFS på HV-skolen Torpo. Kurset la spesielt vekt på skarpskyting med gevær, der personell fra DFS og HV er

---

²⁴⁶ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B.1 S. 51

²⁴⁷ Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 6

²⁴⁸ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 107

kursinstruktører, samt at elevene kommer fra både DFS og HV. Det ble også opprettet et skyteinstruktørkurs II som gir videregående opplæring. Kursene gir kvalifikasjon som instruktør og standplassleder innenfor HV og DFS.²⁴⁹ I 1972 ble det også opprettet felles skyteinstruktørkurs mellom HV og DFS på HV-15 Melbu.²⁵⁰ I 1979 ble det estimert at omkring 100 elever gjennomgikk kursene årlig, og at omkring 1000 mann hadde gjennomgått kursene og fått instruktørstatus siden 1962.²⁵¹ Etter at HV-skolen på Torpo ble nedlagt har skyteinstruktørkursene blitt flyttet tilbake til Heimevernets Skole- og kompetansesenter (HVSKS) på Dombås, der kursene i skrivende stund fortsetter.²⁵²

I tillegg til de mer sentrale skyteinstruktørkursene, har det siden opprettelsen av HV i 1946 blitt igangsatt mer distriktstiltak og lokale opplæringstiltak og andre samvirketiltak mellom skytterlagsmedlemmer, og HV-personell, der både DFS og HV stiller med instruktører, hvor disse kursene fortsatt pågår.²⁵³ DFS har også bidratt med kursing til andre deler av Forsvaret, der DFS på 2010-tallet blant annet har gjennomført ulike kurs for Garden, Panserbataljonen, befalsskoleelever og Østerdal Garnison.²⁵⁴

Tidligere motstandsmann og daværende sjef ved HV-skolen på Dombås, Jens Anton Poulsson etablerte i 1956 et skarpskytterkurs på HV-skolen, der Poulssons tanke ved etableringen av skarpskytterkurset var å utnytte Det frivillige Skyttervesens enorme ressurser av gode skyttere.²⁵⁵ Tanken var at gode skyttere fra det sivile liv hadde godt utgangspunkt for å bli skarpskyttere i HV, der Oppland Arbeiderblad i 1956 skrev at «HV har satt seg som mål å få flest mulig av landets dyktige skyttere med i sine rekker og gi dem spesialutdannelse for at de også skal få de militære kunnskaper som en skarpskytter trenger.»

Ved det første kurset deltok 24 mann, herunder skytterkongen Lars L. Eise d.y, hvor det ble avholdt flere kurs i ettertiden. HV-områdesjef John Listerud uttalte at «Når de første 24 spesialistene er utdannet vil kurset bli fulgt av fire nye, og når de første 100 mann har gitt sine kunnskaper videre til ti mann hver rundt om i landet, vil Forsvaret være tilført en verdi av meget stor betydning.»²⁵⁶ Skarpskytterkurset ved HV-skolen Dombås ble flyttet til HV-skolen Torpo i

---

²⁴⁹ Bragstad, J. *Historien om Torpomoen*. S. 64

²⁵⁰ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B.1 S. 51

²⁵¹ Gudbrandsdølen. 19 mai 1979. S. 10

²⁵² Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 2

²⁵³ Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*. Vedlegg 2

²⁵⁴ Det frivillige Skyttervesen. *Gjennomførte kurs for Forsvaret*.

²⁵⁵ Ulateig, E. *Hemevernets hjerte*. S. 68-69

²⁵⁶ Oppland Arbeiderblad. 5. november 1956. S. 4

1958, der kursene fortsatte. For skarpskytterkurset på høsten 1964 kan en lese at flere kjente skiskyttere deltok på kurset, herunder Jon Istad, Ragnar Tveiten og Olav Jordet.²⁵⁷

I tillegg gjorde skytterlagsvirksomheten at mange vernepliktige hadde betydelige forkunnskaper i skyting, noe som gjorde at de ofte ble satt til å være skarpskyttere i Forsvaret.²⁵⁸ I anledning de individuelle DFS-skytternes kompetanse på skarpskyting uttalte generalsekretær i DFS, Kåre Rød, i 1965 at så mange ungdom som mulig bør innom skytterlagene for å få forhåndskunnskaper før førstegangstjenesten. Rød så for seg at deltakelse i skytterlagene kunne kvalifisere for skarpskytterrolle i Forsvaret, noe Rød anså som gagnlig for både rekrutteringen i DFS og i Forsvaret. Rød så også for seg at det burde innføres hjemmeoppbevaringssystem også for soldater oppsatt med skarpskyttergevær, der skarpskytterne skulle drive egentrening på fritiden som DFS igjen rapporterte inn til Forsvaret om. Ifølge Rød ville dette sikre at de som er skarpskyttere i Forsvaret faktisk er skarpskyttere.²⁵⁹

På 1970-tallet ble det fra Forsvarets side gjort forsøk på å ytterligere dra nytte av sivile skyteferdigheter. DFS-skyttere i førstegangstjeneste kunne søke om skarpskytterutdannelse med påfølgende tjeneste som skarpskytter i Brigaden i Nord-Norge, der Jens Anton Poulsson sterkt kritiserte Forsvarets manglende oppfølging av ordningen. Kjernen i Poulssons kritikk omhandlet at selv om skytterne var gode konkurranseskyttere fra før av, var det et behov for å gi de spesifikk militær skarpskytterutdannelse for at de skulle være relevante for Forsvaret. Forsvaret hadde i den anledning feilet i å gi skytterne tilstrekkelig utdannelse, noe som gjorde at ordningen var uten resultater.²⁶⁰

Samarbeidet om skiskytingen

Mens Slagstad hevder at arbeiderpartistaten var en idrettsstat, der idretten fikk en egenartet plassering i arbeiderpartistaten²⁶¹, stod idretten også svært sentralt i Heimevernet, der idretten ble en del av Heimevernets ideologi og egenart.²⁶² De av idrettene som spesielt ble prioritert av HV var skyting, orienteringsløp, svømming og langrenn med skyting.

Kombinasjonen av skiløping og skyting har tradisjoner som strekker seg tilbake flere århundrer innenfor militærvesenet, samt at skiløping med skyting også etterhvert ble utøvd av

---

²⁵⁷ Dagningen. 5. september 1964. S. 4

²⁵⁸ Johannessen, T. *Vakt og vern. Soga om Fjordane heimevernsdistrikt 10*. S. 79

²⁵⁹ Mannskapsavisa. Nr 3. 1965. S. 3

²⁶⁰ Poulsson, J. *AG3 som skarpskyttergevær*. Norsk Militært Tidsskrift. 1977 Vol. 149 Nr. 9. På 2000-tallet har det eksistert en samarbeidsordning mellom den sivile og militære sektor kalt idrettsledelse – skyting. Se Avisa Tromsø. 21 juli 2007. S. 29. Se også Norges idrettshøgskole: Idrettsledelse - skyting

²⁶¹ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 336

²⁶² Ulateig, E. *Heimevernets hjerte*. S. 90 Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 55

Centralforeningen, Folkevæpningssamlagene og DFS. Allikevel virker ikke kombinasjonsidretten å ha fått noen større oppslutning, selv om en forgjenger til skiskytingen, militært patruljeløp, var demonstrasjonsidrett ved vinterolympiadene i 1924, 1928, 1936 og 1948.

Sverige hadde siden 1944 arrangert mesterskap i skifeltskyting, hvor HV på 1950-tallet for alvor fattet interesse for skifeltskytingen og dens forsvarsmessige betydning ved å skape kondisjonssterke skarpskyttere som evnet å ta seg frem i terrenget.²⁶³ Resultatet av interessen var at HV økte satsingen på skifeltskyting som militær øvingsdisiplin. HV tilbød i denne sammenhengen innkvartering, forpleining, utlån av våpen og ammunisjon til aktive skiløpere som lot seg registrere i HV. I dette programmet deltok blant annet kjente skiløpere som Hallgeir Brenden, Gjermund Eggen og Ole Ellefsæter.²⁶⁴

I mellomtiden var den internasjonale olympiske komité opptatt av en mer sivil versjon av skifeltskytingen – skiskyting, som idrett på programmet for vinter-OL i 1960, der forskjellene blant annet var at skifeltskytingen opererte med ukjente skyteavstander. Selv om skiskytingen var en mer sivil utgave av skifeltskytingen, mente den 58. IOC-kongressen i Roma at skiskyting i for stor grad hadde et militært preg, og at idretten burde fjernes fra det olympiske programmet. Sovjetunionen presenterte et forslag om å beholde skiskyting som øvelse frem mot de olympiske leker i 1964, noe som ble innvilget, under forutsetning om at skiskyting bør utvikles til en vinterfemkamp med for eksempel slalåm, skøyter og en femte idrett.²⁶⁵

Det at skifeltskytingen var mindre egnet som sivil idrett enn skiskytingen, samt at skiskytingen etterhvert ble en olympisk idrett skapte et dilemma for HV, som ønsket å fremme kombinasjonsidretten med langrenn og skyting også i det sivile. Med henvisning til den sivile skiskytingens større rekkevidde enn skifeltskyting, ettersom sivile med enkelthet kunne utøve den, ble skiskyting erklært som regulær øvingsdisiplin av GIHV Ole Jacob Bangstad.²⁶⁶

Den sivile skiskytingen var på 1950-tallet stort sett drevet på forsøksbasis. I 1960 ble Skiskytterutvalget (SSU) oppnevnt, hvor utvalget skulle administrere skiskytingen samt undersøke om det skulle dannes et eget forbund eller knytte seg til en eksisterende organisasjon. SSU kom frem til at det var ønskelig å knytte seg til et eksisterende forbund, hvor Norges Skytterforbund, Norges Skiforbund og DFS ble spurt. Både NSF og Skiforbundet sa nei. Ved

---

²⁶³ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 305

²⁶⁴ HV-distrikt 05. *Uten forsvar – ingen frihet*. S. 125-126

²⁶⁵ Storsveen, V. *Våre skiskyttere* S. 122-123

²⁶⁶ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 307

Skyttertinget 1961 ble vedtatt at DFS sa seg villig til å påta seg ansvaret for organiseringen av skiskytingen.²⁶⁷

Som med skytingen, ble det også innledet tett samarbeid mellom DFS og HV ved skiskytingen. Blant annet ble det drevet samlinger for skiskyttere i HV-regi.²⁶⁸ På samme måte som at det var felles skyteinstruktørkurs mellom DFS og HV, ble det også gjennomført skiinstruktørkurs og trenerkurs i skiskyting.²⁶⁹ HV presenterte skiskyttere som viktige beredskapsmessig når det gjaldt patrulje- og ordonanstjeneste, i spesialavdelinger og i ordinære oppsetninger.²⁷⁰ Riksinstruktøren i DFS, Oscar Sjøqvist skrev i 1969 at han ikke kunne fri seg fra tanken om at det kunne opprettes skiskyttertropper i Hæren og HV. Sjøqvist så for seg at skiskyttertroppene i sin alminnelighet skulle drive sivil skiskyting, der Forsvaret skulle arrangere samlinger og repetisjonsøvelser for at skiskytterne kunne vedlikeholde sine militære ferdigheter.²⁷¹

Ole Jacob Bangstad, som var Generalinspektør for HV og senere for Hæren, samt formann i SSU uttalte:

At Heimevernet er interessert i skiskyting er naturlig nok. Det er uten videre klart at folk som er mer enn vanlig flinke til å ta seg fram på ski og samtidig er gode skyttere, slike folk representerer betydelig aktivum beredskapsmessig sett. Det krever ingen fantasi for å forstå at en skiskytter i norsk terreng vil kunne skaffe en motstander en god del hodepine (og mer enn det!), hvis det enda en gang skulle komme ubudne gjester.²⁷²

Både Sjøqvist og Bangstad fikk det som de ville. Etter at Bangstad ble Generalinspektør for Hæren i 1971 ble det åpnet for at andre idrettsutøvere enn langrennsløpere fikk adgang til Gardens skiløperkompani, samt at det ble opprettet en idrettstropp på Terningmoen. Troppen bestod i første omgang av skiløpere, skiskyttere og orienteringsløpere, selv om det etterhvert ble åpnet for andre idrettsutøvere også. Utøverne fikk trene ekstensivt i skiløperkompaniet og i idrettstroppen. Samtidig som utøverne var relevante for Forsvaret, var ordningen også et middel for at verneplikten ikke skulle være et unødvendig stort hinder for utøvernes videre idrettskarriere.²⁷³

---

²⁶⁷ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. B.1. S. 64

²⁶⁸ Norsk skyttertidende. 1974. S. 166

²⁶⁹ Finnmarken. 15. januar 1976. S. 7

²⁷⁰ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 307

²⁷¹ Norsk skyttertidende. 1969. S. 16

²⁷² Storsveen, V. *Våre skiskyttere*. S. 130

²⁷³ Tønnesson, S. *Norsk idretts historie*. S. 345

Skiskytingen passet på mange måter godt for DFS. For det første hadde DFS siden opprettelsen drevet øvelser som innbefattet seg med kombinasjoner av skiløping og skyting, selv om disse øvelsene ikke skapte like stor oppslutning som de rene skyteøvelsene. Tilgangen til skytebaner gjorde også at DFS passet godt for skiskytingen. Dessuten ble skytingen i skiskytingen frem til 1978 gjort med grovkalibrede våpen, der blant annet Krag-Jørgensen og Mausere av forskjellige modeller ble benyttet, noe som gjorde at skiskytterne og DFS stort sett benyttet seg av like våpen. I 1972 ble det bestemt at skiskytterne skulle få statlige subsidier til våpenkjøp på lik linje med resten av DFS, så fremst skiskytteren som ønsket subsidiering kjøpte skarpskyttergevær i henhold til DFS' godkjente modeller.²⁷⁴

Ettersom DFS' godkjente modeller også var skarpskyttergevær i Forsvaret, betød dette at også skiskytterne ofte benyttet samme gevær som var skarpskyttergevær i Forsvaret og DFS. Ved en undersøkelse gjennomført ved NM-uka i skiskyting i 1975 kom det frem at av 176 respondenter benyttet 23 utøvere skarpskyttergevær M/59, og 50 utøvere benyttet skarpskyttergevær M/67, mens 97 respondenter hadde bygd opp eget gevær. Et fåtall hadde andre våpentyper enn dette.²⁷⁵

Likhetene mellom våpnene skulle ikke vare så lenge. Innenfor skiskytingen blusset det på 1970-tallet opp en debatt om skytingen heller skulle foregå med finkaliber (22LR), i motsetning til grovkaliber. Dette forslaget kan forstås ut ifra et ammunisjonskostnadsperspektiv, utbygningskostnadsperspektiv ettersom det ville stilles større krav til en grovkaliberbane i form av størrelse, sikring og støydemping, samt av hensyn til utøvernes egen hørsel. Forslagene, som spesielt ble forfektet fra mellomeuropeisk hold møtte motstand fra norsk hold, der det ble argumentert for at skiskytingen ville bli ødelagt, ettersom det ikke var noe «sus» over idretten hvis smellet fra de betydelig kraftigere grovkalibervåpnene uteble. Det ble også hevdet at idretten ikke lenger ville være noe for ordentlige krigere²⁷⁶, samt at skiskytingen ville miste sin forsvarsrelevans.²⁷⁷ Generalinspektøren for Heimevernet Herluf Nygaard uttalte:

Når Heimevernet hittil har støttet opp om grenen økonomisk og på annen måte, så kommer det av at vi ser på skiskytingen som en viktig faktor i soldatutdannelsen. Med finkaliber vil idrettsgrenens verdi som militær disiplin bli så liten at jeg anser det som tvilsomt om Heimevernet da vil yte økonomisk eller annen støtte.²⁷⁸

---

²⁷⁴ Norsk skyttertidende. 1972. S. 295

²⁷⁵ Lund, J-O. *Skiskyting i Norge*. S. 103

²⁷⁶ Ulateig, E. *Heimevernets hjerte*. S. 140

²⁷⁷ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. S. 65

²⁷⁸ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 309

Her synes det at skiskyting med grovkaliber ble satt i et funksjonelt imperativ, der en overgang fra grovkaliber til finkaliber ville gjøre at skiskytingen mistet sin forsvarsrelevans. Uansett HVs trusler ble resultatet at skiskyting med grovkaliber og lengre hold ble erstattet av finkaliber og standardisert skyting på 50 meter i 1978. HVs holdning til finkaliber i den sivile skiskytingen virker å ha moderert seg, ettersom HV fortsatte å yte skiskytingen støtte, samt at det fra Heimevernshold etterhvert også ble hevdet at skiskytterer vant med finkaliber ikke har noen særlig vanskelighet med å skifte over til Forsvarets skarpskyttergevær eller AG3, samt at det er mange eksempler på at spesialister i skiskyting også behersker skifeltskyting på en utmerket måte.²⁷⁹

Aktivitetmessig nådde skiskytingen en topp i 1980 med omtrent 20 000 startende i én sesong, der skifeltskytingen kom i tillegg til dette.²⁸⁰ Ettersom skiskytingen var en del av DFS, var norske skiskytterer således underlagt DFS' stortingsvedtatte lover og formålsparagraf.

HV synes også å ha spilt en viktig rolle for Norges Skiforbund i etterkrigstiden. Ettersom HV, som ved for eksempel HV-skolen på Dombås kunne tilby rimelige fasiliteter og passende terreng la Norges Skiforbund en rekke samlinger til HVs områder, hvor det også ble inngått instruktørkurs i samarbeid mellom HV og Norges Skiforbund.²⁸¹

Ved NM-uka i skiskyting i 1975 utførte John Olav Lund undersøkelser om norske skiskytterer. En av undersøkelsene Lund utførte var å undersøke hvor «militær» skiskytingen var. Lund viste til at i OL 1964 hadde 26% militært yrke, mens for OL i 1968 og 1972 var tallene henholdsvis 24% og 21%, med 20% i VM 1974. Når det gjaldt NM i skiskyting 1975 var Lunds funn at kun 5,4% av skiskytterne – to deltakere – hadde militært yrke, der Lund konkluderte med at det var en sterkere tendens at utenlandske skiskytterer hadde militært yrke enn norske skiskytterer, samt at tendensene med militære yrker blant skiskytterne var avtakende.

På en annen side kunne Lund vise til at av deltakerne ved NM 1975 representerte ca. 80% av alle deltakerne et HV-distrikt selv om skiskytterne ikke hadde militært yrke, hvor Lund forklarte sine resultater med:

Disse resultatene har brakt på det rene at Heimevernet er overordentlig viktig for rekrutteringa til skiskytteraktiviteten her i landet. At flere representerer HV ved norgesmesterskap enn ved lokale stevner, må ses på bakgrunn av den økonomiske og materielle støtte HV gir, og som er av spesiell betydning ved de lange reiser som et NM

---

²⁷⁹ HV. *Uten forsvar – ingen frihet*. S. 129

²⁸⁰ DFS. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. S. 64

²⁸¹ Ulateig, E. *Heimevernets hjerte*. S. 140.

gjernede medfører. Av de andre representasjonsorgan ser skytterlagene ut til å være de mest representerte, særlig ved lokale stevner.

På denne måten representerte mange skiskyttere sitt lokale skytterlag ved lokale stevner, mens de representerte HV på større stevner ettersom HV bidro økonomisk og materielt ved skiskytternes deltakelse. Dessuten kunne Lund vise til at av alle som hadde svart på Lunds spørsmål, hadde 60% hatt tilknytning til Forsvaret da de begynte med skiskyting.²⁸²

Det kan her legges til at årsaken til at Lund fant ut at 60% av respondentene hadde begynt med skiskyting gjennom kontakt med Forsvaret, men at svært få av skiskytterne hadde yrke som militær, sannsynligvis kan forklares ved at det norske forsvaret i stor grad var et verneplikts- og mobiliseringsforsvar, hvor det mobiliserbare personellet hadde sivile yrker og dermed ikke var militær av yrke.

«Skiskytingens far», Heimevernsoffiseren Jens Kjelsås hadde allerede sent på 1960-tallet uttalt at skiskytterne ikke var organisert, men under formynderskap fra DFS.²⁸³ Mens DFS og den tradisjonelle skytterlagsvirksomheten bærer stort preg av å være breddeidrettsorientert, utviklet skiskytingen seg etterhvert til å bli mer toppidrettsorientert. Det at skiskytingen nådde ut til et bredt publikum gjorde at det i NST ble uttalt at skiskytterne betød svært mye for DFS i form av PR og blest om organisasjonen.²⁸⁴ Blant annet som følge av ulike ønsker om breddeidrett og toppidrett brøt Skiskytterutvalget ut av DFS i 1983 og dannet *Norges Skiskytterforbund* (NSSF) med generalmajor Gunnar Giljarhus som første president. NSSF ble i 1984 tilsluttet Norges Idrettsforbund, og den endelige utskillelsen av norsk skiskyting fra DFS var med virkning fra 1. januar 1985.²⁸⁵ DFS fortsatte å arrangere skifeltskyting.

Med utgangspunkt i skiskytingens opprinnelige militære hensikter, slik den ble utøvd av HV på 1950-tallet og ønsket om å utbre idretten i det sivile samfunnet vil disse avsnittene ha vist at HVs ønsker ved skiskytingen på mange måter ble ivarettatt når DFS tok ansvar for den sivile skiskytingen, hvor dette også må ses som et eksempel på en oppfyllelse av DFS sin formålsparagraf.

Skiskytingen fremstår med dette som et av de tydeligste eksempler på etterkrigstidens verneidrett og samarbeid mellom DFS og HV. Selv om skiskytingens institusjonalisering, ifølge Slagstads

---

²⁸² Lund, J-O. *Skiskyting i Norge*. S. 54-61 og 68-71.

²⁸³ Ulateig, E. *Heimevernets hjerte*. S. 139

²⁸⁴ Norsk skyttertidende. 1983. S. 107

²⁸⁵ Forsvarskomiteen. *Budsjett-innst.* S. Nr. 7. (1984-1985)

kriterier, ble institusjonelt demilitarisert²⁸⁶ ved bruddet med DFS og opprettelsen av NSSF, ble det mellom HV og NSSF opprettet samarbeid, der HV blant annet sponset HV-laget.²⁸⁷

En oppfyllelse av Forsvarskommisjonen av 1946

FK46 understrekte at den sivile skytesporten representert ved DFS skulle tillegges stor betydning når det gjaldt videre utdanning i skyting og instruktørvirksomhet for Forsvaret. Med utgangspunkt i gjennomføringen av de felles skarpskytterkursene, skyteinstruktørkursene, skiskytterkursene, distriktstise og lokale opplæringstiltak og samarbeid om skytebaner representerer dette derfor i stor grad en oppfyllelse av Forsvarskommisjonens innstilling om behovet for soldater og Heimevernfolks trening og utdanning i skytterlagene.²⁸⁸

Det vil være naturlig å anta at tusenvis, om ikke titusenvis av skyttere og HV-soldater har gjennomført ulike kurs, hvor mange av disse har lært bort ferdighetene videre innenfor sine organisasjoner. Sann sett har samarbeidet med HV gjort at DFS har fortsatt en av sine tiltenkte oppgaver fra opprettelsen i 1893 ved at skytterlagene skulle bidra til en desentralisert skytebanestruktur, samt at skytterkompetansen som eksisterer i DFS skal bidra til å skape en våpenfør befolkning gjennom opplæring i skyteferdigheter og trygg våpenbruk, til nytte for både den militære og sivile sektoren. I tillegg vil den aktive rekrutteringen av skyttere til Forsvaret, selv om oppleggene ikke alltid synes å ha vært like suksessfulle, ha bidratt til at Forsvaret har fått tilført bedre skyttere.

Gjennom det tette samarbeidet mellom DFS og Forsvaret har mange stiftet bekjenskaper med Forsvaret gjennom skytterlagene, der skytterlagene har bidratt til å skape kontakt mellom det sivile og militære. Dette gjør at DFS også kan ses som en organisasjon som har bidratt til siviliseringen av Forsvaret, samt at DFS kan ses som en organisasjon som driver holdningsrettet arbeid som er gagnlig for Forsvarets legitimitet og forankring i samfunnet. I tillegg fremstår DFS som en representant for opparbeidelsen av en mental beredskap. Opparbeidelsen av en mental beredskap var av høy betydning ettersom antall militært disponibelt personell på det meste talte omkring 500 000 våpenføre mannskaper, der sivile totalforsvarsorganisasjoner kom i tillegg til dette, noe som resulterte i at mellom 20 og 30% av befolkningen ville ha blitt direkte engasjert ved en fullstendig mobilisering.²⁸⁹

---

²⁸⁶ Slagstad, R. *De nasjonale strateger*. S. 337. Ettersom skiskytingen var underlagt DFS fikk skiskytingen således sine bevilgninger fra Forsvarsdepartementet frem til skiskytingen ble utskilt fra DFS med virkning fra 1.1 1985.

²⁸⁷ Hanstad, D. *Seier'n er vår, men hvem har æren?* S. 133. Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 311

²⁸⁸ Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6. S. 113

²⁸⁹ Børresen, et.al. *Allianseforsvar i endring*. S. 66

Kapittel 7. Sivil-militær geværsamordning

Ved opprettelsen av DFS i 1893 var det Ifølge Forsvarsdepartementet en nødvendighet at DFS sin virksomhet skulle foregå med «Arméens Infanteri bestemte geværer, med Ammunition som for Arméen bestemt, mod Skiver med Inndeling som for Arméen bestemt og efter Regler overensstemmende med de for Arméen gjældende Reglementer og Instruxer».²⁹⁰ Med dette skulle skytterlagene utstyres med samme gevær og kaliber som Hærens infanteri, samt at det skulle skytes på Hærens skiver og etter Hærens instruks. Det ble dog påpekt av FD at det ville være i strid med frivillighetsprinsippet å tvinge alle i DFS til å utelukkende drive «militærskydning», og at DFS selv stod fritt til å skape sine egne skyteøvelser. FD krevde allikevel at vernepliktig ungdom og allerede utskrevet personell var pliktig til å skyte et begrenset antall skudd etter Arméens skyteinstruks for å opprettholde sine skyteferdigheter, hvor denne skytingen skulle foregå med statsbevilget ammunisjon.²⁹¹

Ved Stortinget i 1893 foreslo Hans K. Foosnæs (V) 200 000 kr i ekstraordinære bevilgninger til DFS, hvor pengene skulle være øremerket innkjøp av geværer av Forsvarets modell til DFS. Ifølge Foosnæs ville en slik bevilgning skaffe 6000-8000 godt bevæpnede landsforsvarere. Forslaget ble nedstemt, der det i stedet ble vedtatt 100 000 kr i ekstraordinære bevilgninger for innkjøp av geværer av Forsvarets modell til DFS.²⁹² Dette representerte begynnelsen på en nesten 100 år lang tradisjon med statlig subsidiering av geværer til DFS.²⁹³

Samarbeidet gjorde at Krag-Jørgensengeværet som var enhetsvåpen i Forsvaret fra 1894 til etterkrigstiden også var det standardiserte geværet i DFS. Kragen var eneste tillatte gevær i DFS fra 1908, hvor Kragen fikk en helt særskilt plass i skytterbevegelsen.²⁹⁴

Det at DFS skulle benytte samme våpen som Hæren ble begrunnet i at det var i overensstemmelse med formålsparagrafen, samt at en sivil-militær samordning av geværet ville gjøre at geværet var godt kjent i den sivile sektoren, noe som var formålstjenlig ettersom vernepliktige ville ha forkunnskap til geværet og kaliberet før verneplikten inntraff, samt at de kunne vedlikeholde sine skyteferdigheter med våpenet etter endt verneplikt. Dessuten fikk soldater som skjøt i klasse 2 eller høyere i DFS i perioden frem til 1940 fratrekk i antall tjenestedager av FD.²⁹⁵ Den sivil-militære samordningen hadde et kostnadsbesparende element, i tillegg til at Kragen også var et

---

²⁹⁰ Sth. Prp. Nr. 1. (1893). *Arméens Budget*. Kap. 6 Titel 8. *Til Fremme af det frivillige Skyttervæsen*.

²⁹¹ Sth. Prp. Nr. 54. (1892). *Ang. Udkast til Bestemmelser vedrørende det frivillige Skyttervæsen*.

²⁹² Stortingstidende. (1893. S. 2109-2120

²⁹³ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 383. Etter at Sauer 200 STR ble innført i DFS ble det ikke gitt statlige subsidier til kjøp av geværet.

²⁹⁴ Myrvang, C. *Troskap og flid*. S. 375

²⁹⁵ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 25

egnet jaktgevær. Gevær- og kalibersamordningen hadde også vist seg å være nyttig i krigen i 1940.

Krag-Jørgensen fortsatte også i etterkrigstiden å være standardgevær i DFS. Kragen fortsatte også å tjene som personlig våpen hos deler av Forsvaret, selv om mengden av materiell som lå igjen etter krigen, samt våpenhjelpen gjorde at den personlige utrustningen i Forsvaret var variert og ikke kun sentrert rundt Krag som enhetsvåpen, slik det hadde vært før krigen.²⁹⁶

Som vist tidligere hadde DFS spilt aktive roller under andre verdenskrig. Dette resulterte i at mange av skytterlagenes våpen gikk tapt i kampene i 1940, enten ved at de ble donert til Forsvaret for å støtte kampen mot tyskerne²⁹⁷ eller gjennom skytterlagenes egeninnsats i kampene.²⁹⁸ Etter den norske kapitulasjonen truet okkupasjonsmakten med dødsstraff for å ha våpen hjemme²⁹⁹, der okkupasjonsmakten konfiskerte nært sagt alt av private skytevåpen, med unntak av våpen som ble gjemt bort. Om lag 200 000 private skytevåpen ble konfiskert av okkupasjonsmakten, hvor det i 1950 ble estimert at omtrent 176 000 av disse gikk tapt.³⁰⁰

Tapet av geværer og den betydelige økningen i medlemmer gjorde at det ble problemer med å forsyne skytterlagene med nok geværer. Som et resultat av dette ble det ved krigens slutt sendt en søknad fra DFS til FD om å få tilbakelevert konfiskerte våpen, samt å låne eller kjøpe våpen fra avvæpningen av okkupasjonsmakten.³⁰¹ Ettersom store deler av den norske våpenbeholdningen var tapt eller foreløpig forsvunnet ble tilbakelevering vanskelig. Løsningen ble at 25 000 Krag-Jørgensengeværer ble lånt ut fra Forsvaret til DFS³⁰², der toppunktet ble nådd i 1947 med 18 379 geværer.³⁰³ Geværutlånet skulle vare til HV var stort nok til at de selv kunne ta hånd om våpnene. Det ble dog en konflikt da HV krevde våpnene tilbake fra DFS, med sterk motvilje fra skyttere. Ordningen rundt geværene inneholdt dog en passus om at skyttere som meldte seg inn i HV kunne beholde våpnene, noe som fra enkelte ble ansett som tvangsrekruttering til HV.³⁰⁴ 10 000 av våpnene ble senere vederlagsfritt gitt fra Forsvaret til DFS.³⁰⁵

Under krigen og i etterkrigstiden gikk de fleste militære styrker vekk fra manuelle repetervåpen som enhetsvåpen, hvor manuelle repetervåpen med boltmekanisme ble erstattet av våpen som

---

²⁹⁶ Hanevik, K. *Krag-Jørgensen geværet*. S. 260

²⁹⁷ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 45 og S. 56

²⁹⁸ Herje, O. *Skytterlag i krig*. S. 73

²⁹⁹ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 27

³⁰⁰ Stortingstidene 1950. 1 februar 1950 – spørretime.

³⁰¹ Jorsett, P. *Skyttersaken i Norge: 1941-1965*. S. 29

³⁰² Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 289

³⁰³ Jorsett, P. *Skyttersaken i Norge: 1941- 1965*. S. 29

³⁰⁴ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 289

³⁰⁵ Jorsett, P. *Skyttersaken i Norge: 1941-1965*. S. 29

kunne skyte halv- og helautomatisk ild. Ved Hærens approbering av selvladegeværet³⁰⁶ M1 Garand i 1952 markerte dette på mange måter Hærens overgang fra å benytte manuelt repetervåpen som enhetsvåpen til å benytte enhetsvåpen med halvautomatisk mekanisme, selv om flere slike våpen som hadde kommet til landet under krigen hadde vært i bruk siden 1945.

Overgangen markerer også et brudd i det sivil-militære våpen- og kalibersamarbeidet mellom Hæren og DFS, ettersom Kragen fortsatte å være standardgevær for DFS. Kragen gikk også ut av bruk i HV på omtrent samme tid.³⁰⁷ Utfasingen av Krag og kaliber 6,5 i Forsvaret gjorde at FD vederlagsfritt overførte 10 000 Krager og 2,5 millioner patroner til DFS i 1955.³⁰⁸

Ettersom de tidligste automatvåpnene ofte var mindre egnet som skarpskyttergevær, noe som også gjaldt M1 Garand, var Hæren og resten av Forsvaret på jakt etter et nytt skarpskyttergevær på midten av 1950-tallet. Av hensyn til automatvåpnenes begrensninger ved presisjonsskyting var det i all hovedsak et manuelt repetervåpen som var aktuelt som skarpskyttergevær for Forsvaret.

Krigen hadde ført med seg at Kongsberg Våpenfabrikk (KV) ikke hadde anledning til å drive storstilt produksjon av Kragen. Det at Forsvaret gikk vekk fra Kragen gjorde også at en sivil produksjon av Krag ville bli altfor kostbart, noe som gjorde at produksjonen av Krag ved KV etterhvert opphørte. Det at DFS fortsatte å benytte Kragen kunne derfor by på problemer med deletilgang på sikt, og selv om Kragen skulle fortsette å benyttes i DFS, var det derfor ønskelig å innføre enda et gevær.

Forsvaret og DFS hadde således forholdsvis like behov når det gjaldt skarpskyttergevær. Det var også ønsket om å videreføre en sivil-militær geværsamordning, der det tradisjonelle synet fra militært hold var at det skulle være et bredt samarbeid mellom den militære og sivile sektor, hvor enhetsvåpenet og kaliberet i Forsvaret skulle være likt hva skytterorganisasjonene og jegere benyttet seg av.³⁰⁹ En slik samordning ville også oppfylle DFS' formålsparagraf, § 6³¹⁰ samt at samordningen kunne holde gevær- og ammunisjonsprisen nede, i tillegg til at DFS kunne få tilgang til brukte hylser for omlading.³¹¹

Heimevernsoffiseren og den store pådriveren for skiskyting i Norge, Jens Kjelsås ytret følgende om at DFS burde gå over til HVs nye Mausergevær:

---

³⁰⁶ Også kalt halvautomatisk mekanisme

³⁰⁷ Hanevik, K. *Krag-Jørgensen geværet*. S. 260

³⁰⁸ St. prp. nr. 1(1955) *Særlige formål under Forsvarsdepartementet. Tilskott til Det frivillige Skyttervesen*. Ifølge boken *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år* S. 42 hevdes det at Forsvaret ga 3 788 755 6,5 patroner til DFS i 1955

³⁰⁹ Kiil, E. *Mobiliseringshæren i dag og i morgen*. Norsk militært tidsskrift 7 hefte 1963. S. 406

³¹⁰ §6 omhandler at Krag, samt våpen av Hærens modell skal benyttes i DFS

³¹¹ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 63

Den dag Det frivillige skyttervesen går over til Mauser med kaliber 7,62 vil landets forsvar være betydelig styrket. Det er jo ikke tvil om hvilken rolle våre skyttere vil kunne spille ved eventuell mobilisering eller krig. Heimevernet vil også kunne delta i skytterbevegelsen mer enn det gjør nå.³¹²

Kjelsås' ønske om en ny sivil-militær gevær- og kalibersamordning hadde startet allerede året før da Mauser, slik den var utlevert til HV og Hæren ble godkjent til DFS-skyting i 1955³¹³, noe som gjorde at militært personell med sine utleverte Mausergeværer kunne delta med sine tjenestevåpen i DFS-skytingen. Kjelsås' uttalelse ble forsøkt ytterligere realisert i årene som skulle komme.

DFS' og Forsvarets forholdsvis like behov for skarpskyttergevær passet godt for KV. Som nevnt hadde produksjon av Krag-Jørgensen stoppet opp, hvor håndvåpenavdelingen ved KV de første årene i etterkrigstiden hadde hatt fokus på å konvertere tyske Mauser-geværer som ble beslaglagt fra okkupasjonsmakten. Inntektene fra konverteringen hadde ført med seg inntekter for KV som utgjorde en betydelig del av omsetningen, selv om mange fryktet at KV var i ferd med å bli en ren reparasjonsbedrift på det militære området.³¹⁴ I tillegg hadde den amerikanske våpenhjelpen revet bort mye av grunnlaget for en norsk nasjonal våpenindustri.³¹⁵ Også langvarig styremedlem i KV og «privatpraktiserende industriminister»³¹⁶ Jens Chr. Hauge uttrykte i 1953 misnøye med at KV i etterkrigstiden hadde sunket ned til å bli en reservedelsfabrikant, og ikke var noen moderne militær bedrift.³¹⁷ Industriutbyggingen utgjorde en viktig bestanddel av arbeiderpartipolitikken, og når det gjaldt geværproduksjon var det særlig interesse for å ivareta KVs tradisjon for utvikling og produksjon av skarpskyttergeværer.³¹⁸

Fra KV sin årsberetning for 1956 kan en lese at Forsvarets reduksjon i materiellanskaffelser hadde gjort at KV forsøkte å legge om produksjonen for å muliggjøre salg til andre NATO-land, og at det av samme grunner var gjort forsøk på å utvide sivilproduksjonen, der KVs utviklingsavdelings fremste oppgave hadde vært å utvikle et nytt skarpskyttergevær som skulle avløse Kragen i DFS, samtidig som KV forutsatte at det nye skarpskyttergeværet også skulle

---

³¹² Norsk skyttertidende. 1956. S. 323

³¹³ Det frivillige skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 36

³¹⁴ Øyangen, K. *Moderniseringslokomotivet: 1945-1987*. S. 68-69

³¹⁵ Njølstad, O. *Jens Chr. Hauge*. S. 527

³¹⁶ Ask, O. Westlie, B. *Maktens ansikt*. S. 135

³¹⁷ Wicken, O. *Norske våpen til NATOs forsvar*. S. 45

³¹⁸ Øyangen, K. *Moderniseringslokomotivet: 1945-1987*. S. 107

inngå i HV.³¹⁹ I årsberetningen til KV for 1957 står det videre at KV regnet med at det nye skarpskyttergeværet ville leveres i et antall på 3000 til HV og i et antall på 6000 til DFS.³²⁰

Dermed sammenfalt behovet for nytt skarpskyttergevær til approbasjon hos DFS og Forsvaret samtidig som industrien ønsket å reise den norske produksjonen av skarpskyttergeværer ved KV. Den felles samordningen av skarpskyttergevær i både det sivile og militære hadde betydning for KVs produksjonskapasitet, med statseide KV som produsent. For KV ble det også sett på som ønskelig av samordningshensyn at DFS fikk tatt i bruk et våpen med samme kaliber som Forsvaret benyttet, i stedet for Krag-Jørgensens kaliber 6,5.³²¹

Ønsket om den sivil-militære samordningen når det gjaldt Kongsbergproduserte skarpskyttergevær var også, om enn tilfeldig, i tråd med de anbefalinger Hovedutvalget for Industri og Forsvar fremla for FD i rapporten *Industri og Forsvar* i 1946. Rapporten viste til at krigserfaringene tilsa at produksjonsmulighetene var av avgjørende betydning for krigens utfall, hvorpå rapporten fastslo at det var nødvendig med et minimum av bedrifter som skulle ha en viss industriell beredskap. Bedriftens produksjonslinje skulle enten ha en beredskap som hurtig kunne omlegge produksjonen til militært materiell, eller ved at de sivile og militære produktene ved bedriften skulle ligge såpass nært hverandre at en eventuell omlegging kunne foregå på meget kort tid, forutsatt at de nødvendige forberedelser var truffet.³²² Det ble understreket at en ikke kunne vente seg at private bedrifter ville ta på seg et slikt ansvar, der rapporten vektla at fortrinnsvis statseide bedrifter skulle ta på seg ansvaret.³²³

KV startet derfor på midten av 1950-tallet utviklingen av et nytt skarpskyttergevær tiltenkt bruk hos både Forsvaret og DFS, der geværet skulle være basert på Mausermekanisme. I anledning utviklingen av nytt skarpskyttergevær ble det gitt 6000 låskasser fra Mauser-karabiner vederlagsfritt fra FD til DFS. FD uttalte at dette:

Vil danne et godt grunnlag for å komme i gang med innføringen av et nytt skarpskyttergevær. Det er forutsetningen at det nye skarpskyttergevær skal produseres på grunnlag av, og så vidt mulig være identisk med det, skarpskyttergevær som man venter vil bli modellfestet for Hæren og Heimevernet i løpet av et års tid.³²⁴

³¹⁹ St. Meld nr. 12 (1958). *Årsberetning fra Raufoss Ammunisjonsfabrikker m.v – Kongsberg Våpenfabrikk*

³²⁰ St. Meld. Nr.12 (1959). *Kongsberg Våpenfabrikk – beretning for 1957*

³²¹ Øyangen, K. *Moderniseringslokomotivet: 1945-1987*. S. 107

³²² Hovedutvalget for Industri og Forsvar. *Industri og forsvar*. S. 104-105.

³²³ Hovedutvalget for Industri og Forsvar. *Industri og forsvar*. S. 19

³²⁴ Budsjett-innst. S. Nr 172 -1957. *Brev av 15. april 1957 fra Forsvarsdepartementet til Stortingets Militærkomité*

Skarpskyttergevær M/59

I september 1956 ble det utført prøveskytinger med det nye geværet, der representanter fra KV, DFS, Hærens våpentekniske korps (HVK), Skyte- og vinterskolen (SVI) og noen av landets beste skyttere deltok.³²⁵ På bakgrunn av testresultatene, senere prøver og enkelte modifikasjoner ble skarpskyttergeværet approbert til alle grenene i Forsvaret. I overensstemmelse med FDs forventninger og DFS' lover og regler, herunder formålsparagrafen ble geværet også approbert av DFS. Geværet fikk modellbetegnelsen M/59.³²⁶ Ved approberingen av M/59 ble geværet sidestilt med Kragen for bruk i DFS for skytterlagsmedlemmene.

For medlemmer av DFS ble det gitt statlige subsidier til skytterne for innkjøp av M/59, der det i året 1963/4 ble gitt bidrag på 175,- av en total kjøpesum på 660,-³²⁷. Med utgangspunkt i den sivil-militære geværsamordningen om M/59 uttalte Stortingets Militærkomité i 1961 at «komiteen er av den oppfatning at den forsvarsmessige verdi som DFS har vil øke ytterligere i takt med overgangen til Hærens nye skarpskyttergevær» (M/59).

Komiteen gikk derfor inn for å påskynde utbyttingen av de eldre geværene i DFS til fordel for M/59 ved å overveie engangstilskuddet til den enkelte skytter i forbindelse med overgangen til nytt gevær.³²⁸

M/59 ble dog ikke noen særlig suksess hos DFS på bakgrunn av kostnader, høy rekyl, skjeftform samt at enkelte mente at presisjonen var for dårlig.³²⁹ Dette gjorde at Kragen fortsatte å være det dominerende geværet i DFS. M/59 var i bruk i HV frem til omkring 2002.³³⁰

Oberst Einar Kiils forslag til ny geværsamordning

I et foredrag ved Oslo Militære Samfund i 1963 vedrørende overgangen fra M1 Garand til nytt personlig enhetsvåpen for Forsvaret, herunder mobiliseringshæren, diskuterte Oberst Einar Kiil om M1 Garand burde erstattes med et halv- og helautomatisk våpen eller om det burde utvikles et nytt manuelt repetergevær til militært bruk.

Kiil forsvarte at de stående styrkene burde utstyres med halv- og helautomatiske våpen, men at mobiliseringshæren heller skulle utstyres med et manuelt repetergevær der man samarbeidet med den sivile sektoren om utviklingen av et gevær som skulle tilfredsstille både sivile og militære krav. Kiil understrekte at skyttere synes å være enige om at det kun er manuelle repetergevær

---

³²⁵ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 375

³²⁶ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 378 M/59 betegnes også som KV59

³²⁷ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 378

³²⁸ Budsjett-innst. S. Nr. 103 – 1961-62. KAp. 1781. *Tilskudd til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret*. S. 11

³²⁹ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 378

³³⁰ Antonsen, H. *Historien om Vestoppland HV-distrikt*. S. 85

som er egnet presisjonsmessig til konkurranseskyting og at ved å legge til rette for storstilt bruk av geværet i den sivile sektoren, ville det være av stor militær betydning. Kiil mente at en slik samordning ville være av militær relevans hvor Kiil hevdet at automatvåpen var vanskeligere å vedlikeholde, noe som kunne by på problemer for en uprofesjonell mobiliseringshær.

En slik sivil-militær samordning kunne ifølge Kiil øke oppslutningen om skyttersaken i en størrelsesorden mange ganger det den er i dag, noe som ville ha positive utslag både på det sportslige og beredskapsmessige.³³¹

Kiils tanker ble ikke etterfulgt. Både de stående styrkene og mobiliseringshæren ble oppsatt med AG3, hvor det på lang sikt ville ha vært lite hensiktsmessig hvis mobiliseringshæren skulle være oppsatt med et manuelt repetervåpen, som allerede under Kiils tid var avleggs som enhetsvåpen.

Skarpskyttergevær M/67

Ettersom M/59 fremstod som lite populært i DFS, utviklet KV, i samarbeid med Geværutvalget i DFS et nytt skarpskyttergevær approbert av DFS i 1967 under modellbetegnelsen M/67.³³²

Våpenet ble kamret for det NATO-standardiserte kaliber 7,62 (7,62x51 NATO) som Forsvaret benyttet seg av i AG3 og i M/59F1, samt i kaliber 6,5 som Kragen benyttet seg av. Tradisjonen med den statlige subsidieringen av gevær fortsatte, hvor det i 1967 ble gitt bidrag på 245,- av en totalsum på 865,- til innkjøp av M/67.³³³ Etter at produksjonen av M/67 ble satt i gang stanset KV produksjonen av M/59.

Etter Forsvarets overgang til mer moderne enhetsvåpen hadde Forsvaret et betydelig overskuddslager av geværer, hvor det i den anledning ble donert 50 000 låskasser til DFS. Mange av disse låskassene ble sendt til KV for å bygge opp M/67-geværer på låskassene, hvor de komplette geværene ble solgt til DFS-medlemmene under de nevnte subsidiene. Resten av låskassene ble benyttet som delevåpen for å sikre tilgangen til reservedeler.³³⁴ M/67 var således også bygget på tyske Mauser M98-låskasser, slik som også M/59 var. Selv om M/67 ble innført, fortsatte Kragen å være det mest benyttede geværet i DFS.

M/67 ble ikke approbert av noen annen forsvarsgren enn HV. HV approberte M/67 i kaliber 7,62 NATO, hvor M/67 var i bruk i HV frem til omkring 2002.³³⁵

---

³³¹ Kiil, E. *Mobiliseringshæren i dag og i morgen*. Norsk militært tidsskrift hefte 7 1963. S. 407

³³² M/67 betegnes også som KV67

³³³ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 379

³³⁴ Norsk skyttertidende. 1972. S. 25 og St. Prp. Nr. 115. *Om organisasjonsendringer m.v i Forsvaret*. III. *Utrangering og disponering av forskjellig militært utstyr*. S. 13

³³⁵ Antonsen, H. *Historien om Vestoppland HV-distrikt*. S. 85

Subsidieringen

De sivile salgene og subsidiering av skarpskyttergeværer til DFS kan sånn sett ses i lys av etterkrigstidens industriutbygging. Ulriksen kritiserer Forsvaret for å bruke store beløp på subsidiering av norsk forsvarsindustri, beløp Ulriksen hevder Forsvaret aldri får noen avkastning på.³³⁶

På en annen side har subsidieringen av geværer til DFS-skyttere siden 1893 ført til at titusenvis av skyttere har ervervet et egnet gevær til en rimelig penge. Dette bidro også til opprettholdelsen av en nasjonal geværproduksjon som på mange måter tilfredstilte rapporten Forsvar og Industri, samt at skytterne fikk frigjorte midler til å kunne drive skytetrening. Inge Bartnes (SP) i Militærkomiteen hevdet i 1961 at selv om DFS fikk ammunisjonsbidrag, tok staten årlig inn 600 000 kroner i omsetningsavgift fra DFS på ammunisjon (hvor mye av ammunisjonen som ble benyttet var produsert av Raufoss Ammunisjonsfabrikker (RA) der RA, som med KV også var en statseid bedrift³³⁷) og at det neppe var å ta i om en hevdet at staten samlet tjente minst like mye på skyttervesenets virksomhet (f. eks vedlikehold av skytebaner og lignende) som den yter skyttervesenet i form av tilskudd.³³⁸ Altså var Bartnes ikke kun av det syn at DFS var en kostnadsbesparende organisasjon for Forsvaret, men at staten nærmest tjente penger på skyttervesenets virksomhet.

HV – hold på KV

Forsvaret approberte AG3 som enhetsvåpen i 1966. AG3 med kikkertsikte ble også etterhvert approbert som skarpskyttergevær for Hæren, hvor AG3 i stor grad erstattet M/59 som Hærens skarpskyttergevær. Dette resulterte i en debatt mellom generalmajor Paul M. Strande og Jens Anton Poulsson som foregikk i Norsk Militært Tidsskrift i 1977.

Debatten startet med en artikkel fra Strande kalt «HV – Hold på KV», hvor Strande gikk ut mot approberingen av AG3 som skarpskyttergevær i Hæren, og viste til at HV for sin del fortsatte å benytte M/59 og M/67 som skarpskyttergevær. Strande viser til hvordan den mest sannsynlige motstanderen i krig har et skarpskyttergevær med en praktisk skuddavstand for skarpskyting på 800 meter, hvor AG3 som skarpskyttergevær ikke var å anse som tjenlig for presisjonsskyting ut over 400 meter.³³⁹

---

³³⁶ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 277

³³⁷ RA i *skuddlinja*. S. 206 og A/S Norma projektilfabrik 100 år. S. 56. Mellom 1965 og 1989 ble de sivile ammunisjonssalgene gjort via RANO, som var et samarbeid mellom RA og Norma projektilfabrikk.

³³⁸ Stortingstidende 1960-1961. S. 2750

³³⁹ Strande, P. *HV – Hold på KV*. Norsk militært tidsskrift. 1977 vol. 147 Nr. 11. S. 88. Hanevik 1998. s. 381 hevder skuddvidden på AG3 med skarpskyttersats har en skuddvidde på 600-800m, men at satsen ikke var særlig vellykket

Strandes artikkel går sterkt inn for å fortsette å benytte M/59 samt å innføre M/67 som skarpskyttergevær også i Hæren, der Strande viser til hvordan HVs bruk av M/67 gjør at de vil kunne virke på lengre hold enn Hærens skarpskyttere. Strande viste også til at feltskyttere i DFS innehar betydelige skytterferdigheter med M/67, der Strande gikk inn for at hvis Forsvaret valgte sine skarpskyttere ut ifra om de var medlem i DFS, ville dette føre til at skyteferdigheten ble opprettholdt. Dette fordi skarpskytteren kunne benytte sitt tjenestevåpen til DFS-skytingen, hvor M/67 på denne tiden var i utstrakt bruk hos skytterlagene. Når det gjelder DFS var Strande kritisk til at DFS' geværutvalg ikke fikk uttale seg når det gjaldt Forsvarets tester av nytt skarpskyttergevær, samt at Strande påpekte at kaliber 6,5 (som var og er det dominerende kaliberet i DFS) var et vesentlig bedre skarpskytterkaliber enn 7,62 NATO, som ble brukt i Forsvarets enhets- og skarpskyttergevær.³⁴⁰

Skyteutvalget som hadde approbert AG3 som skarpskyttergevær, samt utarbeidet ny skarpskytterutdanning bestod av representanter fra Forsvaret, samt en representant fra DFS. Formannen for Skyteutvalget, Jens Anton Poulsson ga motsvar til Strande. Poulsson ga Strande rett i at M/67 var langt mer presis enn AG3, og at M/67 i kaliber 6,5 kunne levere presise førsteskudd på 500-600 meter, noe som overgikk AG3s egenskaper, der Poulsson viste til at Skyteutvalget hadde anbefalt innføring av M/67 i kaliber 6,5 som skarpskyttergevær i Hæren. Poulsson viste dog til at det måtte gjøres endringer på M/67 for å tilrettelegge for kikkert, noe som ville koste tid og penger, hvor det ville ta år før geværet kunne innføres. Dette var ifølge Poulsson en stor del av årsaken til at AG3 ble innført som skarpskyttergevær, siden AG3 allerede var tilgjengelig. Poulsson hevdet også at hvilket gevær man nyttet var av mindre relevans, der selve skarpskytterutdannelsen var viktigere enn selve geværet. Poulsson stilte også spørsmål til hva DFS skulle ha med anskaffelse av skarpskyttergevær i Hæren å gjøre, selv om han påpekte at DFS sine fagkunnskaper var representert i Skyteutvalget. Poulsson avsluttet med at utdanning av skarpskyttere for bruk i krig er noe ganske annet enn å utdanne konkurranseskyttere³⁴¹, hvor det kan henvises tilbake til skarpskytterkursene Poulsson hadde startet på HV-skolen på Dombås i 1956 med sikte på å gi skarpskytterutdanning til DFS-skyttere.³⁴²

---

³⁴⁰ Strande, P. *HV – Hold på KV*. Norsk militært tidsskrift. 1977 vol. 147 Nr. 11. S. 89

³⁴¹ Poulsson, J. *AG3 som skarpskyttergevær*. Norsk Militært Tidsskrift. 1977 Vol. 149 Nr. 9. Skyteutvalget bestod av fire representanter fra Hæren, en fra HV og en fra DFS. (Mannskapsavisa nr 20. 1970. S. 1)

³⁴² Kryssreferanse. Se side 66

Geværprøver ved Forsvarets Skyte- og vinterskole

Forsvarets Skyte- og vinterskole (SVI) gjennomførte på slutten av 1970-tallet sammenlignende prøver mellom M/67 (som også ble kalt KV67), AG3 og Steyr SSG. Testresultatene fra SVI var at M/67 viste seg å være klart bedre til presisjonsskyting enn AG3, hvor treffsannsynligheten med M/67 var mer enn det dobbelte enn ved AG3, der SVI uttalte at «Den røde tråden som går gjennom hele undersøkelsen er at AG3 faller gjennom som et presisjonsvåpen, mens KV67 gir et meget tillitvekkende inntrykk.»

I tillegg til å ha en ganske lik anskaffelseskostnad som AG3, poengterte SVI også at det var positivt at M/67 ble produsert i Norge samt at det innebar beredskapsmessige fordeler at M/67 var standardvåpen i Det frivillige Skyttervesen.

M/67 ble altså ansett som et mer egnet skarpskyttergevær enn AG3, hvor SVI uttalte at M/67 var på høyde med Steyr SSG.³⁴³ På bakgrunn av resultatene med M/67 når det gjaldt presisjon, utbredelse i det sivile samfunnet og produksjon i Norge anbefalte SVI å approbere M/67 som skarpskyttergevær i Forsvaret. Anbefalingen ble dog ikke tatt til følge, noe som resulterte i at AG3 fortsatte å benyttes som skarpskyttergevær.

Holdningen til AG3 som skarpskyttergevær virker dog å ha endret seg forholdsvis raskt. På 1980-tallet ble det utviklet et modifisert Mausergevær som erstattet AG3 med kikkertsikte og M/59 som skarpskyttergevær i Hæren. Geværet fikk betegnelsen NM149 og ble kamret for 7,62 NATO³⁴⁴, hvor NM149 hadde betydelige likhetstrekk med M/59 og M/67 ved at det var bygget på tyske Mauser M98-låskasser og blant annet benyttet identisk hevarm som M/67³⁴⁵, men helt identiske var de ikke.

Ettersom NM149 også er basert på Mauser M98-mekanismen kan det derfor sies at når Forsvaret approbert NM149 som skarpskyttergevær i 1985, føyer dette seg i rekken av at eldre infanterigeværer og tradisjonelle jaktgeværers kvaliteter, som med M/59 og M/67 passet opp mot Forsvarets behov for skarpskyttergevær.³⁴⁶

---

³⁴³ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 380

³⁴⁴ Hærens forsyningskommando. *Materiellforvaltning i hæren*. S. 456. Se også Forsvarets Forum, Nr. 10 1985, S. 23

³⁴⁵ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 382

³⁴⁶ Antonsen, A. *Norske militærgeværer etter 1859*. S. 300

SIG Sauer 200 STR innføres i DFS

Som nevnt fortsatte Kragen å være det mest benyttede geværet i DFS selv om M/59 og M/67 hadde blitt innført. Dette gjorde at enkelte hevdet at M/59 var en fullstendig fiasko og M/67 en betinget suksess.³⁴⁷

Ettersom mange av Kragene på midten av 1980-tallet hadde vært i DFS' tjeneste i over 90 år var mange av geværene preget av høy slitasje. I tillegg hadde offisiell produksjon av Kragen for lengst blitt avsluttet. Disse to momentene gjorde at det var krevende å oppdrive gode eksemplarer av Kragen, hvor børsemakere ofte måtte gjøre en betydelig jobb for å skape brukbare eksemplarer.

På 1980-tallet antok KV at beholdningen av låskasser for produksjon av M/67 ville bli tom innen 6-8 år, noe som på sikt ville føre til geværmangel og delemangel også når det gjaldt M/67.

Utfordringene med å få kjøpt egnede geværer som hyllevare og at det var flere geværer i bruk gjorde derfor at det var behov for DFS å lete etter et nytt gevær. I 1982 vedtok Norges Skytterstyre opprettelsen av en prosjektgruppe som skulle undersøke innføringen av et nytt gevær. DFS' Geværutvalg ledet prosjektgruppen, hvor generalfelttøymester Egil Jørgensen, som fra før av var medlem av Geværutvalget, etterhvert ble satt til å lede prosjektgruppen.

DFS' søsterorganisasjoner i Danmark og Sverige, *De danske Skytteforeninger og Frivilliga skytterörelsen* stod på samme tid overfor lignende problem som DFS, der det ble estimert at de danske og svenske beholdningene av låskasser ville rekke til omkring år 2000. De svenske og danske organisasjonene var interessert i DFS sitt prosjekt, hvor de ble invitert med i den norske prosjektgruppen.

De tre skandinaviske skytterorganisasjonene lanserte en åpen konkurranse der ulike geværprodusenter kunne levere sine forslag til nytt gevær for innføring i de tre organisasjonene. Det var også diskusjoner om det skulle innføres *ett* våpen, eller om man skulle tillate alle våpen som tilfredsstilte grunnleggende krav, noe flere mente ville gi skytterne valgfrihet i valg av gevær.³⁴⁸

I NST i 1984 skriver Geværutvalget at DFS sin tilknytning til Forsvaret gjorde at det våpenarsenalet som finnes i DFS utgjorde et forsvarspotensial, der Geværutvalget uttalte at de ønsket at det fortsatt skulle ligge et forsvarspotensial i DFS sitt våpenarsenal. Mens bruken av Krag, M/59 og M/67 hadde ført med seg at flere modeller var i samtidig bruk, var det derfor

---

³⁴⁷ Norsk skyttertidende. 1984. S. 11

³⁴⁸ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 382

ifølge Geværutvalget viktig at det skulle velges *ett* nytt standardgevær i DFS. Dette valget ble gjort ettersom det medførte at kostnadene ville holdes nede, geværet ville være kjent for svært mange, deler ville være enkelt å oppdrive og at det dermed kunne repareres og vedlikeholdes uten for store problemer.³⁴⁹ Disse momentene ville også bidra til skyting som breddeidrett.

I tillegg til skytternes egen mulighet for å kjøpe deler og vedlikeholde geværet var andre vesentlige momenter for valg av geværleverandør våpenets tekniske kvalitet, kostnadsutvikling og soliditet i produsenten. I perioden 1986-1987 ble det gjennomført tre store tester. Den største testen, som også var en test i ekstremkulde for kontroll av funksjon og presisjon under slike forhold ble gjennomført på Terningmoen militærleir.³⁵⁰

Etter Geværutvalgets anbefalinger vedtok Skyttertinget i 1987 at SIG Sauer 200 Scandinavian Target Rifle (STR) skulle innføres i DFS, der de første geværene kom til landet høsten 1989.³⁵¹ Våpenet ble også innført i de svenske og danske skytterforeningene.

Som et resultat av innføringen av «Saueren» i DFS ble det i samarbeid med lokale børsemakere opprettet flere titalls servicestasjoner over hele landet. Servicestasjonene sikrer skytterne en desentralisert og landsomfattende struktur av tilgang til deler, reparasjon og vedlikehold av Saueren

Infanteriinspektøren, som hadde tilholdssted på Terningmoen militærleir fikk omfattende informasjon om testresultatene på de 16 ulike geværene som ble utprøvd.³⁵² I tillegg fikk Forsvaret ytterligere informasjon om geværprosjektet gjennom Norges Skytterstyre, ettersom Skytterstyret på 1980-tallet bestod av to personer som representerte Forsvaret på hver sin måte, gjennom henholdsvis FD og som kongevalgt medlem.

Samtidig som DFS drev geværttester var Forsvaret på jakt etter nytt skarpskyttergevær. Forsvaret ble i den anledning forespurt om det var interesse for et felles geværssamarbeid, eller om Forsvaret var interessert i å approbere et skarpskyttergevær som var mer tilpasset militære behov, men som samtidig var basert på samme system som 200 STR og således ville ha store likhetstrekk med DFS sitt gevær når det gjaldt deler og lignende.³⁵³ Forsvaret ble også tilbudt tilgang til DFS sine

---

³⁴⁹ Norsk skyttertidende. 1984. S. 103

³⁵⁰ Det frivillige Skyttervesen. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. S. 61

³⁵¹ Det frivillige Skyttervesen. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. S. 59-62.

³⁵² Telefonsamtale med sekretær i Geværutvalget og prosjektgruppen, Kurt Arne Berglund. 9.4.2020

³⁵³ Se for eksempel SIG Sauer SSG 3000

landsomfattende servicestasjoner, noe som ville sikre Forsvaret en landsomfattende tilgang til deler og reparasjonsarbeid.³⁵⁴

Selv om Forsvaret hadde omfattende innsyn i geværprosjektet, både gjennom Infanteriinspektøren og gjennom Norges Skytterstyre, ble det ikke innført en felles geværsamordning mellom DFS og forsvarssektoren, der Forsvaret i stedet approbert NM149 som nytt skarpskyttergevær i Hæren og HV.³⁵⁵

Mens innføringen av Sauerer representerer et brudd i den sivil-militære samordningen om skarpskyttergevær, representerer det også slutten på tradisjonen med den statlige subsidieringen for geværkjøp, ettersom det ikke ble gitt statlige bidrag til enkeltpersoner for kjøp av Sauerer.³⁵⁶

Selv om det har forekommet brudd i den sivil-militære geværsamordningen, kan det allikevel hevdes at felles bruk av samme våpen ikke nødvendigvis er av avgjørende karakter, blant annet med henvisning til at DFS lærer bort grunnleggende ferdigheter i våpenbruk og skyting, der for eksempel innføringen av Sauerer i DFS førte med seg at flere fikk tak i et kvalitetsvåpen som hylleware, noe som igjen gjorde at de grunnleggende skyteferdighetene i DFS økte.

DFS-skytingen i praksis

Både formålsparagrafen av 1911 og 2016 nevner spesifikt at organisasjonen skal fremme praktiske skyteferdigheter. Hva innebærer praktiske skyteferdigheter?

Mens avstandene i offisiell DFS-skyting historisk sett kunne foregå på svært lange avstander (f. eks 1000m), ble de lengste holdene etterhvert nedkortet. Det obligatoriske 600-metersholdet ble sløyfet for lands- og landsdelsstevner i 1953, der skytingen siden den tid stort sett har vært på 100-300m hold.³⁵⁷

Det eksisterer en rekke skyteøvelser i DFS. Blant DFS' skyteøvelser fremstår feltskytingen ifølge Solli-rapporten å stå nærmest formålsparagrafen om praktiske skyteferdigheter siden skytteren trenes i både avstands- og vindbedømmelse³⁵⁸, men også stangskytingen og felthurtigskytingen synes å ligge nært formålsparagrafen.

Feltskytingen foregår vanligvis ved at øvelsen består av fem ulike hold hvor det skytes seks skudd på hver figur. Øvelsen foregår i terrenget. Øvelsen kombineres også med skiløping på

---

³⁵⁴ Telefonsamtale med sekretær i Geværutvalget og prosjektgruppen, Kurt Arne Berglund. 9.4.2020

³⁵⁵ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 383

³⁵⁶ Hanevik, K. *Norske militærgeværer etter 1867*. S. 383

³⁵⁷ Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. S. 45

³⁵⁸ Solli-rapporten. S. 23

vinteren og terrengløp om sommeren. Stangskytingen ble innført i 1912 og er oppkalt etter forsvarsminister Georg Stang. Øvelsen er en form for feltmessig hurtigskyting som simulerer ildoverfall hvor hensikten er å skyte flest treff innenfor en oppsatt skytetid på 25 sekunder.³⁵⁹ Felthurtigskyting ble innført i 1930. I øvelsen skal skytteren, fra stående posisjon, kaste seg ned og treffe tre ulike feltfigurer på ulik avstand på raskest mulig tid.³⁶⁰

En tidligere skyteøvelse i DFS var en lagsøvelse der lagene bestod av fem eller 10 mann. Øvelsen ble opprinnelig kalt terrengøvelser, men etterhvert som terrengøvelsene fikk et mer feltmessig preg og var lagt mer realistisk an, gikk FD i 1952 inn for å kalle øvelsen *stridsskytinger*.³⁶¹ Ved stridsskyting skulle laget på forhånd få vite forutsetningene for øvelsen. Forutsetningene var som regel en av de tre følgende forutsetningene: Nedkjemping av en angripende fiende, foreta et ildoverfall, og å nedkjempe en vikende fiende. Ofte ble forutsetningene kombinert. Det ble arrangert landskamper i stridsskyting mellom Norge, Sverige og Danmark ved Nordisk mesterskap fra 1953 til 1978.³⁶²

Når det gjelder bevilgninger var strids- og feltskytinger egen bevilgningspost fra FD til DFS, hvor FDs bevilgninger til strids- og feltskytinger fra 1960-tallet og utover utgjorde en stadig større del av de samlede bevilgningene til DFS, der bevilgningene til strids- og feltskytingen i budsjettåret 1962-1963 utgjorde over 10% av de samlede bevilgningene til DFS.³⁶³

Nettopp det at DFS driver skyting med grovkalibrede våpen kombinert med korte skytetider var ifølge Solli-rapporten noe som gjorde skyttere fra DFS særlig skikket for Forsvaret, i motsetning til hvordan for eksempel Norges Skytterforbund i all hovedsak driver skyting med finkalibrede våpen og lange skytetider der størst mulig presisjon er det viktigste.³⁶⁴ Med dette tegner således Solli-rapporten et skille mellom hva som kjennetegner skytingen i et funksjonelt imperativ, og hva som kjennetegner skytingen i et mer samfunnsmessig imperativ, og således spenningsforholdet mellom skyting som idrett og skyting idrett og forsvarssak. Rapporten tegner også et skille mellom DFS og NSF hvor DFS-skytingen av Solli-rapporten ble tegnet som mer forsvarsrelatert enn NSF-skytingen.

Opp gjennom årene har det også vært ulike skyteskiver i bruk i DFS. Her kan nevnes feltskytningsskivene vedtatt av Skyttertinget i 1950 (vedlegg 2), der skivene i stor grad er de

---

³⁵⁹ NROF avd. Oslo. *Oberst Stangs hurtigskyting*.

³⁶⁰ Solli-rapporten. S. 23

³⁶¹ St. Prp. Nr. 1. (1952). *Særlige formål under Forsvarsdepartementet*. S. 4

³⁶² Røgeberg, W (Red.) *Norges skyttere i ord og bilder*. Nordre del. S. 56

³⁶³ Stortingsforhandlinger 1962-63. S. 343

³⁶⁴ Solli-rapporten. S. 22

samme figurene benyttet av Forsvaret.³⁶⁵ I NST ble det i 1974 opplyst at det «blant skyttere i senere tid har kommet motvilje for å skyte på de tradisjonelle menneske- og dyrefigurene.»³⁶⁶ I 1975 fikk de menneskelignende figurene en abstrakt utforming hvor de menneskelignende figurene gikk ut av offisiell bruk³⁶⁷, hvor de nye figurene var abstrakter av feltskytingsskivene fra 1950.

Skyteøvelsene som nå er gjennomgått er de øvelsene som i størst grad synes å være knyttet opp til formålsparagrafen, hvor FDs bevilgninger til disse skytingene viser at det fra politisk hold ble ført en aktiv politikk for å opprettholde kunnskaper og ferdigheter i DFS i hva som i formålsparagrafen kalles praktiske skyteferdigheter. Forsvaret, og spesielt HV har også i utstrakt grad gjennom denne studiens tidsramme benyttet seg av de samme skyteøvelsene som DFS, hvor de to organisasjonene konkurrerer om hverandre, blant annet på Landsskytterstevnet, men også ved en rekke andre felles stevner der både DFS og Forsvaret deltar.

Oppsummering av den sivil-militære geværsamordningen

Dette kapittelet har vist at etterkrigstidens sivil-militære samvirke også gjaldt på våpenfronten, der det ble innledet en sivil-militær samordning mellom Forsvaret og DFS, representert ved den felles bruken av skarpskyttergeværene M/59 og M/67. Samordningen synes ikke å ha vært en like stor suksess som den tidligere samordningen med Krag-Jørgensengeværet. Med henvisning til Kjelsås', FDs, Kiils, Strandes, SVIs og Geværutvalgets uttalelser var det ikke kun praktiske årsaker til samordningen, der samordningen også ble begrunnet sikkerhetspolitisk. Kapittelet har også vist at ved innføringen av Sauerer i DFS på slutten av 1980-tallet ble Forsvaret invitert med på et nytt felles prosjekt om samordning av skarpskyttergevær mellom DFS og forsvarssektoren, der Forsvaret avslo invitasjonen. Kapittelet har også kort gått gjennom hva praktiske skyteferdigheter innebærer.

Kapittel 8. DFS som forsvarsrelevant organisasjon

Denne oppgaven har i all hovedsak vist hvordan DFS sin virksomhet som forsvarsrelatert organisasjon har vært av indirekte karakter, gjennom en rekke områder; tilrettelegging av skytebaner og opplæring og kursvirksomhet i trygg våpenbruk, skyte- og instruktørkurs og arrangering av skyting og skiskyting. Det har også blitt vist til at det i stor grad har vært en selvforståelse internt i organisasjonen at DFS er en forsvarsbyggende organisasjon, samt at virksomheten ikke kun er til nytte for Forsvaret, men også for samfunnet. Gjennom oppgaven har

---

³⁶⁵ Forsvaret. *Katalog over Hærens skivemateriell*.

³⁶⁶ Norsk skyttertidende. 1974. S. 99

³⁶⁷ Solli-rapporten. S. 23

det også blitt vist til en rekke uttalelser om at DFS sin virksomhet er av forsvarsmessig relevans. DFS som forsvarsrelevant organisasjon har dog vært oppe til debatt, der dette kapittelet vil ta for seg enkelte diskusjoner og peke på noen generelle trekk i diskusjonene.

Forsvarsmessig verdi henimot null?

I 1963 oppnevnte Forsvarets idrettsråd nye fagutvalg for militæriddrett, der skyting var et av fagutvalgene.³⁶⁸ Oberstløytnant Olav Evensen, som var et av de opprinnelige medlemmene i fagutvalget for skyting gikk i 1969 hardt ut og kritiserte forholdet mellom DFS og Forsvaret i en artikkel kalt *Bør Forsvaret og Det frivillige Skyttervesen innlede et mer utstrakt samarbeid?*

I artikkelen diskuterer Evensen hvorvidt DFS lever opp til sine intensjoner, eller om ord som «forsvarsvilje» og «forsvarstanke» heller kun er ord som det «skrives vakkert om på et stykke papir» ved søknad om statsbidrag.

Evensen vedkjente at skyttervesenets utløpere i «nærsagt enhver avkrok av vårt vidstrakte land» utgjør et grunnlag for et kolossalt forsvarspotensial. Evensen stilte dog spørsmål til om dette potensialet var utnyttet på en tilfredsstillende måte. Ifølge Evensen var oppfølgingen av dimitterte soldater fra f. eks førstegangstjeneste for dårlig, hvor Evensen mente at det burde tilrettelegges for et tilbud hvor de dimitterte soldatene kunne få gunstige betingelser ved å drive frivillig soldatetterutdanning gjennom skyting i skytterlagene.

Videre spurte Evensen om skytterbevegelsen manglet kompetanse for hvilke skytekrav en moderne soldat stod overfor, hvor han hevdet at skytevirksomheten i DFS var «mosegrodde levninger fra den gang da Forsvaret i hovedsak var bevæpnet med Krag'en.» Evensen hevdet at DFS-skytingen i det vesentlige var av sportslig interesse med kun sporadiske innslag av skyting med feltmessig preg, hvor den moderne soldaten ville ha et magert utbytte av slik skyting og at *ikke en eneste en* ville ha drevet DFS-skyting om hovedmålet med treningen var å skape treffsikre soldater i felt.

Artikkelen kom ut i samme tidsperiode som AG3 ble innført som enhetsgevær i Hæren og HV. Innføringen av AG3 markerte ifølge Evensen at Forsvaret og DFS stod overfor en avgjørende skillevei og om organisasjonene ville velge å gå samme vei eller slå inn på divergerende kurs.

Evensen uttalte at Forsvaret har valgt våpen, og at det dermed var opp til DFS å følge opp, hvor han videre poengterte at de statlige myndigheter måtte få et avgjørende ord. Ifølge Evensen var det avgjørende at hvis DFS som organisasjon fortsatt skulle ha forsvarstanken som grunnpilar,

---

³⁶⁸ Mannskapsavisa. Nr. 11. 1963. S. 6

måtte DFS gis anledning til å omgå AG3 med like stor selvfølgelighet som sine egne Mausere eller Krager. Hvis DFS ikke fikk adgang til AG3, ville DFS' forsvarsmessige verdi ifølge Evensen raskt synke henimot null. Et forslag til løsning var ifølge Evensen at man gjennom HV førte AG3 inn i skytterlagene. Siden HV og DFS hadde en tett tilknytning og at mange i HV var skytterlagsmedlemmer, var derfor Evensen av den oppfatning at dette muliggjorde at HV-personell kunne tilrettelegge for at våpeninstruksjon og skyting med AG3 kunne få sin naturlige plass i skytterlagene.³⁶⁹

Også oberstløytnant Kjell Brenna var av en noe lignende oppfatning som Evensen. Brenna hevdet i 1973 at ettersom Forsvaret hadde gått over til AG3, mens DFS fortsatte med Krag og Mauser, gjorde dette at det var en utakt mellom DFS og Forsvaret, ettersom utdannelsen på de to organisasjonenes våpen var såpass ulike.

Brenna vedkjente dog at AG3 ikke fyller kravene til konkurransevåpen for en sivil toppskytter og at Forsvaret derfor ikke kunne kreve at DFS skulle gå over til AG3. I stedet så Brenna for seg at organisasjonene skulle møtes på midten, ved at Forsvaret burde låne ut AG3 til DFS for opplæring og instruksjonsskyting, samt at det skulle opprettes en egen AG3-klasse i DFS der det ble skutt i de skyteøvelsene som ble innført i Forsvaret ved overgangen til AG3.³⁷⁰

Sjefen for NATOs nordkommando uttaler seg om skyttersaken

I 1971 diskuterte sjef for NATOs nordkommando, general Sir Walter Walker skyttersaken i henholdsvis Danmark og Norge. I artikkelen, som omhandler Sovjetunionens forsvarsutbygging, NATOs strategier, styrkeforhold og danske og norske mobiliseringssystemer skrev Walker følgende om skyttersaken:

Our own standing forces are comparatively small in number, but the odds against us would be reduced with the mobilization of reserves in Denmark and Norway. Denmark can mobilize more than 80,000 reservists in about 24 hours and, in a matter of hours, almost 70,000 Home Guard. In Norway, 110,000 reservists, plus 70,000 Home Guard can be mobilized in the same way.

Although the immediate combat value of reserve forces is somewhat in question, both countries do have very effective voluntary rifle training clubs. In Norway these clubs contain 200,000 active riflemen between 15 and 90 years of age. In Denmark, the rifle clubs have 85,000 active members. Some riflemen in both countries, as members of the

---

³⁶⁹ Norsk skyttertidende. 1969. S. 166-176

³⁷⁰ Trae, S. *På sporet av norsk forsvarshistorie*. S. 164

Home Guard and local defense units, or as guerillas, could put a rifle bullet between the eyes of an enemy intruder at a distance of 200 yards. This widespread skill with firearms, therefore, is of considerable deterrent value. This deterrent value would be of particular importance if a guerilla force were trained to operate hand in glove with the field army.³⁷¹

Det er nærmest oppsiktsvekkende at skyttersaken som forsvarssak såpass tydelig og direkte har vært tema innenfor NATOs toppledelse, der det er åpenbart at Walker snakker om DFS. Walker setter skyttersaken inn i funksjonelle imperativer gjennom både et Heimeverns- og geriljaperspektiv, der skyttersaken og utbredelse i ferdigheter i rifleskyting, spesielt hvis det er et tett samarbeid mellom skytterorganisasjonen og Forsvaret ifølge Walker har avskrekkende effekt og således bidrar til å skape et troverdig forsvar.

DFS: Økt betydning for Hærens dugelighet?

I motsetning til Evensens skarpe kritikk mot DFS-skytingen, og mer i tråd med Walkers påstander hevdet generalmajor Paul M. Strande i 1974 at som følge av at Hærens nye opplegg for skyteutdannelsen med gevær gjeldende fra 1. januar 1975 i større grad ville vektlegge feltmessig opptreden på bekostning av selve skytingen, ville virksomheten i DFS få økt betydning for Hærens dugelighet. Siden det vanligvis ikke er noe krav ved den feltmessige opptreden i DFS-skyting, hvor heller skyting og tid er prioritert, ville derfor DFS-skytingen i Strandes øyne fungere utfyllende ved den manglende skytekompetansen som potensielt kunne forekomme ved Hærens nye opplegg for skyteutdannelsen.

Strande estimerte at av de 223 000 skytterne i DFS i 1972 tilhørte kanskje en tredjedel Hæren på et eller annet vis, for eksempel ved at de hadde gjennomgått verneplikt. Hvis Strande har rett i sitt regnestykke vil dette i så fall innebære at en meget stor andel av mobiliseringshæren og annet militært disponibelt personell årlig fikk øvelse i skyting gjennom DFS, enten gjennom øvelser på DFS-skytebaner i HV-regi eller gjennom skyting i DFS på fritiden. Strande regnet også på at antallet i DFS sine rekrutt- og juniorklasser ville bety at over 3000 i hver årsklasse hadde lært å skyte gjennom DFS før de skulle avtjene verneplikten.³⁷² Strandes estimat viser også at HV har betydelig innvirkning på DFS' medlemstall.

---

³⁷¹ Walker, W. *The Challenge in the North* S. 69-70.

³⁷² Norsk skyttertidende. 1974. S. 115

Det må her vises tilbake til debatten mellom Strande og Poulsson, der Skyteutvalget med Poulsson som formann, hvor DFS også var representert, i stor grad vektla utdanning, altså feltmessig opptreden, i motsetning til Strande som vektla konkurranseskytingen.

Innføringen av Saueren i DFS førte med seg et lignende innlegg som Evensens og Brennass innlegg, der den kjente skribenten i Våpenjournalen, Ladeboken og en rekke andre jakt- og våpenskrifter Svein Solli diskuterte innføringen av Saueren i et innlegg i NST i 1991. Solli hevdet at de våpen (manuelle repetervåpen) som ble benyttet i DFS militært sett hadde blitt antikviteter i 1945, og at Krag, Mauser og Sauer var av liten eller ingen militær verdi der han hevdet at DFS for alvor sviktet formålsparagrafen da Forsvaret gikk over til AG3 og DFS ikke fulgte etter.

Ifølge Solli ville det fornuftige ved Forsvarets overgang til AG3 være å tillate at skytterlagsmedlemmer fikk anledning til å kjøpe Kongsbergproduserte, halvautomatiske versjoner av AG3, hvorpå det burde opprettes en egen klasse ved baneskytingen for AG3-skytingen som ekskluderte Krag, Mauser og Sauer. Dette ville ifølge Solli gjøre at DFS i høyere grad kunne oppfylle formålsparagrafen, ettersom forslaget innebar at man på nytt skulle legge til rette for at sivile skytterlagsmedlemmer kunne benytte likt våpen som Hærens enhetsvåpen, slik som hadde vært tradisjonen med Krag-Jørgensen.

På samme måte som Evensen og Brennass argumentasjon om at DFS-skytingen hadde utviklet seg til å være av mer sportslig karakter og at splittelsen i geværsamordningen svekket relasjonene mellom Forsvaret og DFS var også Solli av lignende inntrykk. Solli hevdet at DFS var inne i en identitetskrise der man ikke fikk bestemt seg for hvor organisasjonen skulle gå. Det store spørsmålet for Solli vedrørende DFS var om DFS skulle drive ren konkurranseskyting eller om den skulle være en slags halvmilitær bondebevæpning, der han var av inntrykk av at DFS allerede hadde tatt steget til å drive matchskyting³⁷³, men at det virket som om organisasjonen fortsatt har ett bein i bondehæren og ikke helt tør å ta steget fullt ut.³⁷⁴

Både Evensen, Brenna og Solli vektla sterkt den sivil-militære geværsamordningen og feltskyting som sentrale faktorer for at DFS skulle oppnå formålsparagrafen på en tilfredsstillende måte, der de hevdet at Forsvarets overgang til selvladende våpen mens DFS fortsatte med manuelle repetervåpen gjorde at DFS mistet mye av sin forsvarsrelevans. Deres argumentasjon kan således ses i lys av spenningsforholdet mellom funksjonelle og samfunnsmessige imperativer ved skyting

---

³⁷³ Matchskyting, skyting av mer idrettslig karakter.

³⁷⁴ Norsk skyttertidende. 1991. S. 42

som forsvarssak og skyting som samfunnssak, hvor DFS opp gjennom historien har balansert som en organisasjon som både er av forsvarsbyggende og idrettslig karakter.

På en annen side synes Walker, Strande og en rekke andre sentrale forsvarspersonligheter å være av inntrykk av at DFS som institusjon for skyteopplæring og vedlikehold av skyteferdigheter var av stor betydning for Forsvarets dugelighet.

Spesielt Evensen og Solli legger nærmest utelukkende vekt på geværsamordningen når det gjelder DFS som forsvarsrelatert organisasjon, hvor momenter som forvaltning av skytebaner, opplæring i våpenbruk, grunnleggende skyteferdigheter, kursing og holdningsarbeid i liten grad blir vektlagt av hverken Evensen eller Solli. Selv om det synes saklig at den tradisjonelle sivil-militære geværsamordningen utgjorde en faktor for skyttervesenets relevans som forsvarsrelatert organisasjon, vil det å kun vektlegge geværsamordningen underkommunisere de andre forsvarsrelaterte virksomhetene til DFS. I tillegg kan Evensens, Brennans og Sollis diskusjoner ses på som forslag for å knytte DFS nærmere Forsvaret. Som denne oppgaven har vist har DFS et bredere samfunnsengasjement enn kun å være en forsvarsrelatert organisasjon. Denne balansegangen mellom DFS sin rolle som en samfunnsnyttig organisasjon og DFS som en forsvarsrelatert organisasjon synes å være viktig for å sikre DFS sin legitimitet i såvel forsvarssektoren som i det sivile samfunnet.

Evensen og Solli overser også at våpensplittelsene mellom Forsvaret og DFS i all hovedsak kun gikk utover de sivile skytterne som ikke kunne erverve slike våpen. Våpensplittelsen kan ikke sies å ha hatt stor betydning for de militære som også var medlem av DFS. DFS har godkjent stort sett alle ordinære approberte enhetsvåpen som har blitt benyttet i Forsvaret siden 1950-tallet for bruk i skytterlagene for bruk av militært rulleført personell. Dette gjelder blant annet Mauser-karabiner, M1 Garand, US Karabin, AG3³⁷⁵, og i nyere tid HK416.³⁷⁶ Det at Forsvarets våpen er godkjent i DFS-sammenheng gjør at personell innrullert i Forsvaret, for eksempel i førstegangstjeneste, i de stående styrkene eller i HV kan benytte sitt personlige tjenestevåpen i trening og konkurranse i DFS, så fremst forsvarssektoren legger til rette for dette. At de militære våpnene er godkjent for DFS-skyting kan forstås ut ifra en oppfatning om at bruken av Forsvarets våpen i DFS er i overensstemmelse med formålsparagrafen³⁷⁷ og at DFS selv synes å være av det inntrykk at det er viktig at det til enhver tid benyttede armévåpen i Forsvaret blir synliggjort som

---

³⁷⁵ Ringdal, S. *Landsskyttarstemnet gjennom 100 år*. S. 56

³⁷⁶ Hagtvedt, O. *Stor-Oslo heimevernsdistrikt*. S. 160

³⁷⁷ Norsk skyttertidende. 1975. S. 214

en del av aktiviteten i DFS.³⁷⁸ Dessuten sier DFS' grunnregel §1-12 «Til Det frivillige Skyttervesens virksomhet benyttes våpen av Forsvarets modeller, samt andre godkjente modeller.»³⁷⁹

Kapittel 9. Perspektiver på DFS

Med utgangspunkt i etterkrigstidens forsvarspolitik og hvordan DFS inngikk i denne forsvarspolitikken vil dette kapittelet knytte DFS sin virksomhet opp mot oppgavens teoretiske fundament, slik det fremstår ved Ståle Ulriksens kritikk og gjennom Magnus Håkenstads tre perspektiver på den norske mobiliseringshæren. Implementeringen av DFS i Håkenstads perspektiver vil videre knyttes opp mot Sørli og Rønnes påstand om at funksjonelle og samfunnsmessige imperativer gikk i samme retning i etterkrigstidens forsvarspolitik.

DFS og det kulturelle perspektivet

Det kulturelle perspektivet er basert på det samfunnsmessige imperativet, der forsvarsutbygging forstås ut ifra faktorer som normer, verdivurderinger, etablerte tankemønstre og profesjonsidealer.³⁸⁰

Gjennom denne oppgaven har jeg vist at DFS har vært en del av den norske forsvarspolitikken helt siden 1893, hvor DFS representerer en av forsvarspolitikken korporative kanaler, noe som gjør at den folkelige og distriktsnære skytterbevegelsen blir tilkjent oppgaver som forsvarsrelatert organisasjon.

Ulriksen knytter utbyggingen av Forsvaret og fokuset på det tradisjonelle soldatidealet opp mot Arbeiderpartiets ideologiske kombinasjon, der forsvarspolitikken skulle være gagnlig for hele samfunnet og være en del av distriktpolitikken med mål om å skape en integrert nasjon i APs sosialdemokratiske prosjekt.

Ved å tilkjenne DFS forsvarsrelaterte oppgaver sikret etterkrigstidens forsvarspolitik at en massebevegelse med sterk tilhørighet til distriktene fikk oppgaver i forsvarsbyggingen. Sånn sett kan DFS ses som et nyttig middel som omfatter både distriktpolitikk, idrettspolitik og forsvarspolitikken. På den måten vil DFS sin rolle som forsvarsrelatert organisasjon og korporativ kanal ha gitt et bidrag til økt legitimering og aksept av etterkrigstidens politikk slik den ble utbygget av etterkrigstidens ledende parti, Arbeiderpartiet.

---

³⁷⁸ Det frivillige Skyttervesen. *Skyttinget 2019. Protokoll*. S. 11-12

³⁷⁹ Skytterboka 2019-2020. *Lover for Det frivillige Skyttervesen med supplerende bestemmelser*. Se også § 6 av 1911 og 1960

³⁸⁰ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren*. S. 67

I en kulturell og ideologisk kontekst kan således inkluderingen av skytterbevegelsen i etterkrigstidens forsvarspolitik også ses som en fortsettelse av den norske forsvarstradisjonen med vektlegging av det lokale, verneplikten og frivillig forsvarsarbeid som et demokratisk ideal, samt at skytterbevegelsens samarbeid med forsvarssektoren på mange måter underbygger det tradisjonelle norske soldatidealet om allsidige og våpenføre idrettsmenn hvis ferdigheter er tilpasset den norske geografien.

Sånn sett vil det ekstensive samarbeidet mellom HV og det dugnadsbaserte DFS i etterkrigstiden utgjøre en stor del av selve kjernen i en forsvarspolitik hvis forsvarspolitikens hovedmål ifølge Ulriksen var å skape en enhetlig og integrert nasjon. Ulriksen hevder at HV var en eventyrlig nasjonsbyggende suksess³⁸¹, og det vil i et slikt perspektiv kunne hevdes at DFS utgjorde et viktig bidrag for å gjøre HV til en nasjonsbyggende suksess.

Denne studien har på mange måter vært delt; på den ene siden viser den etterkrigstidens overordnede forsvars- og idrettspolitik overfor DFS. Ved å kun ta for seg den overordnede forsvars- og idrettspolitikken bærer DFS preg av å passe inn under arbeiderpartiideologien, det samfunnsmessige imperativet og således det kulturelle perspektivet.

På den andre siden har denne oppgaven også vært en case-studie som har vist DFS sin virksomhet i praksis. Selv om det eksisterer kritiske røster om DFS sin relevans som forsvarsrelatert organisasjon, synes det å være en gjengs oppfatning om at det eksisterer et betydelig potensial for vernekraft i organisasjonen, der kritikken omhandler i hvilken grad potensialet har blitt utnyttet. Case-studien har i praksis vist DFS' virksomhet, der en rekke sentrale personligheter har forfektet DFS sin virksomhet som et betydningsfullt tilskudd til Forsvaret, noe som kan tyde på at potensialet i DFS som forsvarsrelatert organisasjon har blitt utnyttet.

Ved å analysere DFS i praksis synes derfor det kulturelle perspektivet å få begrenset forklaringskraft når det gjelder DFS sin rolle som forsvarsrelatert organisasjon, noe som gjør at det blir galt å utelukkende se på DFS sin forsvarsrelaterte rolle i et kulturelt perspektiv.

Ettersom det kulturelle perspektivet får begrenset forklaringskraft, åpner dette for at DFS må ses i andre perspektiver for å gi et mer korrekt bilde av organisasjonens forsvarsrelaterte rolle.

---

³⁸¹ Ulriksen, S. *Den norske forsvarstradisjonen*. S. 195

DFS og det rasjonalistiske perspektivet

Det rasjonalistiske perspektivet er basert på det funksjonelle imperativet og legger til grunn at militærapparatet blir utformet for maksimal stridsevne og militær effektivitet, der militærapparatet er troverdig avskrekkende, og således evner å ivareta statens vitale interesser i krise og krig.³⁸²

DFS er en forsvarsrelatert skytterorganisasjon. Dette legger begrensninger på analysen av DFS i det rasjonalistiske perspektivet. Spørsmålet blir således hvorvidt DFS har bidratt med forsvarsrelatert arbeid innenfor organisasjonens begrensning av å være en skytterorganisasjon.

Som vist har DFS sine tilkjente oppgaver som forsvarsrelatert organisasjon gjort at DFS i all hovedsak fremstår som en indirekte forsvarsbygger. Ved opprettelsen av DFS i 1893 var en tiltenkt oppgave at DFS skulle være en forskole for Arméen når det gjelder geværskyting. Selv om ikke DFS er noen offisiell forskole for Hæren, er det utvilsomt at gjennom den høye deltakelsen i norsk skytesport, utbredelsen av gode geværer, skiskyttervirksomheten, kursing og samvirket mellom DFS og forsvarssektoren på andre områder har titusenvis av vernepliktige vedlikeholdt og forbedret sine våpen- og skyteferdigheter gjennom skytterlagenes virksomhet.

DFS kan også ses gjennom det rasjonalistiske perspektivet ved at DFS som en allerede eksisterende desentralisert forsvarsrelatert organisasjon hadde stor betydning ved opprettelsen av HV. Skytterlagenes tilstedeværelse synes å ha vært nødvendig for at HV raskere kunne opprettes som en fungerende militær organisasjon, samt at samarbeidet mellom de to organisasjonene i stor grad synes å ha tjent begges interesser og styrket hverandre, der også DFS som korporativ kanal, med sine fagkunnskaper om skyting, kursvirksomhet og skytebanestruktur er en ressurs forsvarssektoren i stor grad har benyttet seg av. For eksempel vil skyte- og instruktørkursene ha gitt bidrag til Forsvaret når det gjelder ferdigheter i geværskyting.

Et spørsmål har vært hvordan geværskytingen i DFS har balansert mellom idrett og forsvar. Et annet spørsmål har vært om virksomheten i DFS fortsatte å være relevant for Forsvaret i etterkrigstidens stadig mer teknologiske forsvar, ettersom den våpenteknologiske utviklingen i denne studiens tidsramme var betydelig, der Håkenstad påpeker at den teknologiske utviklingen har gjort at troverdigheten til mobiliseringsforsvaret har blitt svekket.³⁸³

For eksempel vil det være naturlig å anta at geværskytingen hadde større forsvarsmessig relevans på slutten av 1940-tallet enn i 1990. Det reiser seg dog et spørsmål om teknologien erstatter

---

³⁸² Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren*. S. 65

³⁸³ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren*. S. 80

mannskaper.³⁸⁴ Dessuten fortsetter geværskyting å være en grunnleggende soldatferdighet, der særlig HV gjennom denne studiens tidsramme prioriterte geværskytingen høyt.

Den teknologiske utviklingen synes også å være et stridsspørsmål for kritikere av skyttervesenets virksomhet, der det med utgangspunkt i Ulriksens syn på mobiliseringsforsvaret vil være liten forsvarsmessig nytteverdi i DFS sin virksomhet. Allikevel har rekke uttalelser fra politisk og militært hold også forfektet et syn om at ferdighetene og holdningene som læres i DFS er viktige elementer i forsvarsbyggingen.

Ved å samle alle DFS sine forsvarsrelaterte virksomheter synes det derfor at DFS har benyttet skytesporten som middel med forsvarssak som mål. Innenfor denne studiens tidsramme fremstår derfor DFS å ha gjort et arbeid som faktisk bidro til at det norske forsvaret ble styrket, takket være at DFS har drevet et bredt virke av forsvarsrelaterte virksomheter, der deltakelsen i skytterlagene er svært høy.

Sånn sett eksisterer det et sammenfall mellom samfunnsmessige og funksjonelle imperativer gjennom det kulturelle og rasjonalistiske perspektivet når det gjelder DFS sin rolle som forsvarsrelatert organisasjon, noe som gjør at DFS både kan ses som en relevant forsvarsrelatert organisasjon, men også en organisasjon med en betydningsfull samfunnsmessig rolle.

DFS og Forsvarets begrensede ressurser

De begrensede ressurser omhandler en økonomisk og personellmessig begrensning. Den begrensede personellressursen ved landets lave befolkning og Forsvarets behov for et volum av mannskaper førte med seg at det norske mobiliseringskonseptet satset på en maksimal kvantitativ utnytting av vernekräften.³⁸⁵

Det at DFS helt siden 1893 har fått sine bevilgninger gjennom forsvarsbudsjettet viser at forsvarssektoren har stor interesse for den sivile skytesporten. Forsvarets interesse synes å ha bidratt til skytesportens utbredelse, hvor dette igjen har gjort at de gjennomsnittlige skyteferdighetene i Norge er forholdsvis høye.

Sånn sett vil skytterlagstradisjonen, underlagt en forsvarsrelatert formålsparagraf, ha vært gagnlig for forsvarspolitikken folkeforsvarsdoktrine når det gjelder momentet om de begrensede personellmessige og økonomiske ressurser. Tjenestetiden i spesielt HV har gjennom hele denne

---

³⁸⁴ Roberts, A. *Nations in Arms. The Theory and Practice of Territorial Defence*. S. 258

³⁸⁵ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren 1950-1970*. S. 76-77. Se også Norheim-Martinsen, P (red). *Det nye totalforsvaret*. S. 11

studiens tidsramme vært kort. Skytterlagenes tilstedeværelse og størrelsesorden har således vært en viktig faktor for totalforsvaret og den allmenne verneplikten, ved at en stor andel vernepliktig personell har hatt mulighet til å vedlikeholde og forbedre sine skyteferdigheter i skytterlagene. Det kan således henvises tilbake til at Hansteen ved opprettelsen av HV nettopp påpekte at tjenestetiden i HV var for kort til at personellet fikk forbedret og vedlikeholdt sine skyteferdigheter i tilstrekkelig grad, hvor det var essensielt at personellet skulle drive skytetrening på egenhånd, for eksempel i skytterlagene.³⁸⁶

DFS' dugnadsbaserte virksomhet, kurs- og instruktørvirksomhet, frivillighet og stort sett selvfinansierte deltakelse i skytterlagsvirksomheten, herunder skyting og drift av hundrevis av baner som forsvarssektoren årlig har leid av DFS gjør at det å knytte DFS til Forsvaret, samt å tilkjenne masseorganisasjonen DFS oppgaver som forsvarsrelatert organisasjon synes å være kostnadsbesparende for Forsvaret, noe som gjør at DFS som tilrettelegger av skytebanestruktur og andre forsvarsrelaterte oppgaver har vært, og er, et betydelig motmiddel mot Forsvarets begrensede økonomiske ressurser. DFS som et kostnadsbesparende element for forsvarssektoren bidrar derfor til at Forsvaret årlig får frigjorte midler som heller kan benyttes på andre militære oppgaver som passer enda bedre innenfor det rasjonalistiske perspektivet. På den måten vil DFS innenfor perspektivet om begrensede ressurser styrke DFS som forsvarsrelevant organisasjon innenfor det rasjonalistiske perspektivet.

Skytterlagstradisjonen

Arbeiderpartiets forsvarspolitik i etterkrigstiden, kjennetegnet ved verneplikten, bred folkelig deltakelse i og en defensiv grunnidé ble sett på som en garanti for demokratisk forankring i Forsvaret og en forsikring mot militarisme, der dette hadde dype røtter i venstrebevegelsen.³⁸⁷

Som et bidrag til etterkrigstidens utbygging av totalforsvaret utgjorde DFS et ledd i etterkrigstidens forsvarspolitik. Dette fremkommer ved at DFS fortsetter å sortere under FDs bevilgningspost, samt at forsvarssektoren har bidratt med mengder av våpen, ammunisjon og annet materiell for å stimulere til økt aktivitet i skytterlagene. Dette gjør at staten helt siden de første skytterlag ble opprettet på 1860-tallet har knyttet den sivile skytesporten opp mot Forsvaret, der det tette samarbeidet mellom DFS og HV gjorde at knyttingen av sivil skytesport opp mot Forsvaret ble ytterligere forsterket i etterkrigstiden.

---

³⁸⁶ Brox, K. *Heimevernet 50 år*. S. 23

³⁸⁷ Håkenstad, M. *Den norske mobiliseringshæren*. S. 69

Denne case-studien har således bekreftet Ulriksens påstand om at den norske forsvarstradisjonen med å vektlegge skytterlagstradisjonen ble fortsatt inn i etterkrigstiden, både ettersom HV i begynnelsen hadde betydelige likhetstrekk med skytterlagene, men også ved at DFS fortsatte å inngå i forsvarspolitikken som en støtteorganisasjon for Forsvaret. Studien har dog forsøkt å skape et bilde som ikke utelukkende ser på skytterlagstradisjonen som en del av nasjonsbyggingen uten noen militær verdi.

Selv om skytterlagstradisjonen også bærer preg av samfunnsmessige imperativer har det blitt vist til at å knytte skytterlagstradisjonen opp mot Forsvaret innenfor denne studiens tidsramme også kan begrunnes i funksjonelle imperativer gjennom både rasjonalistiske perspektiver og faktorer om begrensede ressurser. Dette forekommer ved at skytterbevegelsen og forsvarssektoren i stor grad synes å ha søkt å utnytte det forsvarspotensialet som eksisterer i skytterbevegelsen, noe som resulterte i det tette samvirket mellom skytterbevegelsen og forsvarssektoren, og som ga utslag i skytterbevegelsen som et rekrutterings- og kompetansebasseng for Forsvaret, samvirke om skytebaner, kurs- og instruktørvirksomhet og geværsmordning. Den totale norske krigsorganisasjonen av militært disponibelt personell, på det meste 350 000-500 000 mannskaper³⁸⁸ var såpass enorm at det ville være vanskelig for Forsvaret å gi dette personellet en viss utdanning, og da særlig når det gjaldt repetisjonsøvinger, uten at det ville ha betydelig innvirkning på forsvarsbudsjettet. Det at DFS som en av Norges største idrettsorganisasjoner støttet Forsvaret i øvingsvirksomheten har derfor vært av stor betydning, der en betydelig andel av Forsvaret har benyttet seg av skytterlagenes virksomhet, både gjennom frivillig deltakelse, i forbindelse med øvelser samt ved andre samvirketiltak. DFS sitt samlede forsvarsrelaterte bidrag har således gjort at Forsvaret har blitt styrket.

Innledningsvis ble det vist til at Sørli og Rønne hevdet at av frivillige organisasjoner med tett tilknytning til det militære forsvaret bør DFS særlig nevnes.³⁸⁹ Sørli og Rønne begrunnet dog ikke sin påstand, og sånn sett har denne oppgaven på mange måter begrunnet Sørli og Rønnes påstand om hvorfor DFS særlig bør nevnes.

Det at DFS fremstår som en sentral samfunnsmessig institusjon, samtidig som DFS sin virksomhet synes å ligge nært Forsvarets behov tyder på at både de funksjonelle og samfunnsmessige imperativene gikk i samme retning når det gjelder DFS som forsvarsrelatert organisasjon i etterkrigstiden. Med utgangspunkt i det tette samarbeidet mellom DFS og

---

³⁸⁸ Bogen, O. Håkenstad, M. *Balansegang. Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. S. 32. Børresen, m.fl. *Allianseforsvar i endring*. S. 66

³⁸⁹ Sørli, S. Rønne, H. *Hele folket i forsvar*. S. 118

Forsvaret og DFS som en av Norges største idrettsorganisasjoner der virksomheten er underlagt en forsvarsrettet formålsparagraf fremstår det som utvilsomt at DFS er Forsvarets største forsvarsrelaterte støtteorganisasjon. DFS har således gitt et betydelig bidrag til både den militære og sivile sektoren, der bidraget i stor grad er basert på frivillighet. Dette er på mange måter i overensstemmelse med totalforsvarets tilblivelse ved Hansteens fremlegg for Londonregjeringen i 1944, der Hansteen pekte på at å gjøre forsvarsarbeidet om til en frivillig folkesak ville ha stor betydning, til tross for landets begrensede ressurser.³⁹⁰ Sån sett synes DFS sin virksomhet i stor grad å være i overensstemmelse med det norske totalforsvarskonseptet – både som forsvarssak og som samfunnssak.

---

³⁹⁰ Kryssreferanse. Se side 26. Se også Direktoratet for sivil beredskap og Forsvarets overkommando. *Totalforsvaret*. S. 18.

Vedlegg 2.

Gjeldende grunnregler for Det frivillige skyttervesen.

(Vedtatt av Stortinget 16. juni 1911.)

I. Almindelige bestemmelser.

§ 1.

Det frivillige skyttervesens maal er at fremme praktisk skyteferdighet inden det norske folk og derved dygtiggjøre det for landets forsvar.

§ 2.

I hver bygd og by opprettes ett eller flere skytterlag, som hvert kan bestaa av flere kredser. Skyttertinget ordner lagene i samlag under hensyn til samferdsels- og andre tilvante forhold og til den militære inndeling samt under hensyntagen til, at infanteriets regimentsgrænser skal falde sammen med en samlagsgrænse.

Hvis særlige forhold gjør det paakrævet, kan der dog med forsvarsdepartementets tilladelse i enkelte tilfælde gjøres undtagelser fra regelen om regimentsgrænserne.

§ 3.

I spidsen for det frivillige skyttervesen staar et skytterting, hvis medlemmer vælges av samlagene, og et skytterstyre — Norges skytterstyre.

§ 4.

Staten bidrar med et aarlig beløb til skyttervesenets almindelige utgifter, til loty, instruktørløn, terrængøvelser, til landsskytterstevne m.v., likesom den ogsaa gir bidrag til kjøp av geværer og til anlegg og leie av skyttebaner paa de vilkaar, som til enhver tid maatte være fastsat.

§ 5.

Loty eller lotybidrag ydes:

- a. samlagene for aktive medlemmer av skytterlag (mænd), som utfører en eller begge av følgende skytninger:
  1. en instruksjonsskytning paa mindst 30 skud i hærens anlægsstillinger og med vaaben av hærens model og av-træk,
  2. en almindelig skytning paa mindst 30 skud i hærens anlægsstillinger.
- b. skytterlagene for de i sidste led av § 9 nævnte mænd, som utfører den dem paa-hvilende pliktskytning.

Lotymængden eller bidragets størrelse fastsettes av Stortinget efter skytterstyrets forslag.

Forslag til nye grunnregler for Det frivillige skyttervesen.

I. Alminnelige bestemmelser.

§ 1.

Det frivillige skyttervesens mål er å fremme praktisk skyteferdighet innen det norske folk og derved dyktiggjøre det for landets forsvar.

§ 2.

I hver bygd og by opprettes ett eller flere skytterlag. Skyttertinget ordner lagene i samlag under hensyn til samferdsels- og andre tilvante forhold og til den militære inndeling. Det skal videre tas hensyn til at infanteriets regimentgrænser så vidt mulig skal falle sammen med en samlagsgrænse.

§ 3.

I spissen for det frivillige skyttervesen står et skytterting, hvis medlemmer velges av samlagene, og et skytterstyre — Norges skytterstyre.

§ 4.

Staten bidrar med et årlig beløp til skyttervesenets alminnelige utgifter, til ammunisjon, instruktørlønn, terrengøvinger, landsskytterstevner m.v., likesom den ogsaa gir bidrag til kjøp av geværer og til anlegg og leie av skyttebaner på de vilkår som til enhver tid måtte være fastsatt.

§ 5.

Ammunisjon eller ammunisjonsbidrag ytes samlagene for:

- a. Skyttere som i skytterlag har skutt og fått bokført minst 30 skudd i Hærens anleggsstillinger.
- b. Instruksjonsskyttere som under instruksjon har skutt minst 30 skudd i Hærens anleggsstillinger med våpen av Hærens eller Heimevernets modell og avtrekk, eller Krag-Jørgensen modell, heri inkludert Krag-Jørgensen gevær med innlagt Long Rifle pipe.
- c. Skytterlagene for de i siste ledd av § 10 nevnte menn, som utfører pliktskyting som påhviler dem.

Skytterlag eller samlag, som enten alene eller sammen med andre har foretatt godt planlagte og vel utførte taktiske øvelser eller skytninger i terræng paa ukjendte avstande, kan av dertil bevilgede midler tilstaaes ekstrabidrag, hvis størrelse for hvert enkelte tilfælde fastsettes av skytterstyret. Saadanne bidrag bør særlig de lag faa, som er godkjendt som frivillige avdelinger.

§ 6.

Ved skytterstevner skal alle skytninger, hvortil statsbidrag ydes, foregaa med vaaben av hærens model (nyere og ældre i bruk værende) og avtræk samt i hærens anlægsstillinger. I disse skytninger har alle fastlønnende og ulønnede militære befalingsmænd rett til at delta, selv om de ikke er medlem av et skytterlag. I samlagsstevner har dog kun de befalingsmænd rett til at delta, som har sitt hjemsted inden samlagets omraade.

§ 7.

Skytterlagenes øvelser kan inspiseres av dertil ved forsvarsdepartementets foranstaltning opnævnte officerer, likesom saadan inspektion kan anordnes under avholdelse av skytterstevner for det hele land eller flere samlag.

II. Reglerne for skytterlagene.

§ 8.

Som medlem av skytterlag kan optages enhver hederlig mand og kvinde som vil være med paa at støtte fædrelandsforsvaret og indgaar paa de vilkaar, som er fastsat i lagets lov.

Et skytterlag maa for at komme med i skytterorganisationen ha mindst 10 aktive medlemmer.

Aktive medlemmer er de, som i aarets løp efter skytterreglementet har skutt og faat bokført mindst 30 skud.

Ammunisjonsmengden eller størrelsen av bidraget fastsettes av Stortinget.

Skytterlag eller samlag som enten alene eller sammen med andre, har foretatt godt utførte taktiske øvinger med skyting i terræng på avstander som bør være ukjente, kan av midler som er bevilget til dette, gis ekstra bidrag. Størrelsen av dette blir i hvert enkelt tilfelle fastsatt av Skytterstyret.

§ 6.

Ved alle skytterstevner som det ytes statsbidrag til, skal nyttes gevær av Hærens, Heimevernets eller Krag-Jørgensen modell med de siktemidler og det avtrekk som til enhver tid er tillatt brukt i det frivillige skyttervesen.

I disse skytninger har militære befalingsmenn rett til å delta selv om de ikke er medlemmer av skytterlag. I samlagsstevner har bare de befalingsmenn rett til å delta, som har sitt hjemsted, midlertidig eller fast arbeidssted, innen samlagets område.

§ 7.

Skytterlagenes øvinger kan inspiseres av offiserer foranlediget oppnevnt av Forsvarsdepartementet. Slik inspeksjon kan gjennomføres også ved landsskytterstevner og ved samlagsstevner.

§ 8.

Sikkerhetsregler for anlegg av skytebaner med statstilskudd og bestemmelser om inspeksjon av disse, fastsettes av Kongen.

II. Regler for skytterlagene.

§ 9.

1)

Som medlem av skytterlag kan opptas enhver hederlig mann og kvinne som vil være med å støtte fedrelandets forsvar og som går inn på de vilkår som er fastsatt i lagets lov.

Et skytterlag må ha minst 10 aktive medlemmer for å kunne regnes som eget lag. Aktive medlemmer er de som i årets løp etter skytterreglementet har skutt og fått bokført minst 30 skudd og betaler lagspenger.

1) a. De enkelte lagstyrer vil til enhver tid ha anledning til å avgjøre hvorvidt noen som ønsker å bli medlem av et skytterlag, ikke oppfyller de krav som organisasjonen har fastsatt i sine regler. Det samme gjelder de som er medlemmer, men som måtte vise at de ikke respekterer gjeldende regler.

- b. Den som er fradømt retten til å gjøre tjeneste i rikets krigsmakt, kan ikke være medlem av skytterlag.
- c. Enhver skytter som står i organisasjonen skal ha sitt hjemmskytterlag. Ved nyinndeling skal vedkommende lags styre spørre vedkommende skytter om han skal stå som aktivt medlem i laget for dette år. Gir han urette opplysninger som kan føre til at det blir utbetalt statstilskudd for ham til flere lag, blir han å sette utenfor organisasjonen i 2 år. Slik avgjørelse blir å innta i årsmeldingen. Et skytterlagsstyre har rett til å nekte en skytter å delta i lagets premieskytinger hvis laget ikke er hans hjemmskytterlag.

§ 9.

Skytterlagene skal gi alle unge mænd fra det aar, hvori de fylder sit 15de aar, til utskrivningsaaret adgang til, selv om de ikke er medlemmer av laget, at benytte banen til instruksjonsskyting, til hvilken lagene skaffer 30 skud for hver mot at faa den herfor av samlaget fastsatte godtgjørelse.

Disse skyttere gives instruksjon av den i § 12 omhandlede instruktør.

Skytterlag, som har statsbidrag, skal likeledes være forpliktet til at gi skytepliktige militære og foreninger av saadanne, som ikke selv har bane, adgang til at benytte banen til utførelse av skyteplikt likesom til at utlevere dem loty — mot at faa den godtgjørelse herfor, som bestemmes av Stortinget. Endvidere er saadanne skytterlag forpliktet til at gi skoler, hvor den av Stortinget bestemte gutteskyting er indført, adgang til bruk av banen mot en av Stortinget fastsat godtgjørelse.

§ 10.

Skytterlagenes navn bør indeholde stedlige betegnelser og maa godkjendes av skytterstyret.

§ 11.

I spidsen for skytterlaget staar et styre paa mindst 3 medlemmer med varamænd. Disse og de øvrige nødvendige tjenestemænd samt de i § 16 nævnte ombud vælges i et fællesmøte av lagets medlemmer. Saadant fællesmøte maa holdes mindst en gang aarlig.

§ 12.

Hvert skytterlag antar en instruktør, som fortrinnsvis bør være en militær befalingsmand eller en mand, som særlig er oplært for stillingen. Han maa godkjendes av chefen for det infanteriregiment, inden hvis omraade skytterlaget befinder sig.

§ 10.

Skytterlagene skal gi alle menn fra det år de fylder 14 år til og med utskrivningsåret, adgang til å benytte banen til instruksjonsskyting, selv om de ikke er medlemmer av laget. Disse skyttere gis instruksjon av den i § 13 omhandlede instruktør.

Skytterlag som har statsbidrag skal være forpliktet til å gi skytepliktige militærpersonell og militære foreninger av slike, som ikke selv har bane, adgang til å benytte banen til utføring av skyteplikt og til å utlevere dette personell ammunisjon mot å få den godtgjøring for dette som fastsettes av Stortinget. Videre er disse skytterlag forpliktet til å gi skoler, hvor den av Stortinget bestemte gutteskyting er innført, adgang til bruk av banen mot en av Stortinget fastsatt godtgjøring.

§ 11.

Skytterlagenes navn bør inneholde stedlige betegnelser og må godkjennes av Skytterstyret.

§ 12.

I spissen for skytterlaget står et styre på minst 3 medlemmer med varamenn. Disse og de øvrige nødvendige tjenestemenn samt de i § 17 nevnte ombud velges i et fellesmøte av lagets medlemmer. Slikt fellesmøte må holdes minst en gang årlig.

§ 13.

Hvert skytterlag antar en instruktør som fortrinnsvis bør være militær befalingsmann eller en erfaren skytter, særlig skikket for stillingen. Instruktøren må godkjennes av skyttersamlaget.

§ 13.

Styret fastsetter bestemte dage, paa hvilke pligtskytning for militære og instruksjons-skytning for unge mænd foregaar. Skyte-dagene kundgjøres i distriktet paa hensigts-mæssigste maate og meldes i betimelig tid til den militære befalingsmand, som maatte være overdrat tilsyn med disse øvelser.

§ 14.

Ved hvert skytterlag føres (under skyte-øvelserne):

- en skytebok over instruksjonsskytning,
- en skytebok over militæres pligtskytning,
- en skytebok over de øvrige skytninger,
- som utføres efter skytereglementet.

Al skytning, som utføres efter det alminde-lige skytereglement, skal attesteres i vedkom-mende skytebok — for instruksjonsskytningens vedkommende av instruktøren, for de øvrige skytningers vedkommende av skytterlagets for-mand eller et andet medlem av skytterlags-styret.

§ 15.

- Skytterlaget sender til samlaget til fastsat tid beretning om aarets skytning bilagt med:
- a. skyteboken for den pligtskytning, som er utført av befal og mandskaper,
  - b. skyteboken for aarets instruksjonsskytning, hvor særlig skal være anmerket de instruksjonsskyttere, som skal delta i rekruttskole det paafølgende aar, og ved hvilken avdeling.
  - c. lagets øvrige skytebøker — samtlige skyte-bøker bekreftet henholdsvis av instruktøren eller av skytterlagsformanden.
  - d. melding (inden 1ste juli hvert aar) om, naar skytningen er begyndt, og om ut-sigterne for lagets virksomhet i aaret.

§ 16.

Skytterlaget vælger ombud til samlagets ombudsmøte saaledes:

Lag med indtil 50 aktive medlemmer, vælger 1, med 51 indtil 100 medlemmer, 2, med 101 indtil 150 medlemmer 3 o. s. v.

9 — Hærb.

§ 14.

2)

Styret fastsetter bestemte dager for instruksjonsskytning og eventuell pliktskytning for militært personell. Skytedagene kunngjøres i distriktet paa den mest hensiktsmessige måte og meldes i god tid til den som skal ha tilsyn med øvingene.

2) Alle skytterlagsstyrer skal hvert år før skytning paa banen begynner, og deretter ytterligere minst en gang årlig, undersøke at skanser og skivegraver er i forsvarlig stand og at de gir full betryggelse for anviserne. Om disse undersøkelser må det føres inn det nødvendige i lagenes møte-bøker.

§ 15.

For instruksjonsskytning skal det i hvert skytterlag føres skytebok som underskrives av instruktøren. All annen skytning som fore-går etter skytereglementet skal bokføres.

§ 16.

Skytterlaget sender årsmelding til samlaget til fastsatt tid. Med årsmeldingen skal følge:

- a. Skyteboka for årets instruksjonsskytning med særlig anmerking ved de instruksjonsskyttere som skal delta i rekruttskole det påfølgende år.
- b. Øvrige vedlegg, slik dette til enhver tid er fastsatt av skytterstyret.

Lagene skal hvert år innen 1. juli sende melding til samlaget om utsiktene for lagets virksomhet i året, og når skytningen i laget begynte.

Lag som ikke sender årsmelding til fastsatt tid, kan av samlagsstyret bli nektet tatt med i samlagets årsmelding og vil da miste retten til statsbidraget for vedkommende år.

§ 17.

Skytterlag velger ombud til samlagets om-budsmøte etter disse regler:

Lag med inntil 50 aktive medlemmer velger 1, med 51 til 100 medlemmer 2, 101 til 200 medlemmer 3, og ytterligere 1 for hvert påbegynt 300 og derover.

§ 17.

Ethvert aktivt skytterlagsmedlem er pliktig til å motta valg som ombudsmand saavel for skytterlaget som for samlaget og som medlem av Norges skytterstyre, samlagsstyret og skytterlagsstyret.

Den, som har forrettet i saadan stilling den fastsatte tid, kan undslaa sig for valg i like-saa lang tid derefter.

§ 18.

Naar et skytterlag nedlægges, skal dets mulige midler overtages av samlaget og anvendes til skyttersakens fremme i den kreds, hvor det nedlagte lag hørte hjemme.

III. Regler for samlagene.

§ 19.

Samlaget vælger et navn, som maa være godkjendt av forsvarsdepartementet. I spidsen for samlaget staar et styre paa mindst 3 medlemmer, av hvilke om mulig mindst 1 bør være militær befalingsmand av underofficers eller høiere grad.

§ 20.

Almindelig ombudsmøte i samlaget holdes en gang aarlig — helst sammen med et skytterstevne for samlaget — hvor:

- a) fremlægges aarsmelding og til decisjon revidert regnskap for det forløpne aar.
- b) vedtages budget for kommende aar.
- c) vælges formand og øvrige medlemmer av samlagsstyret med varamænd, revisorer og medlem av skyttertinget med varamand samt øvrige tjenestemænd. Samlagsstyrets medlemmer med varamænd og medlem av skyttertinget med varamand behøver ikke at vælges blandt skytterlagenes ombudsmænd.

Styret antar kasserer. Ombudsmøtet avgjør, om formanden kan antages som saadan.

- d) avgjøres, hvad der forresten vedkommer samlagets virksomhet.

Særlig ombudsmøte kan samlagsstyret sammenkalde, naar det behøves.

I ombudsmøterne der ledes av samlagsformanden, har foruten de valgte ombudsmænd ogsaa samlagsstyrets medlemmer sæte og stemme. Disse deltar dog ikke i avstemning over saker, som vedrører deres tjenestes

§ 18.

Ethvert aktivt skytterlagsmedlem er pliktig til å motta valg som ombudsmann såvel for skytterlaget som for samlaget og som medlem av Norges skytterstyre, samlagsstyret og skytterlagsstyret.

Den som har sittet i slik stilling den fastsatte tid kan be seg fritatt for valg i like lang tid deretter.

§ 19.

Når et skytterlag nedlægges skal dets mulige midler overtas av samlaget og anvendes til skyttersakens fremme i den krets hvor det nedlagte lag hører hjemme.

Når et skytterlag oppløses eller ikke har vært i virksomhet i 5 år (ikke sendt årsmelding) skal samlaget ta over de midler som laget i tilfelle er eier av. Midlene skal nyttes til beste for skyttersaken, fortrinnsvis på det sted laget hører hjemme.

III. Regler for samlagene.

§ 20.

Samlaget vælger et navn som må være godkjent av Forsvarsdepartementet.

I spissen for samlaget står et styre på minst 3 medlemmer. Om mulig bør en av styrets medlemmer være militær befalingsmann.

§ 21.

Alminnelig ombudsmøte i samlaget holdes en gang årlig — helst sammen med et skytterstevne for samlaget — hvor det:

- a. Framlegges årsmelding og til decisjon revidert regnskap for det forløpne år.
- b. Vedtas budsjett for kommende år.
- c. Velges formann og øvrige medlemmer av samlagsstyret med varamenn, revisorer og medlem av skyttertinget med varamann samt øvrige tjenestemenn. Samlagsstyrets medlemmer med varamenn og medlem av skyttertinget med varamann behøver ikke å velges blant skytterlagenes ombudsmenn.

Styret antar kasserer. Ombudsmøtet avgjør (hvert år) om formannen kan antas som sådan.

- d. Avgjøres hva som for øvrig vedkommer samlagets virksomhet.

Særlig ombudsmøte kan samlagsstyret sammenkalde etter behov. I ombudsmøtene, som ledes av samlagsformannen, har foruten de valgte ombudsmenn ogsaa samlagsstyrets medlemmer sete og stemme. Disse deltar dog ikke i avstemningen over saker som vedrører deres

utførelse, likesom de, forsaavidt de ikke samtidig er ombudsmænd for et skytterlag, ikke deltar i valg av samlagsstyre.

§ 21.

Samlagsstyret har til fastsat tid at sende til skytterstyret:

- a) aarsmelding bilagt med de enkelte skytterlags aarsmeldinger.
- b) regnskap over bruken av mottatt statsbidrag bilagt med kvitteringer, som av forsvarsdepartementet bestemt.
- c) det av samlaget vedtagne budget.

§ 22.

Samlagsstyret anordner skytterstevner for det hele samlag eller for dele av samme. Underretning om tid og sted for disses avholdelse ledsaget av program indsendes i betimelig tid til skytterstyret og til chefen for det infanteriregiment, inden hvis omraade samlaget hører hjemme.

§ 23.

Samlagsstyret har mindst en gang aarlig ved de valgte revisorer at foreta uvarslet kasseeftersyn hos samlagskassereren. Resultatet føres ind i samlagets revisionsbok og læses op i første ombudsmøte. Avskrift derav sendes til skytterstyret. Er der gaat mere end et aar uten kasseeftersyn, kan statsbidrag negtes utbetalt, indtil nyt eftersyn er foretat og meldt til skytterstyret.

Samlaget fastsætter kassererens løn og kautionsansvar, hvilket likeledes meldes til skytterstyret.

§ 24.

Samlaget har ret til at føre tilsyn med lagenes øvelser og præmieskytninger, at kræve sig forelagt deres forhandlings-, regnskaps- og skytebøger og til at delta i lagenes fællesmøter, dog uten stemme.

§ 25.

Hvert samlag vælger et medlem av skyttertinget. Hvor antallet av aktive medlemmer i et samlag utgjør det dobbelte av middeltallet av samtlige samlags medlemsantal, kan der vælges to.

tjenestes utføring. De deltar heller ikke, for så vidt de ikke samtidig er ombudsmenn for et skytterlag, i valg av samlagsstyre.

Ombudsmøtet kan også gi samlagsstyret fullmakt til å oppnevne skyttertingsmann med varamann. De valgte skal i alle tilfelle være medlemmer av vedkommende samlag.

§ 22.

Samlagsstyret plikter til fastsatt tid å sende til skytterkontoret:

- a. Årsmelding vedlagt de enkelte skytterlags årsmeldinger.
- b. Regnskap over bruken av mottatt statsbidrag vedlagt kvitteringer som av Forsvarsdepartementet bestemt.
- c. Det av samlaget vedtatte budsjett.

§ 23.

Samlagsstyret ordner med skytterstevner for hele samlaget eller deler av dette, setter opp terminlister for samlaget og sender melding vedlagt program til Skytterkontoret med oppgave over tid og sted for samlagsstevnenes avholdelse.

Samlagsstyret er høyeste myndighet under samlagsstevner i vedkommende samlag.

§ 24.

Samlagsstyret har minst en gang årlig ved de valgte revisorer å foreta uvarslet kasseettersyn hos samlagskassereren. Resultatet føres inn i samlagets revisjonsbok og leses opp i første ombudsmøte. Avskrift av dette sendes skytterkontoret. Er det gått mer enn et år uten kasseettersyn, kan statsbidraget nektes utbetalt inntil nytt ettersyn er foretatt og meldt til skytterkontoret.

Samlaget fastsetter kassererens lønn og kausjonsansvar, hvilket likeledes meddeles skytterkontoret.

§ 25.

Samlaget har rett til å føre tilsyn med lagenes øvinger og premieskytninger og til å kreve seg forelagt deres forhandlingsregnskap og skytebøger. Det har videre rett til å delta i lagenes fellesmøter, dog uten stemmerett.

IV. Regler for skyttertinget og Norges skytterstyre.

§ 26.

Skyttertinget, som danner skytterlagenes og samlagenes øverste myndighet, holder — etter indkaldelse av skytterstyret og under formandens ledelse — et årlig møte, hvor der:

- a) fremlægges årsmelding og regnskap for det forløpne år og decideres de private regnskaper.
- b) vedtages fordelingen av det bevilgede statsbidrag under iagttagelse av de betingelser, som er sat for det.
- c) avgives forslag til budjet for kommende budjettår.
- d) behandles og fastsettes de regler, som maa være ens for alle skytterlag og samlag, som f. eks. skytereglement, skiver, skuddhold, klasseinndeling m. v.
- e) fattes beslutning om den felles virksomhet forøvrig.
- f) velges et medlem av skytterstyret med 3 varamænd.
- g) velges blandt de skytterstyremedlemmer, som skyttertinget har valgt, formand og næstformand for neste år.

Ekstraordinært skytterting holdes, naar skytterstyret finder det nødvendig eller naar mindst halvdelen av samlagenes ombud forlanger det. Skriftlig avstemning kan foretages etter nærmere bestemmelse i forretningsordenen.

I skyttertinget har foruten de valgte ombudsmænd ogsaa skytterstyrets medlemmer sæte og stemme, dog deltar de ikke i valg av skytterstyre og i avstemninger, som vedrører utførelsen av deres arbeide.

§ 27.

Norges skytterstyre bestaar av 7 medlemmer. Av disse beskikkes ett medlem med varamann av Kongen, ett medlem (kontorchefen) av forsvarsdepartementet.

De fem øvrige velges av skyttertinget. Deres tjenestetid er 3 aar. Hvert år utgaar det medlem som har tjent længst.

§ 28.

Skytterstyret har

- a) at fordele statsbidraget etter givne regler.
- b) at ordne de fastsatte skytterstevner for det hele land eller for flere samlag.

IV. Regler for skyttertinget og Norges Skytterstyre.

§ 26.

Skyttertinget som danner skytterlagenes og samlagenes øverste myndighet, holder — etter innkalling av skytterstyret og under formannens ledelse — et årlig møte, hvor det:

- a. Framlegges årsmelding og regnskap for det forløpne år og de private regnskaper desideres.
- b. Bevilgede statsbidrag vedtas fordelt under iakttaging av de betingelser som er satt for dette.
- c. Avgis forslag til budsjett for kommende budsjettår.
- d. Behandles og fastsettes de regler, som må være ens for alle skytterlag og samlag, som f. eks. skytereglement, skiver, skuddhold, klasseinndeling med videre.
- e. Fattes beslutning om den felles virksomhet for øvrig.
- f. Velges medlemmer av skytterstyret med 5 varamenn.
- g. Velges formann og nestformann for det påfølgende år blant de skytterstyremedlemmer som skyttertinget har valgt.

Valg på formann og nestformann skal foregå skriftlig.

- h. Velges et medlem og 2 varamenn til kontrollkomité.

Funksjonstiden for medlemmene av kontrollkomitéen er 2 år.

Ekstraordinær skytterting avholdes når skytterstyret finner det nødvendig, eller når minst halvdelen av samlagenes ombud forlanger det. Skriftlig avstemning kan foretas etter nærmere bestemmelse i forretningsordenen.

I skyttertinget har foruten de valgte ombudsmenn ogsaa skytterstyrets medlemmer sete og stemme, dog deltar de ikke i valg av skytterstyret og i avstemninger som vedrører utføringen av deres arbeid.

§ 27.

Norges Skytterstyre består av 7 medlemmer. Av disse oppnevnes 1 medlem med varamann av Kongen og 1 medlem av Forsvarsdepartementet. De 5 øvrige velges av skyttertinget for 3 år. Et medlem med varamann for hver av de 5 landsdeler: Nord-Norge, Trøndelag, Vestlandet, Sørlandet og Østlandet. Hvert år går ut henholdsvis 2 — 2 — 1.

§ 28.

Skytterstyret plikter:

- a. Å fordele statsbidraget etter gitte regler.
- b. Å ordne de fastsatte skytterstevner for hele landet eller for flere samlag.

Forsvaret.

- c) til bestemt tid at avgi og at sende til forsvarsdepartementet, samlag, skytterlag m. fl. aarsmeldinger om skytterorganisasjonens virksomhet.
- d) til fastsat tid at sende til vedkommende departement regnskap for statsmidlernes bruk, bilagt med kvitteringer, hvoriblandt de fra samlagene inkomne regnskaper med underbilag.
- e) at sende til forsvarsdepartementet utskrift av de i skytterstyret og skyttertinget førte protokoller.
- f) at utføre skyttertingets beslutninger.

§ 29.

Skytterstyrets medlemmer har rett til å føre tilsyn med skytterlagenes og samlagenes øvelser og skytterstevner, å kreve fremlagt deres forhandlings-, regnskaps- og skytebøker og til å delta i deres fellesmøter og ombudsmøter, dog uten stemmerett.

§ 30.

Skytterstyrets administrative virksomhet utøves ved formanden, og de daglige forretninger utføres ved skytterkontoret etter gjeldende regler og bestemmelser.

§ 31.

Kontorchefen og kassereren danner i forning skytterstyrets kassekommission. Sekretæren, som ansættes av skytterstyret, og kassereren, som ansættes av forsvarsdepartementet etter forslag av skytterstyret — begge med 3 måneders gjensidig opsigelse — gjør tjeneste ved skytterkontoret etter instruks fastsat av skytterstyret.

Formanden, kontorchefen, sekretæren og kassereren er lønnet. Deres løn fastsettes av Stortinget.

§ 32.

Tjenestetiden for de i skytterlag, samlag og skytterstyret valgte tillidsmænd skal, naar ikke andet er uttrykkelig fastsat, falde sammen med kalenderåret.

§ 33.

De i henhold til foranstaaende bestemmelser nødvendige skemaer for indberetninger, rapporter m. v. likesom tiden for disses indsendelse

§ 29.

Skytterstyrets medlemmer har rett til å føre tilsyn med skytterlagenes og samlagenes øvinger og skytterstevner, å kreve fremlagt deres forhandlings-, regnskaps- og skytebøker og til å delta i deres fellesmøter og ombudsmøter, dog uten stemmerett.

§ 30.

Skytterstyrets administrative virksomhet utøves ved formannen, de daglige forretninger utøves ved skytterkontoret etter gjeldende regler og bestemmelser.

§ 31.

Kontorsjefen og kassereren danner i forning skytterstyrets kassekommission.

Kontorsjefen og kassereren (sistnevnte er også sekretær) ansættes av Skytterstyret med Forsvarsdepartementets approbasjon, med 3 måneders oppsigelse. De gjør tjeneste ved Skytterkontoret etter instruks, fastsatt av Skytterstyret.

§ 32.

Eventuelle tvistemål innen organisasjonen blir å legge frem for Skytterstyret såfremt de ikke blir ordnet i minnelighet.

Skytterstyret avgir kjennelse etter å ha hørt begge parter. Hvis minst 5 skyttertingsmenn forlanger det, skal kjennelsen legges fram for Skyttertinget, som behandler saken og avgjør den ved alminnelig flertallsvedtak.

§ 33.

Tjenestetiden for de av skytterlag, samlag og skyttertinget valgte tillitsmenn skal, når ikke annet uttrykkelig er fastsatt, falle sammen med kalenderåret.

§ 34.

De i henhold til foranstaaende bestemmelser nødvendige blanketter for innberetninger, rapporter m. v. og tiden for innsendelse av disse,

Forsvaret.

fastsettes av forsvarsdepartementet etter forslag av skytterstyret.

§ 34.

Særlige regler og vedtægter utenfor de her opsatte grundregler vedtar skyttertinget, samlagene og skytterlagene selv, dog saaledes at ensartethet mest mulig søkes opnaadd og at reglerne etter § 26 d ubetinget er ens.

fastsettes av Forsvarsdepartementet etter forslag fra Skytterstyret.

§ 35.

Særlige regler og vedtekter utenom de her oppsatte grunnregler kan vedtas av Skyttertinget, samlagene og skytterlagene. Ensartethet må herunder mest mulig søkes oppnaadd og reglene etter § 26 d skal ubetinget være ensartet.

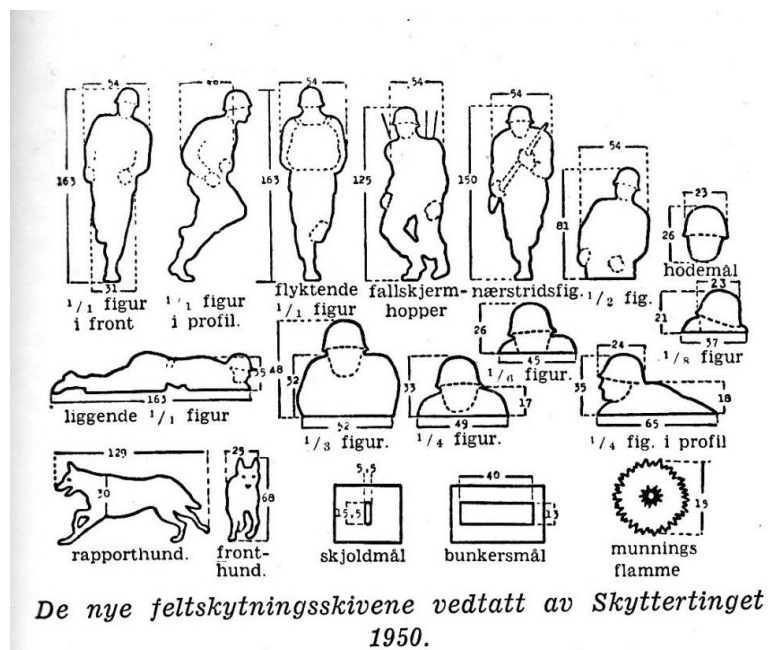
Slike regler og vedtekter må ikke under noen omstendighet være i strid med grunnreglene eller på noen måte erstatte disse.

§ 36.

Forsvarsdepartementet kan godkjenne mindre endringer av grunnreglene.

Vedlegg 2

Rosenberg, Frantz. *Skytterliv*. S. 127

Litteraturliste

- AKP(m-l) studieutvalg (red). *Marxistisk studiebok. 1. Trinn 1*. Oktober forlag. 1983
- Antonsen, Askild (red). *Skytevåpen benyttet av Forsvaret etter 1859*. 07 Media. 2014
- Antonsen, Harald. *Historien om Vestoppland HV-distrikt 06 1946-2005*. Kolltopp forlag. 2005
- Ask, Alf Ole. Westlie, Bjørn. *Maktens ansikt. Et portrett av Jens Chr. Hauge*. Tiden norsk forlag. 1991
- Beredskapsnemda for Statens informasjonstjeneste i krig. *Hvis det skulle bli krig*. 1957.
- Berg, Johan Helge. Vollan, Olav. *Fjellkrigen 1940. Lapphaugen – Bjørnfjell*. 1999.
- Bergens tidende. 20. februar 1961
- Bjørnson, Øyvind. *På klassekampens grunn (1900-1920)*. Tiden norsk forlag. 1990
- Bogen, Olav. Håkenstad, Magnus. *Balansegang. Forsvarets omstilling etter den kalde krigen*. Dreyers forlag. 2015
- Borgersrud, Lars. *Unngå å irritere fienden. Krigen i Norge 1940 – eventyr, og virkelighet*. Oktober. 1981.
- Bragstad, Jakob (red). *Historien om Torpomoen og HV-skolen Torpo*.
- Brox, Karl. *Heimevernet 50 år 1946-1996*. J.W. Cappelens forlag. 1996.
- Budsjett-innst. S. Nr 172 -1957. Brev av 15. april 1957 fra Forsvarsdepartementet til Stortingets Militærkomité.
- Budsjett-innst. S. Nr. 103 – 1961-62. Kap. 1781. Tilskudd til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret.
- Bøe, Jan-Bjarne. Knutsen, Ketil. *Innføring i historiebruk*. Cappelen Damm. 2012.
- Børresen, Jacob. Gjeseth, Gullow. Tamnes, Rolf. *Norsk forsvarshistorie bind 5. Allianseforsvar i endring*. Eide forlag. 2004
- Carlsson, Arne Gunnar. *Norge og boerkrigen*. I: Bang, Anne. K (red). *Nordmenn i Afrika – Afrikanere i Norge*. Vigmostad & Bjørke. 2002.

Dagbladet. 5. mai 1953.

Dagningen. 5. september 1964.

Dahl, Hans Fredrik. *Fra nød til sejr*. I: Keul, Vidar (red). DNA - fra folkebevegelse til statsstøtte.

Pax forlag. 1973

Demokraten. 21. juni 1948.

Det frivillige Skyttervesen. *Gjennomførte kurs for Forsvaret*. <https://www.dfs.no/forsvaret/eks-tidl-kurs-forsvaret/>. [Lest 27/4-2020].

Det frivillige Skyttervesen. *Handbok for skyttere og skytterlag*. 1958

Det frivillige Skyttervesen. *Langtidsplan 2016-2020*.

Det frivillige Skyttervesen. *Skyting på timeplanen*.

Det frivillige Skyttervesen. *Skytterboka 2019-2020*.

Det frivillige Skyttervesen. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. Bind 1. 1993

Det frivillige Skyttervesen. *Skyttersaken i Norge gjennom 100 år*. Bind 2. 1993

Det frivillige Skyttervesen. *Skytterttinget 2015*.

Det frivillige Skyttervesen. *Skytterttinget 2019. Protokoll*.

Direktoratet for sivil beredskap og Forsvarets overkommando. *Totalforsvaret. Historie, samtid og fremtidige utfordringer*. 1998.

Espeseth, A. *Statens forhold til en privat organisasjon. En studie i statens forhold til NIF fra 1945 til 1966*. Universitetet i Bergen. 1974.

Finnmarken. 15. januar 1976.

Forsvaret. *Katalog over Hærens skivemateriell*.

Forsvarets Forum. Nr. 10 1985

Forsvarsdepartementet. *Hva skjer ved mobilisering?* 1950

Forsvarsdepartementet. NOU 1978: 9. *Forsvarskommisjonen av 1974*.

Forsvarsdepartementet. Prop. 1 S (2013-2014).

Forsvarsdepartementet. Prop. 1 S (2019-2020).

Forsvarsdepartementet. Prop. 1. S (2016-2017).

Forsvarsdepartementet. St. Prp. Nr. 1 (1958). *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for forsvaret.*

Forsvarsdepartementet. St. Prp. Nr. 1. (2001-2002)

Forsvarskomiteen. *Budsjett-innst.. S. Nr. 7. (1984-1985)*

Forsvarskommisjonen av 1920. Del 8. *Det frivillige Skyttervesen*

Forsvarskommisjonen av 1946. Del 1.

Forsvarskommisjonen av 1946. Del 6.

Friheten. 5. februar 1952.

Furre, Berge. *Norsk historie 1905-1940*. Samlaget. 1971

Goksøyr, Matti. *Staten og idretten 1861-1991*. 1992.

Gudbrandsdølen. 19. mai 1979.

Hagtvedt, Arne. *Stor-Oslo Heimevernsdistrikt 02 og Oslo og Akershus Heimevernsdistrikt 02 1947-2012*. 2012.

Hanevik, Karl Egil. *Krag-Jørgensen geværet*. Hanevik våpen. 1994.

Hanevik, Karl Egil. *Norske militærgeværer eter 1867*. Hanevik våpen. 1998

Hanevik, Karl Egil. *Våpenutviklingen i Det frivillige Skyttervesen*. I: Ringdal, Svein (red).

Landsskyttarstemnet gjennom 100 år. Det Norske Samlaget. 1998.

Hanstad, Dag Vidar. *Seier'n er vår, men hvem har æren?* Schibsted. 2002.

Hatlebak, Arne. Erdmann, G. *Skyttersaka i Noreg 1932-1940*. Den friviljuge skyttarskipnad. 1945.

Hauge, Jens Christian. *Vårt forsvar. Et foredrag av forsvarsminister J. Chr. Hauge*. Det norske Arbeiderparti. 1946.

Heimevernet. *Spørreskjema for heimevernspliktige*. Skjema 701

Heimevernet. *Søknad for frivillige*. Skjema 702

- Herje, Ola. *Skytterlag i krig. En idrettshistorisk studie av de norske skytterlagenes innsats under kampene i 1940*. Norges idrettshøgskole. 2015
- Hobson, Rolf. Kristiansen, Tom. *Norsk forsvarshistorie 1905-1940*. Eide forlag. 2008
- Hofmo, Rolf. *Idrett og politikk. Arbeidernes idrettsforbunds opgaver og mål*. Det norske Arbeiderpartis forlag. 1933
- Hovedutvalget for Industri og Forsvar. *Industri og forsvar. Redegjørelse av 15 august 1946 til Forsvarsdepartementet*.
- Høyres programkomité. *Tid for forandring*. Høyres hovedorganisasjon. 1992
- Indst. S. X. (1893.) Indstilling fra Militærkomiteen angaaende arméens budget fra 1ste juli 1893 til 30te juni 1894.
- Jerven, Knut. M.fl. HV-distrikt 05. *Uten forsvar – ingen frihet. Østoppland HV-distrikt 05 fra 1946 til 1996*. 1995
- Johannessen, Torbjørn. *Vakt og vern. Soga om Fjordane heimeverndistrikt 10*. 1991.
- Jorsett, Per. Aune, Tor Idar. Vestvik, Terje. *Landsskytterstevnet 120 år*. 2013.
- Kiil, Einar. *Mobiliseringshæren i dag og i morgen*. I: Norsk militært tidsskrift. 7. hefte. 1963.
- Klingstedt, Anna Therese (red). Gjeseth, Gullow. *Forsvarskommisjonen av 1946 Planleggingen av norsk etterkrigsforsvar på 1940-tallet*. Institutt for forsvarsstudier. 2016.
- Klingstedt, Anna Therese (red). Håkenstad, Magnus. *Den norske mobiliseringshæren. Rasjonelt kompromiss eller nasjonal livsløgn?* Institutt for forsvarsstudier. 2010
- Koht, Halvdan. *Bonde mot borgar*. I: *Hundre års historisk forskning. Utvalgte artikler fra Historisk tidsskrift*. Universitetsforlaget. 1970.
- Kulturdepartementet. St. meld nr. 41 (1991-92). *Om Idretten – folkebevegelse og folkeforlystelse*.
- Lie, Haakon. *Slik jeg ser det*. 2. 1975-1983. Tiden norsk forlag. 1983
- Lund, John Olav. *Skiskyting i Norge. Belyst ved en spørreundersøkelse av deltakerne i NM-uka i skiskyting 1975*. Norges idrettshøgskole. 1976

Lundquist, Ragnar Z. *A/S Norma projektilfabrik 100 år. 1894-1994*. 1994.

Mannskapsavisa. Nr. 21 1961. Nr. 11. 1963. Nr 3. 1965. Nr. 20 1970.

Myhre, Jan Eivind. *Norsk historie 1814-1905*. Samlaget. 2012.

Mykland, K (red). *Norge i den rike verden. Tiden etter 1945*. J.W. Cappelens forlag. 1979

Myrvang, Christine. *Troskap og flid. Kongsberg Våpenfabrikks historie 1814-1945*. Pax. 2014.

Njølstad, Olav. *Jens Chr. Hauge. Fullt og helt*. Aschehoug. 2008.

Norges Fotballforbund. *50 års boken*. 1955.

Norges idrettsforbund. *Idretten i en «ny» kommune. Rapport fra forsøkskurset «Idrett i kommunen» Hole kommune buskerud 19, 22 og 28 mai 1980*.

Norges idrettsforbund. *Utfyllende regler for registrering av medlemsopplysninger og rapportering til NIF*.

Norges lover. 1682-1936.

Norheim-Martinsen, Per (red). *Det nye totalforsvaret*. Gyldendal. 2019

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1945.

Norsk skyttertidente. 1946.

Norsk skyttertidente. 1956.

Norsk skyttertidente. 1969.

Norsk skyttertidente. 1969.

Norsk skyttertidente. 1972.

Norsk skyttertidende. 1974.

Norsk skyttertidende. 1974.

Norsk skyttertidende. 1974.

Norsk skyttertidende. 1975.

Norsk skyttertidende. 1983.

Norsk skyttertidende. 1984.

Norsk skyttertidende. 1984.

Norsk skyttertidende. 1989.

Norsk skyttertidende. 1991.

Norske kommuners sentralforbund. *Idrett og friluftsliv*. 1983

NOU 1972: 32. *Tjenestetiden i Forsvaret*. Universitetsforlaget.

NROF avd. Oslo. Våpenseksjonen. *Oberst Stangs hurtigskyting*. 2013.

Olstad, Finn. *Fra løkka til organisert idrett*. Norgeshistorie.no. 2015. [Lest 15/4-2020]

Olstad, Finn. *Norsk idretts historie. Forsvar, sport, klassekamp 1861-1939*. Bind 1. Aschehoug. 1987.

Oppland Arbeiderblad. 5. november 1956

Oth. Prp. Nr. 19 (1892). Ang. Udfærdigelse af Lov om kommunale skydebaner.

Popperud, Erling. *Streiftog gjennom Kongsberg Våpenfabrikks historie. 1814-1975*. 1976.

Poulsson, Jens. *AG3 som skarpskyttergevær*. I: Norsk Militært Tidsskrift. 4. hefte. 1977.

Pugh, David C. *Guns in the Cupboard. The Home Guard, Milorg, and the Politics of Reconstruction 1945-46*. I: Tamnes, Rolf (red). Forsvarsstudier. *Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter 1983-1984*. Tanum Norli. 1984.

RA/RAFA-2007/D/Db/L0015/0004. b Hjemmevern. *Organisasjon Hjemmevern*

RA/RAFA-2007/D/Db/L0015/0004. b. *Hjemmevern*. Hjemmevernsutvalget.

RA/RAFA-2459/D/L0019/0009. *Idretts og skytterorganisasjonene. Utk. Til innstilling om. Skytterorg. Og Forsv.*

Redse Johansen, Sigrid. Staib, Jacob Thomas. *Jus og militærmakt*. Gyldendal akademisk. 2014.

Regjeringen.no *Norges skytterstyre*. [Lest 23/4-2020]

Riksarkivet. RAFA-2459 – Forsvarsdepartementet, Forsvarskommisjonene 16.4.1920 og 2.8.1946. Serie D – Diverse saker. Mappe 0009 – *Idretts- og skytterorganisasjonene. Utk. Til innstilling om. Skytterorg. Og Forsv.*

Roberts, Adam. *Nations in Arms. The Theory and Practice of Territorial Defence*. Studies in international security: 18. The International Institute For Strategic Studies. 1976.

Rosenberg, Frantz. *Skytterliv. Skytterens ABC*. Damm. 1952.

Røgeberg, W (red). *Norges skyttere i ord og bilder. Østre del*. Kulturforlaget. 1953.

Røgeberg, W. (red). *Norges skyttere i ord og bilder. Nordre del*. Kulturforlaget. 1955

Røgeberg, W. (red). *Norges skyttere i ord og bilder. Søndre og vestre del*. Kulturforlaget. 1954.

Saugestad, Finn. *Østfoldinger i HV-uniform. Spredte glimt fra 50 års HV-innsats i Østfold HV-distrikt 01*. 1996.

Skavhaug, Svein. *Historiske tilbakeblikk på vilt- og fiskeforvaltningen i Norge*. Direktoratet for naturforvaltning. 2005.

Slagstad, Rune. *De nasjonale strateger*. Pax. 1998

Sogns Avis. 12. august 1954

Solli-utvalget. *Rapport om Det frivillige Skyttervesens rolle og relevans for forsvarssektoren og samfunnet for øvrig*.

St. Meld nr. 12 (1958). *Årsberetning fra Raufoss Ammunisjonsfabrikker m.v – Kongsberg Våpenfabrikk*

St. meld. Nr. 32. (1945-1946). *Plan for en første reising av Norges forsvar*

St. Meld. Nr.12 (1959). *Om bedrifter hvor staten v/ Industridepartementet har interesser.*

Kongsberg Våpenfabrikk beretning for 1957

St. Prp. Nr. 1 (1969-1970)

St. Prp. Nr. 1. (1948) *Tilskott til Det frivillige skytervesen*

St. Prp. Nr. 1. (1949). *Tilskott til Det frivillige Skyttervesen*

St. Prp. Nr. 1. (1952). *Særlige formål under Forsvarsdepartementet.*

St. Prp. nr. 1. (1960-1961)

St. Prp. nr. 1. (1971-1972) Kap 1781. *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret.*

St. Prp. nr. 1. (1980-1981)

St. Prp. nr. 1. (1990-1991)

St. prp. nr. 1. Hovedpost XI A. (1909). Kap. 8 *Utgifter utenfor arméen.*

St. prp. nr. 1. Hovedpost XI A. (1909). *Arméens budget.* Og St. prp. nr. 1. Hovedpost XI B (1909). *Marinens*

St. Prp. nr. 1. Kap 1781. (1971-72) *Tilskott til organisasjoner som er til støtte for Forsvaret.*

St. Prp. Nr. 115. Om organisasjonsendringer m.v i Forsvaret. III. Utrangering og disponering av forskjellig militært utstyr.

St. Prp. nr. 45 (1902-1903).

St. Prp. nr. 57 (1906-1907). *Ang. foranstaltninger vedrørende den mandlige ungdoms skydeuddannelse*

Statens gymnastikkskole. *Skytebok for gutter i by- og landsskolerne.* 1915.

Sth. Prp. Nr. 1. (1893). *Arméens Budget.* Kap. 6 Titel 8. *Til Fremme af det frivillige Skyttervæsen.*

Sth. Prp. nr. 52 (1895). *Om det frivillige Skyttervæsens Deltagelse i Landsforsvaret m. v*

Sth. Prp. Nr. 54. (1892). *Ang. Udkast til Bestemmelser vedrørende det frivillige Skyttervæsen.*

Store norske leksikon. *Arbeidernes idrettsforbund.* Av Bryhn, Rolf.

Storsveen, Viktor. *Våre skiskyttere 1958-2018.* Vist media. 2018.

Stortinget. Dokument nr. 82 (1906/1907) *Udtalelser angaaende ungdommens skydeuddannelse*

Stortingsforhandlinger 1957. Del 7.

Stortingsforhandlinger 1960-61. 7 del.

Stortingsforhandlinger 1962-63.

Stortingstidende (1948). *Tilskot til det friviljuge skyttarstellet.*

Stortingstidende 1904/1905. *Om opprettelse af frivillige afdelinger ved skytterorganisation.*

Stortingstidende 1925.

Stortingstidende 1940.

Stortingstidende 1940.

Stortingstidende 1946.

Stortingstidende 1960-1961.

Stortingstidende. (1913). Ang. den friv. skytterorganisations deltagelse i landsforsvaret.

Stortingstidende. (1913). Og St. Prp. nr. 81. (1913)

Stortingstidende. 1893.

Stortingstidende. 1904/1905. *Adgang for frivillige til at indtrede i arméens afdelinger m. m.*

Stortingstidene 1950. 1 februar 1950 – spørretime.

Strande, Paul. *HV – Hold på KV*. I: Norsk militært tidsskrift. Hefte 2. 1977

Strømme, Ottar (pseudonym, se Lars Borgersrud). *Den hemmelige hæren. Den hemmelige militære organisasjonen mot «indre uro» i Norge fra 1918 til 1940*. Oktober. 1978.

Stugu, Ola Svein. *Norsk historie etter 1905. Vegen mot velstandslandet*. Samlaget. 2018.

Sørli, Sigurd. Rønne, Helle. *Hele folket i forsvar. Totalforsvaret i Norge frem til 1970*.

Akademika. 2006.

Telefonsamtale med sekretær i Geværutvalget og prosjektgruppen, Kurt Arne Berglund. 9.4.2020

Telefonsamtale med Tommy Lund ved Forsvarets logistikkorganisasjon. 23.4.2020

Trae, Svein Vetle. *På sporet av norsk forsvarshistorie*. 1996.

Tønnesson, Stein. *Norsk idretts historie. Folkehelse, trim, stjerner. 1939-1986*. B.2. Aschehoug. 1986.

Ulateig, Egil. *Heimevernets hjerte. Heimevernsskolen Dombås 1948-1998*. 1998.

Ulriksen, Ståle. *Den norske forsvarstradisjonen. Militærmakt eller folkeforsvar?* Pax. 2002

Verdens gang. 15 februar og 16 februar 1961, 5. februar 1952

Vestfinnmark Arbeiderblad. 12. februar 1940

Vigander, Håkon. Seeberg, F.G. Hoff, J.A. *Skyttersaken i Norge. Dens historie og nuværende stilling*. 1927.

Walker, Walter. *The challenge in the North*. I: Shape and Allied Command Europe. *Twenty years in the service of peace and security. 1951-1971*. 1971

Wang, Thor. *RA i skuddlinja. Industriutvikling og strategiske veivalg gjennom 100 år*. 1996.

Wicken, Olav. *Norske våpen til Natos forsvar. Norsk militærindustri under Koreakrigens opprustning*. Forsvarshistorisk forskningssenter. 1987

Øyangen, Knut. *Moderniseringslokomotivet: 1945-1987*. Pax. 2014.

Aarsand, Johns. *Materiellforvaltning i hæren – en historisk oversikt*. Hærens forsyningskommando. 1999

Aarset Five, Ane-Charlotte *Skyttergeneralen Ola Five. Den ukjente historien om: Geriljalederen med stort ansvar for Norges frihet i 1905*. Kolofon. 2005.

